

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Hakan ÖSNA

TÜRKİYE BASININDA II. DÜNYA SAVAŞI VE YUNANİSTAN'IN
İŞGALİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2024

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Hakan ÖSNA

TÜRKİYE BASININDA II. DÜNYA SAVAŞI VE YUNANİSTAN'IN
İŞGALİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞEHİTOĞLU

MUŞ-2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	V
ÖN SÖZ.....	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

II. DÜNYA SAVAŞI'NIN GENEL ANALİZİ

1.1. SAVAŞAN REJİMLERE BAKIŞ	7
1.2. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA YAŞANANLAR	11
1.2.1. Savaşın Başlangıcı	11
1.2.2. Savaşın Seyri.....	15
1.2.3. Savaşın Sonu	20

İKİNCİ BÖLÜM

II. DÜNYA SAVAŞI'NDA TÜRKİYE VE BASIN

2.1. SAVAŞ YILLARINDA TÜRKİYE'NİN DURUMU	24
2.2. TÜRKİYE'NİN SAVAŞ YILLARI VE DİPLOMASİSİ.....	29
2.3. SAVAŞ YILLARI TÜRKİYE'SİNDE BASIN	32
2.3.1. Ana Hatlarıyla Yunanistan: Basının Yunanistan'a Bakışı	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE BASININDA II. DÜNYA SAVAŞI VE YUNANİSTAN'IN İŞGALİ

3.1. TÜRKİYE BASININDA II. DÜNYA SAVAŞI	38
3.2. SAVAŞAN GÜÇLERİN TÜRKİYE BASININA ETKİLERİ	44
3.3. TÜRKİYE'DE BASININ YUNANİSTAN'IN İŞGALİ KONUSUNDAKİ TUTUMU	50
3.3.1. Mihver Yanlısı Yazarların Yunanistan'ın İşgaline Bakışı	51
3.3.2. Müttefik Yanlısı Yazarların Yunanistan'ın İşgaline Bakışı.....	59
3.3.3. Yunanistan'da İtalya'nın İşgal Hareketleri	72
3.3.4. Yunanistan'da Almanya'nın İşgal Hareketleri.....	77
SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA	92

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE BASININDA II. DÜNYA SAVAŞI VE YUNANİSTAN'IN İŞGALİ

Hakan ÖSNA

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞEHİTOĞLU

2024, 125 sayfa

İkinci Dünya Savaşı 20. yüzyılın en kanlı, şiddetli ve yıkıcı etkisinin her alanda hissedildiği topyekûn bir savaştır. Bu savaşın başlamasının önemli etkenlerinden biri, Nazi Almanyası ve dostları İtalya ile Japonya'nın yayılmacı tutumları olmuştur. Bu tutum hem kendilerinin hem de birçok ülkenin kaderini etkilemiştir. Yunanistan da bu kaderi paylaşanlardan biridir çünkü İtalya ve Almanya tarafından işgal edilmiştir. Yunanistan'ın işgaliyle birlikte Ege ve Akdeniz gibi kritik iki noktanın Türkiye'yi açık hedef haline getireceği gerçeği, sınırlı imkânlarla bütünleşince, endişe ve tedirginlik derinden hissedilmeye başlamıştır. Bu kritik dönemde Türkiye, güttüğü politikayla jeopolitik konumunun sağladığı manevra imkânını en iyi şekilde değerlendirerek çok yönlü, duruma göre değişen diplomasi ortaya koymuş ve savaşın dışında kalmayı başarmıştır. Bununla birlikte bu süreçte ekonomik, sosyal ve siyasal sıkıntıları da derinden hissetmiştir. Bu kritik dönem, basın tarafından yakından takip edilmiştir. Bu bağlamda 28 Ekim 1940'ta İtalya'nın işgal girişimiyle birlikte Türkiye basınında İtalya'ya karşı sert bir tutum sergilenirken Yunanistan'ın yanında bulunduğu, Elen milletine övgü dolu yazılarla kamuoyu desteği verilmiştir. Ancak 6 Nisan 1941'de Almanya'nın işgal girişimiyle Yunanistan'a destek devam ederken İtalya'ya karşı sergilenen sert tutum yerini dikkatli ve temkinli bir tavra bıraktığı görülmüştür. Bununla birlikte, basının dönem iktidarının ve savaşan güçlerin propaganda aracı olarak kullanıldığı gerçeği; hükümeti yanlı bir politikadan uzak tutmuş, savaşan güçlerin tepkisini çekmemek için de basına baskı uygulanmıştır. Ayrıca savaşan güçlerin de kendi lehlerinde yayın yapılması için bu yönde algı oluşturmaya çalıştığı görülmüştür. Bu doğrultuda hazırlanan tez çalışması, dönemin *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Tan*, *Tasvir-i Efkâr*, *Ulus*, *Vatan*, *Yeni Sabah* gibi gazeteleri kaynak alınarak bu sürece odaklanmaktadır. Dolayısıyla referans alınan gazeteler içerik analizi tekniği ile analiz edilerek yorumlayıcı bir yaklaşımla anlamlandırılmaktadır. Kısacası, bu tezin amacı,

komşusu Yunanistan'ın işgali ile yanı başına kadar gelen tehlike ve tehdidin, savaşan güçlerin baskısı altında tarafsız kalmaya çalışan ve propaganda faaliyetlerine maruz kalan Türkiye'nin ulusal basınında, Ege'deki durumun nasıl ve hangi görüşler etrafında kamuoyuna yansıdığını görmektir.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Yunanistan, Yunanistan'ın İşgali, Türkiye Basını.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
THE SECOND WORLD WAR AND THE OCCUPATION OF GREECE IN THE
TURKISH PRESS

Hakan ÖSNA

Advisor: Assistant Prof. Mustafa ŞEHİTOĞLU

2024, Page: 125

The Second World War is a comprehensive conflict that marks the bloodiest, most violent, and devastating impact of the 20th century, felt in every aspect. One significant factor in the onset of this war was the expansionist attitudes of Nazi Germany and its allies, Italy and Japan. This attitude influenced the destinies of both the aggressors and many other nations. Greece was one of those sharing this fate as it was occupied by Italy and Germany. The fact that the occupation of Greece would make Turkey a vulnerable target, especially in critical locations like the Aegean and the Mediterranean, became a source of deep concern and unease when combined with limited resources. During this critical period, Turkey, by wisely utilizing the maneuverability provided by its geopolitical position, implemented a versatile diplomacy that adapted to the evolving situation, managing to stay out of the war. However, economic, social, and political challenges were deeply felt during this process. The press closely monitored this critical period. In this context, when Italy attempted to invade on October 28, 1940, the Turkish press displayed a strong stance against Italy, supporting Greece with praise-filled articles in the public opinion. Yet, as Germany made its invasion attempt on April 6, 1941, support for Greece continued, but the harsh stance against Italy gave way to a more cautious and measured approach. Moreover, the reality that the press served as a propaganda tool for the ruling government and the warring powers kept the government away from a biased policy and led to press censorship to avoid drawing the ire of the warring powers. It was also observed that the warring powers tried to create a perception in favor of their cause by attempting to have publications in their favor. In this regard, this thesis focuses on this process by utilizing newspapers such as Akşam, Cumhuriyet, Tan, Tasvir-i Efkâr, Ulus, Vatan, Yeni Sabah as sources. Therefore, the analyzed content of the referenced newspapers is interpreted through content analysis

technique with an explanatory approach. In short, the aim of this thesis is to understand how the threat and danger, brought to Turkey's doorstep by the occupation of its neighbor Greece, and the pressure from the warring powers, reflected in the national press of Turkey, which tried to remain neutral under the shadow of propaganda activities, regarding the situation in the Aegean and the various perspectives surrounding it.

Key Words: World War II, Greece, The Occupation of Greece, Turkish Press.

ÖN SÖZ

İkinci Dünya Savaşı, tarihin akışını değiştiren olayların merkezinde yer alırken, dünya genelinde birçok ülkenin yaşamış olduğu bu kara günler, Türkiye için de büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde, coğrafyasında cereyan eden olayların etkileri, Türkiye basını tarafından geniş bir şekilde ele alınmış ve halka duyurulmuştur. Türkiye'nin bu olaylara olan yaklaşımını, o dönemdeki basın organları aracılığıyla anlamak, savaşın etkilerini ve savaşan güçlerin baskısını anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu çalışma, Türkiye basınının, 1939-1942 yılları arasına odaklanarak Yunanistan'ın işgali üzerine nasıl bir tutum sergilediğini, hangi görüşleri savunduğunu ve bu olayların Türk kamuoyundaki yansımalarını ele almayı amaçlamaktadır. Bu tez çalışmasında dönemin gazeteleri arasında yer alan *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Tan*, *Tasvir-i Efkâr*, *Ulus*, *Vatan*, *Yeni Sabah* gibi gazeteleri kaynak gösterilerek çalışmamız ortaya konulmuştur. Bu çalışma sayesinde Yunanistan'ın işgaliyle takınılan tavır, savaşan güçlerin baskısı altında tarafsız kalmaya çalışan ve propaganda faaliyetlerine maruz kalan Türkiye gerçeğini ve Yunan işgalinin ülke basınında taraflı diyebileceğimiz yazarlarca nasıl işlendiği bütüncül bir bakış açısıyla arz edilmiştir. Bu tezde kaynak olarak kullanılan gazetelere İstanbul ve Ankara üniversitelerinin dijital arşivinden erişim sağlanmıştır.

Tez çalışmam boyunca yakın ilgisini eksik etmeyen beni bilgileriyle, önerileriyle destekleyen ilgili çalışmalarında sabırla sorularımı yanıtlayan, çalışma azmimi perçinleyen saygıdeğer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞEHİTOĞLU'na, katkılarıyla yol gösteren Doç. Dr. Ercan ÇAĞLAYAN ve Doç. Dr. Ahmet İŞLER'e ve her koşulda yanımda olan kıymetli aileme; bu çalışmanın hayata geçmesindeki en büyük güç kaynağı oğlum Yunus Emre ÖSNA'ya sevgilerimi ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Muş-2024

Hakan ÖSNA

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
SA	:	Fırtına Kıtası
SS	:	Koruma Timi
MAH	:	Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti
TMV	:	Tarım Mahsülleri Vergisi
MKK	:	Milli Koruma Kanunu
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
RG	:	Resmi Gazete
BCA	:	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
DNB	:	Deutsche Nachrichten Büro

GİRİŞ

Ege Denizi'nin komşu kıyılarında bulunan Türkiye ve Yunanistan, komşuluk ilişkilerinde çalkantılı süreçler yaşamış olsalar da II. Dünya Savaşı sırasında birbirlerinin külüne muhtaç olma metaforunu kullandıkları görülmektedir. Çünkü Yunanistan'ın işgali, komşusu Türkiye'yi o kadar tedirgin etmiştir ki hem savaşın sınırlarına kadar ulaşmaması için desteklemiş hem de kamuoyunun desteğini eksik etmemiştir. Mamafih propaganda, beşinci kol ve casusluk faaliyetlerinin etkin olarak kullanıldığı bu dönemde, tarafsız kalmak isteyen bir ülkenin bu desteği sunması kritiktir. Dolayısıyla, basına yansıyan işgal hareketleri ve bu durum karşısında basın tutumu önemli bir rol oynamıştır. Bu yıllarda savaşan güçleri dengede tutmak için esnek ve etkin diplomasiyi kullanan Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve siyasal olarak yıprandığı görülmektedir. Bu kapsamda savaş ve işgal hareketlerinin Türkiye'ye etkisi ve Türkiye basınına nasıl yansıdığına dair haberler, köşe yazıları ve yayınlar içerik analizi yapılarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, 1939-1942 yılları arasında Türkiye basınındaki işgal hareketlerinin oluşturduğu havanın, savaşan güçlerin yanlısı olarak gözükken yazarlarca nasıl işlendiği, işgal hareketlerinin haberlere nasıl yansıdığı ve savaşın basında ele alınışını dönemin gazeteleri üzerinden okunmaya çalışılacaktır. Bu amaç etrafında şekillenen çalışmamız dönemin yakın tanığı olan *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Tan*, *Tasvir-i Efkâr*, *Ulus*, *Vatan*, *Yeni Sabah* gibi gazetelerle sınırlandırılmıştır.

Topyekün ve yıkıcı etkisi her alanda hissedilen II. Dünya Savaşı yıllarında teknolojik imkân ve gelişmeler düşünülünce basın organları iletişimi sağlamada önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Gazeteler yardımıyla bu rolü üstlenen basının ayrıca bilgilendirme, etkileme ve yönlendirme işlevlerinin olması da önemini bir kat daha artırmıştır. Bu önemin savaşan güçlerin liderleri tarafından da bilinmesi savaş boyunca etkin kullanılmasına sebebiyet vermiştir. Bu zihniyetle bloklarına taraf devşirmek isteyen bu güçler propagandanın her çeşidini kullanmak istemişlerdir. Bununla da kalmamış beşinci kol ve casusluk faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu durumdan etkilenen ülkelerden biri de Türkiye ve basını olmuştur. Bu etkinin farkında olan Türk siyasi erki de basına birtakım kısıtlamalar getirmiştir. Bununla da kalmamış savaş yılları boyunca uyguladığı tarafsızlık ve denge politikasına hanel getirmemesi için gazeteci mebuslar eliyle basını kendi politikaları ekseninde şekillendirmeye çalışarak savaşan güçlerin tepkisini çekmemek istemiştir. Bununla birlikte böyle bir baskı ile karşılaşan Türkiye

basını da yayın politikasını bu çizgide sürdürmeye özen göstermiştir. Dolayısıyla, bu baskı ve yönlendirmeler altında oluşturulmak istenen basın-yayın politikasından sapan gazeteler ise süreli olarak kapatılması tez çalışmamızın sınırlılıklarından birisidir. Ayrıca dönemin ilgili gazete ve belgelerinin her bir nüshasına farklı dijital mecralardan ulaşmak karşılaştığımız zorluklardandır. Ulaşılan bu belge ve gazetelerin Türkçesi, dil ve anlatı üslubu açısından ağır ve ağıdalı olması, gazetelerin kâğıt arzındaki azalış nedeniyle sayfa yapılarını sütunlar şeklinde dizayn etmesi ve yazı puntosunu düşürmesi gibi durumlar, çalışmamızın yazım aşamasında karşılaşılan güçlüklerindedir.

Bilindiği üzere, savaş kelimesinin kavramsal olarak analizi Clausewitz'e göre şu şekildedir: Savaşın kelime anlamı olarak çağrıştırdığı ilk şey şiddettir ve şiddet, silahlanmayı gerektirir. Silah ise savaşın aracıdır. Savaş kelimesinin tanımsal karşılığı ise iki kuvvetin birbirine olan düşmanlıkları sonucunda bir tarafın diğer tarafa iradesini zorla kabul ettirmesidir. Savaş, şiddeti içerdiği için menfi düşüncelerle (kin ve nefret) örülü bir kelimedir. İrade ise savaşı politik bir eylem kılar. Kısacası savaşta üç kavram vardır. Bunlardan ilki 'irade' kavramıdır; bu iktidarı elinde bulunduran siyasi erkin aklıdır. İkincisi 'şiddet' kavramıdır; bu savaşa anlam katan kavramdır ve silahlanmayı gerektirir, halkları etkiler. Üçüncüsü ise kin, nefret, olasılıklar ve tesadüflerdir; bu ise orduyu ve komutanları etkiler. (Clausewitz, 1832: 13-32) Görülmektedir ki savaş kelimesi aslında topyekün bir durumu ifade etmektedir. Etkisi, toplumun en küçük birimi olan aileden, en büyük kurumu olan devlete kadar her şeyi etkilemektedir. II. Dünya Savaşı da bu tanıma hayat veren sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel birçok alanda bozulmaya sebep olan bir olaydır.

Eric Hobsbawm'un ifade ettiği gibi "Kitlelerin ulusal duygularının harekete geçirildiği hiçbir harp, aristokratik harpler gibi sınırlı kalmaz" (Hobsbawm, 2003: 70). Bu bağlamda, II. Dünya Savaşı, kitlelerini (ulus devletlerini) özellikle faşist liderlerin etkisi altında harekete geçiren, beraberinde ırka atfedilen değerleri ve aşırılıklarla dolu bir dönemi gözler önüne sermiştir. Avrupa'da Hitler ve Mussolini, Asya'da Japon Başbakanı Tanaka, dünyadaki mevcut düzene karşı çıkmışlardır. Bu durum nihayetinde bir dünya savaşına dönüşmüştür.

1929 Ekonomik Buhranı'nın etkileriyle birlikte, hammadde ihtiyacının artması, ülkelerin kendi kendilerine yetememelerinin sonucu olarak gözlerini başka topraklara

çevirmelerine yol açmıştır. Savaşın en büyük sorumlusu Hitler ve Almanyası, bu sebeplerin yanında Versay Antlaşması'nın ağır yükünü de taşımaktadır. Bu nedenlerde eklenince yükü diğer yayılmacı dostlarına göre bir kat daha artmıştır. (Sander, 2013: 82) Bu durum, “Almanları tek çatı altında toplama” gibi ırkçı bir ideolojiyle birleşince, savaş Avrupa’da kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Böylece, Avrupa’nın siyasi iklimini ve haritasını değiştirmeye yönelik ilk adımı atan Almanya, 1938 yılında Avusturya’yı topraklarına katmış sonrasında durmak bilmeyen istekleri ve işgal hareketleri, otoriter ülkelerin tepkilerine rağmen devam etmiştir. Sonuç olarak, 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya’yı işgale başlamasıyla II. Dünya Savaşı’nın fitili ateşlenmiştir. (Akşin, 1997: 102-103) Savaşın başlaması dönemin gazetelerinin ilgi odağı olmuş ve geniş yer verilerek manşetten duyurulmuştur.

Kısa süre içinde Avrupa’yı saran bu savaş hali, Türkiye açısından da endişe ile karşılanmıştır. Trakya’da sınırına askeri manevralar düzenlenerek önlem amaçlı sınır güçlendirilmiştir. Çünkü Türkiye, jeopolitik konumu ve üstlendiği bazı sorumluluklar nedeniyle çatışmaların dışında kalma çelişmesini ortaya çıkarmıştır. Diplomatik hamlelerle imza edilen Balkan Paktı, Üçlü İttifak ve Rusya ile dostluk antlaşması (1925) gibi uluslararası yükümlülükleri de vardı. Bu denklemde doğru sayılabilecek sonuç, savaş dışında kalabilmeyi başarmaktı. (Aydemir, 2011: 143-146) Siyasi talih ve tesadüfler İnönü’nün yanında olması nedeniyle bu karmaşık yapıdan herhangi bir çatışma veya savaşın tarafı olma durumu oluşmamıştır. Ancak Türkiye, “etkin tarafsızlık-savaş dışı” kalma durumunu denge siyaseti ile korumaya çalışmış ve başarılı olduğu da yadsınamaz bir gerçek olarak durmaktadır. Bu gerçek basın tarafındanda desteklendiği görülmüştür. Bununla birlikte, Avrupa’ya yayılan bu savaş artık Türkiye sınırına kadar yaklaşmıştır.

Literatüre göz attığımızda, II. Dünya Savaşı’nda Türk-Yunan ilişkilerini ve Yunanistan'a yapılan yardımları ele alan çalışmalara rastlanmaktadır. Ancak, Türkiye basınının Yunanistan'ın işgaline yönelik yorumları, savaşan güçlerin yanlısı olarak görünen yazarlar tarafından nasıl ele alındığı ve dönemin gazetelerinin bakış açısı yeterince incelenmemiştir. Bu eksikliği gidermek adına, dönemin yakın tanıkları olarak görülen gazetelerden bilgi çıkarmaya çalıştık. Bu bağlamda, yaklaşan tehlikenin Yunanistan'da olması nedeniyle kaygı ve tedirginlik Türkiye'de daha yakından hissedilmeye başlanmıştır. Takvim yaprakları 28 Ekim 1940'ı gösterdiğinde önce

İtalya'nın Yunanistan'a saldırdığı, ancak başarılı olamadığı, ardından Almanya'nın 6 Nisan 1941'de işgale başladığı bilinmektedir (Biber, 2016: 287-289). Kısa süre içinde Ege'nin kuzeyinden güneyine kadar yayılan işgaller, Türkiye'yi temkinli ve tedbirli olmaya zorlamıştır. Çünkü Ege ve Akdeniz gibi kritik iki noktanın Türkiye'yi açık hedef haline getireceği gerçeği, ülkenin içinde bulunduğu imkânsızlıklarla birleşince tam bir teyakkuz haline geçmesine neden olmuştur. Basın ise bu sisli durumu göz ardı etmemiştir.

Ayrıca, bu dönemde basının Mihver ve Müttefik yanlısı olarak nitelendirilebilecek bir bloklaşmanın içinde olduğu da gözden kaçmamıştır. Mihver yanlısı olarak gösterilen *Cumhuriyet* ve *Tasvir-i Efkâr* gazeteleri, Müttefik yanlısı olarak bilinen *Tan*, *Vatan*, *Yeni Sabah*, *Vakit*, *Son Telgraf*, *Akşam* gazeteleri ve ayrıca iktidar yanlısı *Ulus* gazetesi bu bloklaşmanın içinde yer almışlardır (Yavuz, 2016: 9). Bu yanlı tavrı gazeteci yazarlar, yazılarında ve yorumlarında da sergilemişlerdir. Dolayısıyla Nadir Nadi'nin "Asıl Dava" adlı yazısında, Almanya'nın Avusturya'yı işgal etmesini eleştirenlere yönelik, "Versay'ın doğurduğu haksızlıkları giderme arzusunda olan Almanya'yı anladığı" (*Cumhuriyet*, 15 Mart 1938: 1, 5) şeklindeki açıklaması Almanya hakkındaki olumlu tavrını yansıtmaktadır. Ayrıca Ali İhsan Sabis'in Alman destekli *Türkische Post* gazetesinin yayın yönetmenliğini yapması ve Pan-Türkist görüşleri benimsemesi, Ebüzziya Zade Velid'in *Tasvir-i Efkâr* gazetesindeki "Türkçülüğün Yeni Programı" adlı yazısıyla birlikte Alman yanlısı bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Ancak Zekeriya Sertel ve Hüseyin Cahid Yalçın'ın savaşın başlamasından önceki dönemde Almanya konusundaki olumsuz tavırlarını sürdürdükleri ve Müttefik taraftarı oldukları bilinmektedir (Güvenir, 1991: 151, 174). Yunanistan'ın işgali konusundaki görüşlerinin nasıl yansıdığına incelenmesi, çalışmamızın temel iddiasını destekleyecektir.

Türkiye bu kanlı savaştan uzak durabilmek ve çalkantılı süreçten yara almadan çıkabilmek için iç ve dış politikada son derece dikkatli adımlar atmıştır. Bu adımlar çerçevesinde, basın da nasibini almış ve bazı önlemler getirilmiştir. Şu bilinmektedir ki, tarafların propaganda faaliyetleri ülke içinde sürmekte ve hatta gazeteciler yurtdışına davet¹ edilerek savaşan tarafların güçlerini görmeleri istenmiş ve bu şekilde etkilenerek

¹ Zekeriya Sertel bu davet olayını şöyle anlatır: "Kendisi, bir grup gazeteci ve hükümeti temsilen bir kişinin Paris'e davet edildiğini ve gayet güzel ağırlandıklarını belirtir. 'Maginot Hattı' ve fabrikalarını gezdirerek Fransa'nın güçlü olduğunu ve savaşa hazır buldukları izlenimi vermeyi amaçladıklarını" (Sertel, 2019: 206) ifade etmiştir.

yayınlarnı bu doğrultuda hazırlamaları beklenmiştir. Bu bilinen gerçek, hükümeti tedbir almaya zorlamış nk uyguladığı politikayla çelişmek istememiştir. Ayrıca, yayınlanan taraflı bir haberin büyük devletlerin tepkisine maruz kalınması endişesiyle basına çeşitli baskılar (kapatma gibi) uygulanmıştır. (Yıldırım, 2016: 1705-1707) Bu nlem ve baskılara rağmen dönemin gazeteleri yaklaşan bu tehlikeyi sıcağı sıcağına iletmeye çalışarak ülkedeki endişeyi göstermiştir. Örneğin, *Ulus* gazetesine bu durum şöyle yansımıştır: Tedbir amaçlı ışık karartma tatbikatları uygulanmış olası bir savaş halinde panik havası oluşturmadan nasıl hareket edileceği gösterilmiştir (Ulus, 3 Aralık 1940: 1). Bu gibi haberler, gazeteler aracılığıyla halka anında duyurulmuş ve halk bu konularda uyarılmıştır.

Ordu ise savaş bitene kadar teyakkuz halinde bekletilmiş, bu durum erkek nüfusun günlük işlerden (tarım gibi) geri kalmasına neden olmuştur. Zaten genç bir ülke olan Türkiye, sanayisinin yeni yeni filizlendiği bir dönemde, gelirini savunmaya aktarması beraberinde üretimi azaltmıştır. Savaş dolayısıyla ithal malın azlığı ise ülkeyi darboğaza sokarak bu süreci daha da zorlaştırmıştır. (Koloğlu, 1993: 79) Bu durum, içerde ekonomik sıkıntılarını arttırmış ve iktidarın işini zorlaştırmıştır. Hatta çok partili sürece geçişi de savaş sonrasında hızlandırmıştır. Mamafih, Türkiye II. Dünya Savaşı dışında kalmayı başarmış olsa da büyük sorunlar ve sıkıntılar yaşamıştır. Tersine durumda, savaşın içinde olmanın daha kötü sonuçlar doğuracağı düşünüldüğünde, bu durumun ehven-i şer olarak algılanması yerinde olacaktır.

Bu kapsamda hazırlanan çalışma, yorumcu bir yaklaşımla ele alınarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Çalışma üç bölüm şeklinde ele alınacaktır. Birinci bölümde, II. Dünya Savaşı'nın genel bir analizi yapılarak Mihver ve Mtfevik blokların rejimlerine bakılıp bu savaşın başlamasına sebebiyet veren nedenler ele alınacaktır. Ayrıca savaşın ideolojik zıtlıklara rağmen sergilenen dostlukların süreci içerisinde nasıl seyrettiği, topyekn hale nasıl büründüğü ve sonuçlandığı işlenecektir. İkinci bölümde, savaş yıllarında Türkiye ve basının durumu ele alınarak ülkenin bu dönemde savaş dışı kalmaya yönelik uyguladığı etkin tarafsızlık ve esnek diplomasi politikası tasvir edilecek ve bu kapsamda ülkenin içinde bulunduğu durum ele alınacaktır. Son bölümde ise Türkiye basınına II. Dünya Savaşı'nın nasıl yansıdığı ele alınarak ve devamında 1939-1942 yılları arasında Türkiye basınında Yunanistan'ın İtalya ve Almanya tarafından işgalinin Mihver ve Mtfevik yanlısı gözüken yazarlarca nasıl bir tavır ve

tutumla aktarıldığına bakılacaktır. Ayrıca işgal hareketlerinin oluşturduğu endişe ve tedirginliğin gazetelere nasıl yansıdığı incelenecektir. Bu şekilde, bu çalışmanın uluslararası ilişkiler disiplinine bir katkı sağlayacağı kanısındayım.

BİRİNCİ BÖLÜM

II. DÜNYA SAVAŞI'NIN GENEL ANALİZİ

Dünya tarihi, genel itibariyle bir savaş tarihidir, çünkü hâlihazırda var olan veya varolmuş ülkeler fetihlerden, iç savaşlardan veya bağımsızlıkları için verdikleri mücadelelerden geçerek bugünkü durumlarını almışlardır (Keegan, 2007: 477). Bu bağlamda neredeyse her toplum kendini var eden bir savaş tecrübe ettiği bilinmektedir. Bu bağlamda savaş, Antik çağdan itibaren ilk önce kent devletleri (yunan polisleri) arasındaki, sonrasında Ortaçağda prens ve krallıklar arasındaki, daha sonra ise Westphalia Antlaşması ile kurulan modern devletlerarasındaki uyusmalıkların çözülmesi için başvurulan bir yol olmuştur. (Sav, 2015: 11) Ayrıca uluslararası hukukun kurucusu olarak kabul edilen H. Grotius savaşı, “uyuşmazlıkları zorlama yollarına başvurarak çözmeye çalışanların karşılıklı durumunu” (Grotius, 1967: 17) olarak ifade etmektedir. Bu karşılıklı durumu hukuksal bir temelde ele alarak savaş haklı bir nedene oturtmuştur. Bundan dolayı savaşan güçlerin her biri kendince haklı sebepler bularak savaşa sebebiyet vermektedir. Bunun örneklerinden biri olan II. Dünya Savaşı, topyekün ve hegemonik savaş² olarak tarihte yerini almıştır. Bu savaşın zihnimize bir portresi çizilerek çalışmamızın anlam kazanması ve bütünlüğünün korunması açısından incelenmesi önemli görülmektedir.

1.1. SAVAŞAN REJİMLERE BAKIŞ

II. Dünya Savaşı, birçok ilke sahne olan, çok sayıda insanın hayatını kaybettiği, birçok devleti ve iktidarı yıkan, siyasi tarihe derin izler bırakan benzersiz bir savaştır. Bu savaşa sebep olan devletler, ekonomik çıkarlar, I. Dünya Savaşı'ndan kalan ağır yükümlülükler ve kendi devletlerinde halkın desteğini arkasına almaya çalışan liderlerin ideolojik etkisi ile var olan düzene karşı başkaldırmışlardır. Bu devletler, Almanya, İtalya ve Japonya tarafından oluşturulan Mihver adını alan revizyonist blokken, İngiltere ve Fransa'nın başını çektiği, sonradan ABD ile SSCB'nin dahil olduğu Müttefikler adını alan anti-revizyonist bloktur. Bu devletlerin rejimlerini tanımak, çıkan savaşın membaınındaki zıtlıkları görmek adına bizlere perspektif sunacaktır.

Almanya'nın I. Dünya Savaşı sonrasında Versay Antlaşması ile ağır

² “Topyekün savaş, birçok gücün farklı türdeki mühimmatları kullanarak coğrafi sınırları tanımaksızın giriştiği savaşken, hegemonik savaş, bir dünya devleti kurma amacı güden ve coğrafi sınırları tanımaksızın diğer devletlere karşı yürütülen savaştır.” (Canan-Sokullu, 2019: 5).

yükümlülükler (siyasi, askeri, ekonomik) altına sokularak kısıtlandığı bilinmektedir. Bu durumun ağırlığı, ülke içinde bazı kesimlerce kabullenilmemiş ve halkın desteğini kazandığı görülmektedir. Bu kesim, Adolf Hitler'in başını çektiği Nasyonal Sosyalistler'dir. Bu örgüt, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi yani Nazi Partisi olarak bilinmektedir. 1918'de Münih'te kurulan parti, 1920-1924 karışıklıklarında sağcı akımın içinden sivrilmeye başlamış, Adolf Hitler'i 1919'da parti lideri olarak seçmiştir. Ayrıca askeri gücü niteleyen SA ve SS hücum-muhafız kollarından oluşan militarist bir parti teşkilatıdır (Armaoğlu, 2010: 295-296). Bu teşkilat, Versay Antlaşması'nın ağır şartlarıyla mücadele etmek için Almanya'nın kaybettiği şeyleri geri alma amacıyla güçlü bir söyleme³ girişmiştir. Bu söylem, halkın çektiği sosyal ve ekonomik sıkıntılarla birleşince karşılık bulmuş ve milliyetçi duyguların kabartılmasıyla Hitler ve partisi 1933'te iktidara gelmiştir. Bu iktidar, Hitler'in despot bir lider ve aynı zamanda faşist bir diktatöre dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Almanya için oluşturmak istediği Lebensraum (yaşam alanı), ırka atfettiği önem ve Yahudi düşmanlığı adeta Hitler'i savaş makinesine çevirmiştir. Hitler, Kavgam (Mein Kampf) adlı kitabında "Sovyetlerin yıkılmasının yaşamının ana gayesi olduğu ve tanrı tarafından verilen bir sorumluluk olduğunu" (Pauwels, 2017: 54) iddia etmiştir. Bu çerçevede, Bolşevizmi bir Kızıl Tehdit olarak görmesi aslında II. Dünya Savaşı'nın rotasını bizlere özetlemiştir.

İtalya, I. Dünya Savaşı'nda safını belli etme noktasında tereddütler yaşayan bir devlet olmuştur. Savaşı kazanan tarafa sonradan dâhil olmasına rağmen elde ettiği kazanımlar pek iç açıcı olmamıştır. Savaş sonrasında yaşanan ekonomik sorunlar, iç karışıklıklar ve sosyalizmin yükselmesinden duyulan endişe, Benito Mussolini liderliğindeki Faşist Parti'nin 1922'de iktidara gelmesine zemin hazırlamış ve Faşizm bir rejim haline gelmiştir (Çelikçi ve Kakışım, 2013: 83-87). Mussolini'nin İtalya'nın eski günlere döneceği, eski müttefiklerinin (İngiltere ve Fransa) küstahlıklarını ödeteceği, Roma İmparatorluğunu yeniden canlandıracağı, Akdeniz'e 'Bizim Deniz' yakıştırması ve Yugoslavya, Arnavutluk, Habeşistan'da hak iddia etmesi gibi düşünceleri kısa sürede popülaritesini artırmıştır. (Kaya, 2011: 317-318) İtalya'nın bu yayılmacı politikası, faşist ideoloji ile birleşince büyük bir savaşın kaçınılmaz hale

³ "J. Gobbels'in Hitler'i komünizme karşı mücadele edecek olan 'Avrupa Haçlı Seferlerinin komutanı' olarak göstermeye çalışması ve Hitler gençliğinin marşı olan 'Bugün Almanya bizim yarın bütün dünya' söylemleri" (Mazower, 2010: 43,47) aslında Nazi ideolojisinin militarist ve yayılmacı hedeflerini göstermektedir.

gelmesine neden olmuştur.

Japonya I. Dünya Savaşı'nda galip devletler safhında yer almasına rağmen, yeni dünya nizamında Asya'da etkili bir güç olmak istemiştir. "Asya Asyalılarıdır" sloganı, Avrupalı emperyalistlerin bu coğrafyada bulunmaması gerektiği fikrini yansıtan ve kendi yayılmacı, faşist, sömürgeci zihniyetini yansıtan bir söylemi temsil etmektedir. Japonya, Almanya'nın Avrupa'da yapmak istediklerini Asya'da uygulamak istemiş, Hitler'in "White Nordic" ırkına yönelik açıklamayı dönüştürerek kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirerek "Yellow Asiatic" benzetmesini yapmıştır. Bu benzetme, Almanların Yahudilere karşı düşmanlık beslemeleriyle benzerlik göstermiş, Japonlarda Britanya ve azda olsa ABD'yi günah keçisi görmüşlerdir. Yine Almanya'nın yaptığı gibi Japonya'da Asya'da en güçlü devlet olduğunu söylerek beyazlara karşı Asyalıların Japon liderliğinde bir arada olması gerektiğini savunmuştur. (Padover, 1943: 193-194, 200; Aktaran Habibe Salğar, 2021: 271) Asya'da en güçlü devlet olduklarını iddia etmiş ve militarist bir devlet olarak coğrafi sloganlarını kullanarak yayılmacı bir politika izlemiştir. Ayrıca, 1936 yılında Anti-komintern Paketi'nin kuruluşu ile SSCB'ye olan düşmanlık, Almanya ile Japonya'yı sonrasında İtalya'yı bir araya getirmiştir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), I. Dünya Savaşı sırasında, 1917 yılında gerçekleşen Bolşevik devrimi sonucunda savaştan çekilmiştir. Rusya bu ihtilalden sonra Lenin'in iktidarında önemli değişiklikleri hayata geçirmiş ve komünizmin işlerliği belirgin bir hal almıştır. Komünistler ilk gayesini "burjuvazinin yıkılması ve siyasi iktidarın proletarya tarafından zaptedilmesi" olarak açıklamıştır. Stalin'in 1928 yılında iktidara gelmesiyle birlikte, komünizm yeni bir safhaya geçmiştir. Mamafih komünist idealleri desteklemek amacıyla milliyetçilikten, Rus vatanseverliğinden ve pan-slavizmden faydalanma yolu izlenmiştir. (Gürkan, 1964: 170, 174) Bu idealler, SSCB'nin yayılmacı bir politika izlediğini göstermektedir. II. Dünya Savaşı, çeşitli devletlerin siyasi düşüncelerindeki zıtlıkları barındıran karmaşık bir dönemdir.

ABD, İngiltere ve Fransa, I. Dünya Savaşı'ndan galip ayrılmış ve bu zafer onlara bir düzen bahşetmiştir. Bu ülkeler, savaştan kazançlı çıktıktan sonra emperyal amaçları doğrultusunda bir dünya düzeni kurmuş ve diğer ülkeleri, düzenin demir parmaklıklarıyla tahakküm altına almışlardır.

İngiltere, liberal düşüncelerin hâkim olduğu demokratik bir ülke olma serüvenine 1215 Magna Carta'nın özgürlükçü yapısından başlayarak, günümüze kadar her alanda gelişim göstermiştir. Bu süreç, İngiltere'nin siyasi bir kültürünü oluşturmuş ve bu siyasi kültürün liberal etkisi zamanla Avrupa ve Amerika kıtalarındaki nüfuz etmiştir. (Yurttaşer, 2017: 231-232)

Fransa'nın tarihinde yaşanan 1789 İhtilali, bugünkü rejiminin temellerini attığını söyleyebiliriz. İhtilal, o dönemde ekonomik anlamda gücü elinde bulunduran burjuvazinin siyasi iktidarı ele geçirerek bir nevi kapitalist toplum oluşumuna öncülük etmiştir. Fransa'nın siyasi ortamını değiştirerek liberal bir demokrasi kurulmasına ön ayak olmuştur. (Ekinci, 2016: 151) Bu gelişmeler ışığında, 1945 yılına kadar 'Üçüncü Cumhuriyet' dönemi olarak atfedilen dönem, üniter parlamenter rejimi Fransa'nın demokrasisine kazandırmıştır. Ancak, iki büyük dünya savaşı arasındaki dönemde Fransa'da siyasi istikrar sağlanamamıştır. (2016: 153, 164) Bu kaotik süreci yaşayan Fransa, II. Dünya Savaşı sırasında ağır kayıplar yaşamaktan kaçınamamıştır.

ABD'nin rejimi, diğer anti-revizyonist güçlerin rejimleriyle benzerlik göstermektedir. Farklı olan ayrı bir kıtada yer almasıdır. Bu ayrılık, ABD'nin siyasi erki tarafından farklı şekillerde yorumlanmaktaydı. 1823 yılında yayımlanan Monroe Doktrini ile 'tek taraflılık' mefhumuna yönelen ABD, aslında Avrupa'nın siyasi olarak çalkantılı ortamından uzak durma arzusundan başka bir gerekçe sunmuyordu. Ancak, gelişen ekonomik düzen ve bu düzenden alınmak istenen pay iştah kabartması, siyasi ilişkiler içinde kaynaşmaya ve bu doktrinden sapmaya sebep olmuştur. Böylece 'ilerici emperyalizm' olarak adlandırılan dış politika süreci başlamıştır. Bu süreç, Avrupa'nın savaş dolu tarihine karşın, ABD'nin ekonomik yükselişini temsil etmiştir. (Sümer, 2008: 122-129) II. Dünya savaşı ile birlikte ABD, dünya siyasetine yön veren bir güç haline dönüşmüştür.

Savaşan ülkelerin rejimlerinin ve ideolojilerinin bir fotoğrafını çekmiş olsakta II. Dünya Savaşı, farklı ideolojilere ve çeşitli ulusal çıkarlara sahip ülkelerin aynı ittifak içinde yer alabileceğini gösteren bir karmaşıklıkta ortaya koymaktadır. Savaşın başlamasıyla birlikte zaman içinde değişen ittifak ve düşmanlıklar, karmaşık bir uluslararası ilişkiler ağına neden olmuştur. Ancak, yaşananlar paradoks oluştursa da II. Dünya Savaşı'nı irdelediğimiz zaman niyetler belirgin hale geldiği görülecektir.

1.2. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA YAŞANANLAR

1.2.1. Savaşın Başlangıcı

1919 Versay Antlaşması ile sağlanan barış düzeni, I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan Almanya'yı ağır yükümlülük⁴ altına sokmuştur. Bu mağlubiyet, beraberinde büyük toprak kayıplarını getirmiş ve ağır savaş tazminatı ödemeye mahkûm etmiştir. Prusya İmparatorluğu'nun halefi Almanya'nın bu yükü taşıması ve kabullenmesi uzun vadede oldukça zor olmuştur. Ağır koşullar, Almanya'nın mali ve ekonomik gücünü kaybetmesine neden olmuş ve ülkeyi toplumsal bir krize sürüklemiştir. 1929 Ekonomik Buhran'ı da eklenince, Almanya'nın iç durumu yeni bir düzenin ve söylemin olması gerektiğinin sinyallerini vermeye başlamıştır. Bu durum, “Önce ekmek sonra savaş tazminatı” sloganıyla 1933'te iktidara yürüyen Nasyonal Sosyalistler tarafından ortaya konmuştur. Bu oluşum, Hitler'in öncülüğünde, Versay'ın oluşturduğu düzeni yok sayıp ve gizliden gizliye silahlanarak Avrupa'da kartların yeniden dağıtılmasına sebep olmuştur. (Akünal, 2020: 11-14) Dönemin siyasi hasadını devşirmeyi başaran Nazi Lideri Hitler, vurguladığı sıkıntıların başında Versay geliyordu. Bununla birlikte, uluslararası kapitalistleri, Alman Marksist ve Yahudilerin ulus karşıtı faaliyetlerini de sıkıntının kaynağı olarak işaret etmesi ve bütün Alman ırkını tek çatı altına toplama düşüncesi, Avrupa'yı tedirgin etmiştir. (Roberts, 1996:655).

İtalya, I. Dünya Savaşı'nda saf değiştirerek galip devletler yanında yer almıştır. Fakat Mussolini'nin “proleter ulus” kavramı içinde ezilmiş ve ekonomik bunalıma girmiştir (Sander, 2013: 82). Bu bunalım, nüfusunun hızla artması ile iyice derinleşmiştir. Mamafih güçlü endüstriye sahip olmasına rağmen hammadde konusuna dışarıya bağlı olması İtalya'yı Habeşistan rüyası görmeye itmiştir. 1929 Ekonomik Buhranı etkisini göstermeye başlayınca, bu durum rüya olmaktan çıkmış ve işgal planları yapılmaya başlanmıştır. (Armaoğlu, 2010: 311-314) Almanya'nın Versay Antlaşması'nı tanımadığını ilan etmesi ve üstünlük mücadelesine girişmesi, Milletler Cemiyeti'nden tepki görmeyince, bu durum Mussolini'yi cesaretlendirmiş ve 3 Ekim 1935'te Habeşistan'ı işgale başlamıştır. İngiltere, Fransa ve Milletler Cemiyeti tepki

⁴ Almanya'nın savaşan ordusunu kısıtlayan bu antlaşma, sivillere askeri eğitim verilmeyeceğini, zorunlu askerlik kaldırılacağını, 100 bin sözleşmeli asker bulundurabileceğini ve ağır savaş teçhizatını (tank, denizaltı v.s) askeri envanterinde bulundurmayacağını belirtilen yükümlülükler getirmiştir. (Akünal, 2020: 12) Bakıldığında, bu düzen daha çok ateşkes antlaşması gibi görünmektedir. Barışın sağlanması konusuna katkı sağlamaktan ziyade sınırlamalar getirmiştir.

gösterseler de işgale engel olunamamış ve 9 Mayıs 1936'da İtalya, Habeşistan'ı topraklarına katmıştır. Bunun neticesinde Milletler Cemiyeti'nden yaptırım gören İtalya, 1937'de Cemiyet'ten ayrılmış ve aynı yıl Almanya ile Japonya arasında kurulan Anti-Komintern⁵ Pakti'na katılmıştır. (Akünal, 2020: 14) Mussolini'nin Doğu Akdeniz'deki yayılma emelleri, Roma İmparatorluğu topraklarına sahip olma düşüncesi ve 1936 yılında Berlin-Roma Mihveri'nin⁶ oluşması, Avrupa'nın anti-revizyonist ülkelerinin endişesini arttırmıştır.

Avrupa'nın faşist lideleri Hitler ve Mussolini'nin yayılma emelleri gün geçtikçe artmış ve kıtada gerilim artmaya başlamıştır. Bununla birlikte, İspanya'da ortaya çıkan iç savaş birçok devletin gerçek niyetlerini gün yüzüne çıkartmasına vesile olmuştur. İç savaş, ikinci büyük savaşa hazırlanan güçlere verimli bir deney alanı (Broue ve Temime, 1976: 16) sunmuştur. Ayrıca, Avrupa'nın diplomatik olarak bölünmesine, dış etkenlerden daha fazla ideolojik boyut katmıştır (Roberts, 1996: 658). Bu dönemde, sağ-sol mücadelesi şeklinde cereyan eden olaylar, ülkede siyasal istikrarsızlığa ortam hazırlamıştır. Dolayısıyla sağ ve sol mücadelesinde sağcı milliyetçiler, Hitler ve Mussolini tarafından desteklenmiş ve kendi emelleri için bir fırsat olarak görülmüş, solcu cumhuriyetçiler ise komünizmin temsilcisi Sovyet Rusya tarafından destek bulmuştur. Askeri kesim milliyetçi cephede yer alınca Kasım 1936 yılında Franco başkanlığında hükümet kurulmuş ve Madrid'e girilmesi zaferi beraberinde getirmiştir. (Armaoğlu, 2010: 325-328) Zafer, İtalya'nın Akdeniz'de etkisinin artmasına ve Almanya'nın Fransa'yı çevreleme imkânına kavuşmasına olanak tanımıştır. Bu durum, İngiltere, Fransa ve Rusya'yı tedirgin etmiş ve Türkiye de dâhil dokuz devlet, 14 Eylül 1937'de İsviçre'nin Nyon kentinde antlaşma imzalamıştır⁷. Böylece İtalya tehlikesinin bir nebze önüne geçilmiştir. Japonya ise bu iç savaşı, Çin'e saldırmak için bir fırsat olarak değerlendirmiştir.

⁵ Bu Pakt, 25 Kasım 1936'da Almanya ve Japonya arasında imzalanmıştır. SSCB komünizmine karşı görünüşte Komünist Enternasyonal'i olsa da aslında Sovyetleri hedef alan bir antlaşmadır. İtalya ise 6 Kasım 1937'de pakta katılmıştır. (Akünal, 2020: 206)

⁶ Savaşın yaklaştığı günlerin kırılma anı, Almanya'nın orta Avrupa'ya yayılma emellerine ihtiyatlı davranan Mussolini'nin Hitlerin müttefiki olmasıydı. (Roberts, 1996: 658)

⁷ Nyon antlaşması ile Akdeniz'de güvenlik önlemleri alınmıştır. Bu antlaşma ile İtalyan tehlikesi büyük ölçüde önlenmiş, Rusya'nın Akdeniz'e inmesinin önüne geçilmiş ve Akdeniz büyük ölçüde İngiltere-Fransa kontrolüne geçmiştir. Türkiye, bu antlaşmaya taraf olarak Akdeniz ve Karadeniz sahillerini kontrol altına almış ve bu konuda İngiltere-Fransa'nın desteğini sağlamıştır. (Akünal, 2020: 14-16)

Japonya, I. Dünya Savaşı'nda kazananlar arasında olması, Uzakdoğu ve Pasifik'te elde ettikleriyle avantajlı bir konuma gelmiştir. Ancak bu kolay başarı, Japon emperyalizminin iştahını kabartmış ve işgal düşü kurdu muştur. Japon Başbakanı General Tanaka'nın emperyalist tavrı politika sertliğiyle birleşince emellerini planlarına yansıtmiştir. Amacı, bütün Çin'i ele geçirmek ve sonrasında Avrupa'yı alarak Japon emperyalizminin dünyaya egemen olmasını istemiştir. (Doğan, 2016: 44) Bu çerçevede, doğal zenginliklere sahip Mançurya'yı, 1929 Ekonomik Buhranı'nın etkisiyle (sermaye ve pazar payının daralması) 1932 yılında işgal etmiştir. Çin, bu durumu Milletler Cemiyeti'ne taşımış fakat cemiyetin tavrı Japonya'yı karşısına almamak olmuştur. ABD, bu durumu 'Tanımazlık Doktrini' ile savuşturmuş ve Çin, aradığı yardımı bulamayınca işgali tanımak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine 27 Mart 1933 yılında Japonya, Milletler Cemiyeti'nden çekilmiştir. (Armaoğlu, 2010: 289-294)

Çin'in iç karışıklıkları ve Avrupa'nın iç durumu (Hitler ve Mussolini tehdidi), İngiltere'nin Çin'deki ekonomik menfaati ve Fransa'nın Hindicini'yi koruma maksadıyla, Japonya'nın 1937'de Çin'i işgale başlamasına tepkisiz kalmışlardır. ABD'nin savaşı "bulaşıcı hastalık" olarak görmesi ve uzak durması, Japonya'yı daha da cesaretlendirmiştir. Sovyet Rusya, bu işgale tepki gösterip Çin'e destek olsa da, 1939'da Almanlar ile yapılan Saldırmazlık Antlaşması, Japonya ile ilişkilerini bir nebze yumuşatmıştır. İşgal, II. Dünya Savaşı'nın sonunda Japonya'nın yenilmesi ile sonuçlanınca komünistler Çin'in idaresini ele geçirmişlerdir. (Armaoğlu, 2010: 337-341)

Avrupa'nın otoriter devletleri, Çin'e saldırması nedeniyle Japonya'ya tepkisiz kalmaları, Hitler'in Nisan 1938'de Avusturya'yı topraklarına katmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu hamle, Führer'in Almanları tek çatı altında toplama ülküsünde ilk adımı attığı dönemi başlatmıştır. Bununla yetinmeyen Hitler, gözünü Çekoslovakya'nın Südet bölgesine dikmiştir. Akabinde buradaki hükümeti tanımadığını ilan ederek işgale hazırlanmıştır. Bu durum, savaşa sıcak bakmayan İngiltere ve Fransa'yı itidalli bir tutuma sevk etmiştir. Ancak, 28-30 Eylül 1938'de Münih'te düzenlenen konferansta taraflar, Münih antlaşması⁸ üzerinde mutabık kalmışlar Südet bölgesini Almanlara

⁸ Bu antlaşma, İngiltere-Fransa-Almanya-İtalya arasında imzalanmış, fakat Çekoslovakya ile Sovyet Rusya dâhil edilmemiş hatta karşı çıkması dâhilinde Çekoslovakya'ya yardım edilmeyeceği İngiltere-Fransa tarafından bildirilmiştir.

bırakmışlardır. Kamuoyuna “barışın kurtarıldığı” şeklinde yansıtılan bu durum, İngiliz Başbakanı Chamberlin’in çekingen davranması nedeniyle eleştirilmesine engel olamamıştır. Bu yatıştırma politikası, Hitler’in hem dış düşmanlarına karşı hem de içte savaş istemeyen komutanlarına karşı zafer olarak görülmüştür. Bir diğer revizyonist ülke olan İtalya⁹ ise bu durumdan kendine pay çıkarmak için 7 Nisan 1939’da Arnavutluk’a saldırmış ve kısa sürede ele geçirmiştir. Bu durum, Balkanlar’da büyük bir tedirginlik oluşturmuştur.

Anti-revizyonist bloktan fiili bir hamle gelmemesi¹⁰, Almanya’yı her geçen gün Avrupa’da yeni hedefler belirlemesine neden olmuştur. Hemen ardından, 23 Mart 1939’da Romanya’ya diplomatik nota göndererek ekonomik bir antlaşma imzalatmıştır. Görülmektedir ki İngiltere ve Fransa, Münih antlaşması ile elini vermiş ancak Hitler kolunu ister hale gelmiştir. Bu yayılma karşısında acil önlem alınması gerektiği anlaşılmış ve İngiltere-Fransa, Romanya ve Yunanistan’ın bağımsızlığı için birtakım teminatlar vermeye başlamıştır. Hitler, yönünü Polonya’ya çevirmiştir. Versay Antlaşması ile “serbest şehir” statüsü verilen Danzig bölgesinin iadesi ve Doğu Prusya’ya karadan ilerlemeyi sağlayacak alan verilmesini istemiştir (Akunal, 2020: 20). Polonya’nın bu durumu kabul etmemesi ve İngiltere-Fransa’dan askeri destek garantisi alması, Avrupa’da suları ısıtmıştır. Ancak Hitler, Münih Antlaşması’nın verdiği rahatlıkla İngiltere ve Fransa’nın Polonya meselesine karışmayacağına inanmıştır. Diğer taraftan Sovyetlerin tavrı¹¹, İngiltere ve Fransa ile masaya oturmaya olanak tanımamıştır. Hitler, 23 Ağustos 1939’da kariyerinin en büyük diplomatik darbesini gerçekleştirerek Stalin ile anlaşmış (Mazower, 2014: 125) ve saldırmazlık paktı imzalanmıştır. Bir gün sonra Hitler, Danzig’i topraklarına kattığını ilan etmiştir. Artık Hitler, bu pakt ile doğudan gelecek bir tehlikeyi önlediğini düşünerek Avrupa üzerindeki emellerini gerçekleştirmeye yönelmiştir. Polonya’nın işgali, II. Dünya Savaşı’nın resmen başlamasına vesile olmuştur.

⁹ İtalyan Kralı III. Victor, sıfatlarına ‘Arnavutluk Kralı’ ünvanını da eklemiştir. Habeşistan Kralı ile birlikte ünvanını üçe çıkarmıştır. Ancak, 1.53 cm boyundaki kral için bu üç ünvan, adeta ‘boyunu aşan’ bir ünvana dönüşmüştür. (Akunal, 2020: 16)

¹⁰ Bu tepkisizlik, Litvanya’nın Memel’i vermesinde etkili olmuş ve 23 Mart 1939’da Hitler bu kenti alarak Alman topraklarına katmıştır. (Armaoğlu, 2010: 357-358)

¹¹ Çünkü Münih Antlaşması’na Sovyetlerin dâhil edilmemesi ve Çekoslovakya konusunda Almanları sevindirmeleri, Sovyet Rusya’yı Almanların yanına itmiştir.

1.2.2. Savaşın Seyri

Almanya'nın 1 Eylül 1939'da Polonya'yı işgale başlamasıyla dünya kanlı bir savaşa tanıklık etmeye başlamıştır. Polonya'ya verilen sözler doğrultusunda, istemeyerek de olsa İngiltere ve Fransa, 3 Eylül'de Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Ancak, bu iki devlet, verdiği güvenceye rağmen Polonya'ya yardıma gidememiştir. Böylece Avrupa'da ikinci defa topyekün savaş kendini göstermiştir. Diğer taraftan, Almanya ile imzalanan saldırmazlık paktı kapsamında, 17 Eylül günü Sovyet Rusya'nın da Polonya'ya saldırması ile bu ülkenin kaderi belli olmuştur. 26 günlük Alman istilası sonrasında Varşova'nın teslim olmasıyla Polonya düşmüştür.

Bu olaydan sonra Almanya ve Sovyet Rusya'nın barış teklifleri, İngiltere ile Fransa tarafından reddedilmiştir¹². Bu durum, Almanya'nın bu iki ülke için hareket planı hazırlamasına neden olmuştur. Hitler tarafından tehdit edilen İngiltere ve Fransa, bir şeyler yapmalıydılar ve ekonomik saldırıdan başka bir şey planlayamadılar (Roberts, 1996: 660). Almanların ekonomik olarak sıkıntılı olduğunu ve her şeylerini silahlanmaya harcadıklarını biliyorlardı ve hammadde sıkıntısı çekeceklerini düşünerek karadan ve denizden ablukaya almayı mantıklı buldular (Sander, 2013: 91). Ancak, Almanlar Polonya ile savaşırken, Fransa'nın ikinci bir cephe olarak saldırıya geçmesi, Hitler'in çekindiği¹³ durumu yaşamasına sebep olacaktı. Ancak savunmada kalarak Maginot Hattını kuvvetlendirmeyi tercih etti. Ayrıca abluka, iki açıdan kusurluydu: Almanların İtalya ve Sovyetler ile olan ilişkilerini göz ardı etmeleri ve bu iki ülkeden gelecek yardımı denetleme imkânlarının olmaması. Böylece Hitler, Batı cephesinde yeni bir savaş hazırlığı için talimat vermiştir.

Sovyet Rusya, Baltık ülkelerini ele geçirme niyetini taşıyordu. Bu doğrultuda ilk adımını 28 Eylül 1939'da Estonya'ya işgal tehdidi ile üs ve asker bulundurma konusunda boyun eğdirerek attı. Ardından Letonya ve Litvanya'dan aynı hakları elde etmeyi başaran Sovyetler, gözünü Finlandiya'ya dikmiştir. Finlandiya, diğer Baltık ülkeleri kadar kolay teslim olmamış ve mücadele vermiştir. Almanlardan destek arayışına giren Finlandiya'nın girişimi sonuçsuz kalınca, ABD'den yardım talep etmiş fakat "müdahale Sovyetleri kızdırabilir" cevabı ile bu girişimden de sonuç

¹² Bu reddedilme kararının temelinde, Sovyet Rusya ile Almanya arasındaki dostluk ilişkilerinin devamlı olmayacağına duyulan inanç yatmaktadır. (Armaoğlu, 2010:444)

¹³ Hitler, "Kavgam" adlı kitabında belirttiği üzere, iki cepheli savaştan çekiniyordu. Fransa'nın bu saldırıyı yapması Hitler'in askeri imkânlarını zorlayacak ve başarılı olma ihtimali kuvvetlendirecekti.

alınmamıştır. Bu esnada Fin-Sovyet görüşmeleri devam etmekteydi, ancak Finlandiya, Sovyet isteklerini¹⁴ kabul etmemekte direniyordu. Bu direniş, Sovyetlerin 30 Kasım 1939'da Helsinki'ye saldırısı ile savaşa dönüşmüştür. Yardım arayışları kapsamında Milletler Cemiyetine giden Finlandiya, cemiyetin desteğini Sovyetleri üyelikten çıkartılması ile buldu. İngiltere ve Fransa, İsveç-Norveç-Danimarka'nın tarafsızlığını ilan etmesi nedeniyle Finlandiya'ya herhangi bir yardımı ulaştıramayacaklarını biliyorlardı ve kendi ahvalleri de buna müsait değildi. Nitekim dışarıdan umduğunu bulamayan Fin devletinin direnişi, 12 Mart 1940'ta son buldu ve Sovyet isteklerini kabul etmek zorunda kaldılar. Bu savaş, Sovyetlerin askeri gücünün anlaşılması bakımından bir referans olmuş ve bu olay, ileride Hitler'in Rusya'ya saldırma kararında etkin rol oynamıştır (Armaoğlu, 2010: 447).

İngiltere ve Fransa, ablukanın ekonomik olarak Almanları yıpratacağı konusunda hemfikirlerdi. Bu durumu kuzeyden gelen kömür madenin durdurmasında aradılar. Ancak kuzey ülkeleri ile anlaşma konusunda başarılı olamadılar. Hitlerin bu iki devletin kuzey ülkeleriyle olan münasebetleri konusunda istihbarat almış olması, Sovyetlerin Fin savaşındaki başarısı da eklenince endişesi artmıştır. Bu endişe, Hitleri harekete geçirmiş ve 9 Nisan 1940'ta Danimarka ve Norveç'i işgal etmeye başlamıştır. Danimarka kolayca ele geçilmesine rağmen Norveç zaman almıştır. Ancak sonunda Hitler, hâkimiyeti altına almayı başarmıştır. Bu başarı, Hitler'in endişesini azaltmış ve artık ertelenen Batı¹⁵ Harekâtı'na odaklanmasına neden olmuştur.

Bir yıla yakın süredir batıya yönelik gerçekleşmesi planlanan hareket, 10 Mayıs 1940'ta başlamıştır. Almanya direkt Fransa üzerine saldırmamıştır önce Belçika ve Hollanda'ya saldırmış ve hâkimiyet kurmuştur. Bu iki ülke alınırken Fransa yine sessizdir ve bir hamle gelmeyeceğini anlayan İngiltere, Avrupa'da ellerinde kalan son liman Dunkirk'ten askerleri çekmiştir (Sander, 2013: 94). Bu durum Fransa ile aralarının açılmasına neden olmuştur. Alman orduları tek kalan Fransa'nın üzerine yürümeye başlamıştır. Bu arada İtalya, Fransa'nın işgali sırasında Almanların başarılı olacağına inandığı için 10 Haziran 1940'ta Fransa ve İngiltere'ye savaş ilan etmiştir. Bu

¹⁴ Bu istekler, Hangö limanının kiralanması, Leningard yakınındaki Karelia ve Petsamo bölgelerini kendilerine verilmesi şeklindeydi. Bu amaçla, Almanlardan gelecek herhangi bir saldırıda güçlü konumda olmak ve Norveç'e komşu olup baskı altında tutmak istiyorlardı. (Sander, 2013: 92)

¹⁵ Bu gelişmeler ışığında yönetsel olarak değişiklikler yaşanmıştır: İngiltere'de Churchill, Fransa'da Reynaud hükümetleri iş başına gelmişlerdir (Armaoğlu, 2010: 449).

durum savaşın genişlemesi demektir. 14 Haziran 1940'ta Paris'e giren Alman orduları Fransa'yı barışa zorlamış ve masaya oturması ile ateşkes imzalanmıştır. Ateşkes ile varılan antlaşma çerçevesinde Almanya, Fransa'da bağımsız bir hükümet kurulmasını kabul etmiştir¹⁶. Fransa'nın kuzeyi ve kuzey kıyıları Alman işgalinde kalmıştır. Güneyinde yer alan Vichy'de ise Fransız hükümeti kurulmuştur. Fransa bu savaşta destek bulamadığı İngiltere ile ilişkileri bozulmuştur. Bu ilişkileri koparan bir olay daha yaşanmış ve İngiltere, denizlerde hâkimiyetini Almanya'ya kaptırmamak için İngiliz limanlarındaki Fransız donanmasına el koymuş ve Cezayir'de bulunan Fransız donanmasını da harekât düzenleyerek batırmıştır.

Hitler, Avrupa kıtasında kısa sürede büyük bir itibar yakalamış ve adından söz ettirmiştir. Fransa'nın işgali, Almanları savaş ganimeti (petrol) bağlamında kârlı çıkarmıştır. Bu olaylar Hitler'i cesaretlendirmiş ve yalnız kalan İngiltere'ye diş bilemeye başlamıştır¹⁷. Fakat İngiltere'nin ada ülkesi olması ve denizlerdeki güçlü askeri varlığı, Almanları hava harekâtı yapmasına olanak vermiştir. 13 Ağustos 1940'ta Alman uçakları bombardımana başlamış ve 31 Ekim'e kadar sürmüştür. İngiltere çetin ceviz çıkmış ve Almanlara ağır kayıplar verdirmiştir. Bu bilanço, Hitler'e saldırıyı durdurma talimatı verdirmiştir. Fakat Hitler savaşı durdurmamıştır. Hitlerin Bolşevik nefreti, Sovyet işgali için yapılan planları uygulamasını söylüyordu. Bu plan¹⁸, Avrupa'da olan savaşı bir dünya savaşı biçimine sokacaktı. (Sander, 2013: 100) Stalin ve Hitler geçici dostluk kurduklarının farkındaydı ve öncelik alanları farklı olduğu için birlikte hareket ediyorlardı. Hitler, batıdaki zaferleriyle arkasını güvene almasıyla birlikte Stalin de Baltık ülkelerini alarak kendini sağlama alıyordu. Birbirlerinin kuşkularını boşa çıkarmayan hamle Hitler'den gelmiş, öncelikle 27 Eylül 1940'ta İtalya ve Japonya ile üçlü pakt imzalayarak oluşacak düzeni aralarında pay etmişler ve birbirlerine garanti¹⁹ vermişlerdir. Sonrasında Balkanların güvenliğini sağlamak için

¹⁶ Nedeni ise İngiltere'yi yalnız bırakarak makul bir barışa zorlamaktı. (Armaoğlu, 2010: 451)

¹⁷ Aslında Hitler barış istiyordu. Bu konudaki çabaları Churchill tarafından reddedilip savaş konusunda istekli görünmesi bile Hitler cephesinde blöf olarak algılandı. Ancak İngilizlerin geri adım atmaması Almanların tahmin etmediği İngiliz muharebesini yapmasına neden oldu. Böyle alelacele yapılan Alman harekâtından başarı beklemek yanlış olurdu. (Hart, 1970: 125)

¹⁸ Plan başarılı olursa Sovyet gücünün zayıflamasına yol açacak bu durum Japonya'yı Pasifik'te güçlendirecek ABD'nin dikkatini oraya çekmesini sağlayacaktı ve ABD'nin Avrupa'ya müdahalesi olamayacaktı. Böylece İngiltere'ye doğrudan müdahale olmasa da Akdeniz ve Ortadoğu'da darbe vurabilecekti. (Sander, 2013: 100)

¹⁹ Bu garanti, savaş dışı bir ülkenin bu ülkelerden birine saldırırsa diğerleri ona yardıma gidecekti. Burada ABD'den bahsediliyordu. (Armaoğlu, 2010: 455) ABD'nin işaret edilme nedeni ise Avrupa'da tek kalan

Macaristan ve Romanya'yı pakta dâhil etmişlerdir. Yugoslavya iç siyasetinde Alman düşmanı Simoviç'in darbesi sonrası pakta girmeyi kabul etmemiş ve 6 Nisan 1941'de Sovyetlerle saldırmazlık paktı imzalamıştır. Bu durum Hitleri kızdırmış ve aynı tarihte işgale başlamıştır. 17 Nisan 1941'de Yugoslavya teslim olmuş ve bölünerek paylaştırılmıştır²⁰.

Bu sırada İtalya, Kuzey ve Doğu Afrika'ya harekât düzenleyerek Süveyş'i almak istiyordu. Diğer taraftan Yunanistan ve Girit'i alıp Doğu Akdeniz hâkimiyet kurmak istiyordu. İtalya, Almanya'ya haber vermeden Yunanistan'a saldırı fakat başarılı olamadı. 6 Nisan 1941'de Almanlar, Bulgaristan üzerinden Yunanistan'a saldırı. 25 Nisan 1941'de Atina düşmüş ve bu ayın sonuna doğru ise Mora'yı işgal etmiştir. Artık sırayla düşen Yunan şehirlerine 31 Mayıs'ta Girit'te eklenmiştir. Artık Almanya Balkanlardan emindi fakat Türkiye konusunda endişeleri²¹ vardı. Bu durumu Almanya'nın Ankara büyükelçisi Von Papen Alman Dışişleri Dairesine gönderdiği 5 Ocak 1942 tarihli raporunda Türkiye'nin Akdeniz'deki tutumunu anlatırken şöyle diyordu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Müttefiklere daha yakındır. Mihver'in Akdeniz'deki faaliyetleri Türk çıkarları açısından tehlike arz etmektedir. Çünkü Türk çıkarları Akdeniz'de güçler dengesini öngörmekte, Mihverin toptan zaferinin sonucu olabilecek sınırsız bir İtalyan üstünlüğü ise bu çıkarlarla çelişmektedir. (Alman Dışişleri Dairesi Belgeleri, 2003: 40) Nitekim Sovyetlerle savaşta boğazlar stratejik öneme sahipti. Dolayısıyla 18 Haziran 1941'de Türkiye ile saldırmazlık paktı imzaladı. Karşılığında Sovyetler, Almanların müttefiki Japonya ile saldırmazlık anlaşması imzaladı. Bu durum Hitlerin hiç hoşuna gitmedi. Çünkü Sovyetlerin Avrupa devletleri ile işbirliği fırsatı doğmuştu. Japonya ise ABD ile savaşında Sovyetlerden gelebilecek tehlikeyi bu pakta birlikte engellemiştir.

Takvim yaprakları 22 Haziran 1941'i gösterdiğinde Almanlar Sovyetlere karşı saldırıya geçmiştir. Barbarossa operasyonu ile üç koldan saldırıya geçen Hitler, kısa süre farzında hızlı bir ilerleme kat etmiş çünkü kış ayları yaklaşıyordu ve bu Rusya'nın

İngiltere'nin, Alman tehdidini (Atlantik'teki İngiliz üslerini ele geçirmesi ABD'ye tehdit olması) deklare ederek bu üslerin ABD'ye kiralaması hususu pakta bahsedilmiştir (Doğan, 2016: 73-74).

²⁰ Banat'ı Macaristan'a, Makedonya'yı Bulgaristan'a, Slovenya'yı İtalya'ya pay ederken, Hırvatistan ise bu devletten ayrılarak bağımsız olmuştur (Armaoğlu, 2010: 459).

²¹ Bu açıklama dahi Ege'deki oluşacak Mihver üstünlüğünün Türkiye'de oluşturduğu endişenin gözlemlenmiş halidir. Ayrıca dönemin gazetecisi Zekeriya Sertel'e göre "Atatürk, Von Papen'i hiç sevmediğini hayatta olduğu sürece bu Alman casusunun ülkeye ayak basmadığını" dile getirmiştir (Sertel, 2019: 206).

toprak genişliğiyle birleşince zor olacağını bilincindeydi. 10 Temmuz 1941'de Leningard'ın güneyine kadar ilerlemeyi başardı. Diğer kollardan ilerleyiş sürmekteydi ve Aralık 1941'e gelindiğinde kış bastırılmış, fakat Hitler Moskova yakınlarına kadar gelmeyi başarmıştı. Artık yaz aylarını bekleyerek yeni planını (Mavi Hareket) devreye sokmayı planlıyordu. Fakat Hitlerin gözünden kaçırdığı önemli faktörler vardı; savaş alanının genişlemesi, ekonomik külfetin artması anlamına geliyordu ayrıca Sovyetlerle savaşırken arkasında İngiltere gibi bir gücü görmezden gelmesi büyük bir yanlış olacaktı. Churchill, 12 Temmuz 1941'de Sovyetlerle ortak düşman Almanya karşısında ittifak çağrısı yapmıştı. Bu çağrı²², Ruslar tarafından olumlu karşılanmıştır. Bu rağmen Hitler'in yayılmacı politikası devam ediyordu ve Kafkasya'ya kadar ilerlemeyi başarmıştı. 24 Kasım 1942'de Hitler, Sovyet Rusya'yı bitirmek için Stalingard'a saldırı düzenledi, ancak başarılı olamadı. Rusların bu savunma başarısı, Almanların savaştaki başarılı mücadelesinin kırılma noktası olmuştur.

Mihver bloğun Asya'daki yayılmacı gücü Japonya, Avrupa'da yaşanan gelişmeler ve savaş hali nedeniyle aradığını bulmak için harekete geçmeliydi. Önce Fransa işgalinden faydalanarak Hindicini'yi işgal etmişti. Zaten 1937'de başlattığı Çin istilasını da devam ediyordu. Kısaca Japon emperyalizmi Asya'da kendi çıkarları doğrultusunda ilerlemekteydi. Ancak bu işgaller neticesinde ABD ile çıkarları hem Asya'da hem de Pasifikte çakışmaktaydı. Japonya'nın yayılmacı politikası, ABD'nin kendisini korumak için stratejisini değiştirmesini gerekli kılıyordu. Böylece ABD, kendi güvenliğini güvence altına almak isteyen ülkelere yardım²³ yaparak Hitler'e karşı mücadele edenleri bir nevi ödüllendirmiş oldu (Sander, 2013:117). Bu politika değişikliği, Japonya'nın savaşa dâhil olmak için bahane aradığı günlerde gelmişti ve ABD bu ülkeyi kışkırtmamak için uzlaşmacı tavra itmiş oldu. Bu zaaf olarak algılanınca, 16 Kasım 1941'de Japon heyeti ABD ile görüşmek üzere gönderildi fakat görüşmeler sert bir ortamda geçti ve netice alınamadı. Artık savaş çanları çalmaya başladı. Japonya, 7 Kasım 1941'de Pearl Harbour Baskını ile ABD'ye savaş ilan etti. Kısa süre sonra

²² Bu çağrı uluslararası ilişkiler disiplini II. Dünya Savaşı'nın komünist ve kapitalist düzen patronlarını dahi çıkar dostluğuna itmiş, siyasi kinizm, Hitler karşısında dostluğa dönüşmüştü. Görülmektedir ki bu savaş zıt güçlerin diplomasiyi büyük esneklikle (Roberts, 1996: 660) sürdürmesine neden olmuştur.

²³ Ödünç verme ve Kiralama Yasası ile bu yardımı yapmaya başlayan ABD, politika değişikliğine bu yasa ile gitmiş oldu.

Almanya, müttefiğini yalnız bırakmadı ve ABD'ye savaş ilan ettiğini duyurdu. (Armaoğlu, 2010: 466)

ABD'nin savaşa dâhil olması İngiltere'nin zahiri güneşinin önündeki bulutları dağıtmıştır. ABD'nin II. Dünya Savaşı'na katılması, Müttefiklerin savaşın sonunda zafer elde etmelerini sağlayan önemli bir dönemeçtir. ABD'nin ekonomik, endüstriyel ve askeri gücü, Müttefiklerin savaşın sonuna doğru üstünlük sağlamasına ve Nazi Almanyası ile Japonya'nın mağlubiyetini hızlandırmasına katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla böyle bir gücün savaşa dâhil olması II. Dünya Savaşı'nın seyrini değiştirmiş ve savaşın sonunun geldiğine işaret etmiştir.

1.2.3. Savaşın Sonu

ABD'nin savaşa dâhil olması, artık savaşı başka bir kıtaya taşımıştır. Bu durumdan hoşnut olan İngiltere, işbirliği görüşmelerine hemen başlamış ve Washington'a 22 Aralık 1941'de ziyarette bulunmuştur. Görüşmeler neticesinde, Almanya ile savaşan 26 ülkenin imzasıyla bir demeç²⁴ yayınlanmış ve Mihver blokuna karşı zafer kazanılana kadar işbirliğine gidilmesi kararlaştırılmıştır. Artık Hitler'in karşısında blok halinde duran bir güç birliği oluşmuştur. Dolayısıyla savaşta müttefik devletler rüzgârı arkasına almış ve ilerlemeye başlamıştır. Aslında savaşın kırılma anları olarak kabul edilebilecek bazı önemli noktalar vardı: İlk olarak, İngiliz muharebesinde Almanların yenilgisi; ardından Pearl Harbour baskınıyla ABD'nin savaşa girmesi; ve son olarak Stalingard muharebesinde Almanların yenilgisi (Doğan, 2016: 81). Bu önemli anlar, Mihver devletlerinde endişe ve panik havası oluşturmuş, gerilemeyi başlatmış ve karşı bloğa direnç katmış, maddi üstünlüğün kazanılmasına imkân tanımıştır.

1943 yılı itibariyle, Almanlar üzerine Rus saldırıları başlamıştır. Nitekim Stalingard ile başlayan gerileme, Almanlar'ın Kafkasya'dan atılmasına ve doğu cephesinde tehdit unsuru olmaktan çıkarmıştır. Uzakdoğu ve Pasifik'teki Japon yayılması ise 1942 yılı sonlarına kadar hızla ilerlemiş, fakat ABD'nin savaşa girmesiyle denizlerdeki üstünlük kaybedilmiş ve yayılcılığı deniz muharebeleri ile önlenmiştir. Mısır ve Kuzey Afrika'da İtalya ile Almanya ortak hareket etmişlerdir, fakat İngilizlerin

²⁴ Bu 1 Ocak 1942 yılında yayımlanan Birleşmiş Milletler demeciydi. BM'nin temeli için ilk adım olarak bilinmektedir. (Armaoğlu, 2010: 467)

Mısır'da galip gelmesi ve ABD'nin etkisiyle hava muharebelerinde güçlenen müttefikler, Kuzey Afrika'yı 12 Mayıs 1943'te ele geçirmişlerdir. Bu durum, Akdeniz'de üstünlüğün müttefiklerin eline geçmesine yol açmıştır. İtalya'yı saf dışı bırakmak için harekete geçen Müttefik kuvvetler, 10 Temmuz 1943'te Sicilya'ya çıkarma yapmışlardır. (Armaoğlu, 2010: 473) Ağustos ayı itibariyle bütün ada işgal edilince, İtalya'da iç huzursuzluk baş göstermiş ve Mussolini dönemi kapanmıştır. Başa geçen Badoglio, müttefiklerle Eylül 1943'te masaya oturmuştur ve ardından Ekim 1943'te Almanya'ya savaş ilan ettiğini duyurmuştur. Böylece Mihver bloğun bir kanadı çökmüştür.

Almanya önemli ortağını kaybetmesiyle Akdeniz'deki egemenliğini de kaybetmiş ve donanma gücü zayıflamıştır. Almanya için yolun sonu görülmüştür. Fransa'nın işgali müttefik devletlerce gecikmiş olarak kabul ediliyordu ve Stalin bu duruma tepkiliydi. 1944 yılında Fransa'nın kuzeyinden Normandiya çıkarması gerçekleştirilmiştir. Ardından Ruslar, Polonya'ya girmiştir. (Roberts, 1996: 666) Almanlar üzerine ilerleyiş sürmeye devam ederken, Japonya direnmeye devam ediyordu. Ancak ABD başkanı, bu duruma son vermek istiyordu. Böylece tarihin en kanlı silahı olan atom bombasını iki Japon şehrinde kullanmıştır. Japonya, bu saatten sonra direnemezdi ve 2 Eylül 1945'te teslim oldu.

20.yüzyıl Avrupa tarihine damgasını vuran diktatör Hitler'in başkenti Berlin'e adım adım yaklaşıyorlardı. 23 Nisan 1945'te Rus askeri güçleri Berlin'e girdiğinde, yolun sonuna geldiğini anlayan Hitler, 30 Nisan 1945'de intihar etmiştir. 7 Mayıs 1945'te Almanlar teslim olmuş, böylece savaşın Avrupa ayağında sona ermiştir.

II. Dünya Savaşı'nda sona yaklaştığı dönemde, müttefik devletlerarasında bir dizi konferanslar düzenlenmişti. Çünkü ortada tek olumlu sonuç gözüküyordu: Nazilerin yıkılması (Roberts, 1996: 667). Bu konferanslar genelde ABD-Rusya-İngiltere liderleri arasında geçmekteydi²⁵. 28 Kasım- 1 Aralık 1943 tarihleri arasında Tahran Konferansı düzenlenmiş ve savaşın nasıl koordine edileceğine dair konular üzerinde durulmuştu.

²⁵ Kahire elçisinin edindiği bir malumat ile 19.11 1943 tarihinde Hariciye Vekâletine gönderdiği yazıda; İngilizlerden alınan bilgiye göre Müttefikler önce İtalya'ya sonra Adalar Denizi ve Yunanistan'a karşı akın veya istila yapacaktır, denilmektedir (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 534 / 37459-150596 – 39).

Bu konferans sırasında ABD Başkanı Roosevelt, Türkiye'nin Ege'de On iki Ada'ya karşı harekâta geçmelerini uygun bulmadığını belirtmişti. Çünkü bu durumun, Amerikalıları Yunanistan'da bir harekâta sürüklemesi ve sonucunda da Almanlara karşı Rusya üzerinden açılması planlanan ikinci cepheyi geciktireceği düşünülüyordu. Amerikalı Amiral King de Türkiye savaşa girerse ABD'nin on iki adaya müdahale etmek zorunda kalacağını belirtiyordu. (Weisband, 1974: 239-240) 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında Yalta Konferansı ile yeni oluşacak Birleşmiş Milletler düzeninin içeriği onaylanmıştı. Ancak Almanya'nın nasıl ve kim tarafından işgal edileceği üzerinde anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Bu konferans Avrupa'da soğuk savaş döneminin bölünmelerine zemin oluşturmuştur. Ayrıca İngiltere bu konferanstan memnun ayrılmayarak bu iki devletin (ABD-Sovyet Rusya) gölgesinde kalmıştır. 17 Temmuz-2 Ağustos 1945 tarihleri arasında gerçekleşen Postdam Konferansı'nda Almanya'nın geleceğini, Polonya meselesi ve Japonlar ile savaş sorunlarının çözümü gibi konular elinde alınmıştır. Ayrıca Sovyetlerin Türk boğazları hakkında düzenleme²⁶ istemesi, Türkiye açısından önemli bir olay olarak görülmüştür. Bu konferans, müttefik devletler içinde anlaşmazlık ve güvensizliği ortaya çıkmıştır. Sovyetler ile ABD dünyayı tekrardan kutuplaştırarak uluslararası ilişkiler disiplinine yeni bir savaş kavramının (Soğuk Savaş) sokulmasına neden olmuşlardır.

Sonuç olarak, II. Dünya Savaşı, 20.yüzyıl dünyasına acı, kan, yıkım ve felaket getirdiği bir gerçektir. Milyonlarca insanın yaşamını yitirmesine veya kaybolmasına neden olmuş, siyasi haritaları değiştirmiş ve büyük göçlere sebebiyet vermiştir. Aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel pek çok alanda eşine az rastlanır deformasyonlara yol açmıştır. Savaş teknolojilerindeki gelişmeler, yıkımı kolaylaştırmış, ancak beraberinde büyük maliyetlere neden olmuştur. Savaşın başından sonuna kadar oluşan siyasi bloklaşmalar karışık bir yapıya yol açmıştır. İdeolojik çatışmaların dahi çıkar dostluğuna dönüşebildiği, esnek diplomasinin otoriter ülkeler arasında nasıl sürdürülebildiğini gösteren olağanüstü bir savaş olarak tarihe geçmiştir. Bu savaşın dünya çapında yayıldığı ve her ülkeyi taraf olmaya zorladığı açıktır. Bu bağlamda, Türkiye gibi, bazı ülkeler tarafsız kalmayı tercih ettiği, bunun için çok yönlü diplomasiyi kullanarak çaba sarf ettiği gözlemlenmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında

²⁶ Bu düzenlemede, Sovyet Rusya'nın, Türkiye'yi zayıf olarak görmesi nedeniyle serbest geçiş için gereken güvenceyi sağlayamadığını iddia edip Boğazları birlikte kontrol altında tutmayı talep ettiği ifade edilmektedir. Bu girişim kabul edilmemiştir. (Armaoğlu, 2010: 494)

Türkiye Cumhuriyeti'nin aldığı konumu savaşın uluslararası ilişkilerdeki karmaşıklığını anlamak açısından önemli olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

II. DÜNYA SAVAŞI'NDA TÜRKİYE VE BASIN

2.1. SAVAŞ YILLARINDA TÜRKİYE'NİN DURUMU

Savaş yıllarında Türkiye, bir terazinin iki kefesini eşitlemeye çalışan ülke profiline sahiptir. Bir taraftan bu politikayı gütmeye gayret ederken diğer taraftan iç siyasete yön vermiştir. Topyekün savaş durumu, henüz yeni kurulmuş ve birçok alanda gelişimini tamamlayamamış Türkiye Cumhuriyeti'nde derinden hissedilmiştir. Bu bağlamda, dünyada yaşanan gelişmelere Türkiye'nin kayıtsız kalma gibi bir lüksü olmayınca mecburen iç siyasetini buna göre konumlandırmıştır.

Dönemin iç siyasetini şekillendiren aktörlere bakıldığında, tarafsızlık veya savaş dışı kalma kararı daha iyi anlaşılacaktır. Baskın Oran'a göre, "o dönemin siyasi aklı veya erki, toplumsal güçlerin güdümündedir. Bu güçler; toprak ağası/ticaret burjuvazisi ve bürokrasidir. Yani bu güçlerin meclisin²⁷ kurulmasıyla başlayan siyasi otoritesi, II. Dünya Savaşı'nda da kendini hissettirmiştir. Bürokrasi yani yönetici blok, siyasal olarak 'tek parti'yi, ekonomik olarak 'devletçiliği' ve toplumsal olarak 'kültürel devrimleri' yaparak gücünü muhafaza altına almaya çalışmış ve toplumu biçimlendirmiştir. 1929 Ekonomik Buhranı ile başlayan ekonomik kriz ile bürokrasi, toprak ağası/burjuvazi kesiminin elindeki ürünlerini alarak desteklemiş ve kâr elde etmesini sağlamıştır. Lakin bürokrasi, bir taraftan burjuvaziyi fonlarken diğer taraftan kendi otoritesinin sarsılmasını istememektedir. Bu çerçevede, savaş ekonomisi kapsamında çıkardığı Milli Korunma Kanunu (MKK), Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi (TMV) gibi politikalarla kendi otoritesini hissettirerek güçlenen burjuvaziyle karşı karşıya kalmıştır. (Oran, 1969: 230-250) Dönemin siyasi durumu, bu dilemmanın etrafında şekil almıştır. Kısacası dışardaki fırtına içerdeki siyasi erkin otoritesini artırmasına olanak sağlamıştır. Nitekim savaşta güdülen malum siyaset bu güçlerin çıkarsal ilişkilerine hanel getirmemesi şeklinde dizayn edilmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin siyasi durumu, dış politikanın tahakkümü altında olduğunun göstergelerinden bazıları da şöyledir: "askeri önlemler alınarak, nüfusun büyük bir

²⁷ Söz konusu 1. Millet Meclis, %60 bürokrat, %40 eşraftan oluşmaktadır. (Frey, 1965: 311; Akt. Oran, 1969: 230).

kısmı silahaltına alınmış²⁸ ve uzun süre bekletilmiştir. Almanya ve SSCB'nin savaşta üstünlüklerine göre iç siyasette Turancı görüşlere müsamaha göstermiş, ayrıca tutuklanmaları sağlanmış ve savaştan güçlerin tepkisini çekmeme adına dönemin basınına baskı uygulanmıştır.” (İlgazi, 2019: 260) İç politikadaki bu kararlar çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir.

Bu sorunların başında, ekonomik koşulların ağırlaşması gelmiştir. Peki, sebep ne olabilirdi? Savaş, fiilen 1939 yılında başlamıştı lakin öncesinde 1929 Ekonomik Buhran'ın etkileri bütün ülkeleri darboğaza itmiştir. Bu durum savaşın da başlamasının ana aktörlerinden biri haline almıştır. Savaşın başlaması ile bu kriz daha da derinleşmiştir. Nitekim bu gelişmeler ışığında Türkiye, (siyasi haritası yeni kesinleşmiş olarak düşünülürse) Avrupa'daki savaşa kulak tıkayamazdı. Çünkü İtalya'nın Akdeniz politikası ile Almanya'nın SSCB'ye doğru yayılması, Türkiye'yi tedirginliğe sürüklemekteydi. Bu tedirginlik, Trakya bölgesine askeri manevra yapmasıyla sonuçlandı. Bu durum erkek nüfusu askere almak demektir. Bu durum, üretim, sanayi gibi birçok alanda işgücünün azalmasına yol açmıştır. Öyle de oldu ve uzunca bir süre hazır bekletilen ordu ve getirdiği külfet (savunma giderlerinin artması) ekonomide büyük bir delik açılmasına neden olmuştur. 1938 yılında ihracaat 144,9 milyon TL, ithalat ise 149,8 milyon TL iken 1941 yılında ihracaat 123,8 milyon TL'ye ithalat ise 74,8 milyon TL'ye gerilemiştir (Ticaret Bakanlığı, 1973: 52-53; Aktaran İlgazi, 2019: 260). Görülüyor ki hem ihracaat hem de ithalat birlikte düşmüştür. Böylece satılan maldaki düşüş ile alınan maldaki düşüş oranı arasında fark ülke içindeki arzın azaldığına işaret etmektedir. Nitekim içerde kıtlığa²⁹ sebebiyet verdiği rakamlarla doğrulanmaktadır.

Siyasi erk, bu ortama karşı müdahale araçları geliştirmeye karar kılmış ve 18 Ocak 1940 tarihli MKK ile bu müdahaleler başlamıştır. Bu kanun neyi amaçlıyordu? Ekonomiye müdahale ederek ortaya çıkan iktisadi bunalım ve dezenformasyonları bertaraf edip savaş boyunca herhangi bir sıkıntı yaşamamayı. Bu gerekçelerle çıkarılan Milli Korunma Kanunu, hükümete geniş yetkiler versede uygulamada yeterince başarı

²⁸ 1 Milyon Türk Askeri Trakya'da Hazır (Yeni Sabah, 17 Şubat 1941:1) başlıklı haberde ordunun büyüklüğüne dikkat çekmiştir.

²⁹ Buğday gibi ana tüketim malında 1939 yılında 4.200.000 ton üretilmiş iken 1945'e gelindiğinde 2.200.000 tona düşmesi ve benzeri hububattaki düşüşler beslenme gibi fizyolojik ihtiyaçların giderilmesinde bir soruna yol açmıştır. Bu durumların hepsi enflasyonu tetiklemiş, karaborsayla birlikte spekülasyon bir ortama davetiye çıkarmıştır. (Boratav, 1974: 291-292).

sağlanamamıştır³⁰. Bu kanunun savaş yıllarında birçok değişikliğe uğradığı bilinmektedir. Bu değişikliklerde göstermektedir ki, ülkenin ekonomik sıkıntısının, halkın geçim derdinin, karaborsanın, vurgunculuğun, enflasyonun ve mal kıtlığının önüne geçilememiştir. *Tan* gazetesi yazarı Zekeriya Sertel, “savaş koşullarından doğan ekonomik dengesizliği gidermek için hükümetin aldığı ve almakta olduğu tedbirler ve kararların büyük bir kısmı günün koşullarına uygun düşmediği ve halkın menfaatini korur vaziyette olmadığı” (*Tan*, 21 Temmuz 1942: 1) dile getirmiştir. Bu söylem uygulanmaya çalışılan kanunun kâğıt üzerinde kaldığını doğrular niteliktedir. Kısacası bu kanun, savaş koşullarında ekonomik istikrarı oluşturmak için alınan birtakım tedbirlerin yanı sıra iktidarların üretim araçları, üretici ve işçi üzerinde kontrol mekanizması haline evrilmiştir (Aydın, 2019: 426).

Ekonomik çıkmazın diğer araçlarından biri de Varlık Vergisi olmuştur. Bu kanun, 11 Kasım 1942 yılında Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Dönemin Başbakanı Saraçoğlu meclis konuşmasında bu kanunu şöyle açıklamıştır: “...enflasyonun nedenini üretim azlığının, yanlış tedbirlerin ve vurgunculuğun sonucu olduğunu fakat bir diğer sorun olarak da Türk parası arzındaki artışların sürekliliği vurgulamıştır. Bu durumun ilacı olarak Varlık Vergisi gösterilmiş ve tedavüldeki paranın bir kısmı bu vergi yolu ile çekileceğini bunun da savaş yıllarında çok para kazananlardan bir kereliğe mahsus alınması gerektiğini ifade etmiş ve çok para kazananları tüccarlar, emlak ve akar sahipleri, büyük çiftçiler olarak sıralamıştır. (Ulus, 11 Kasım 1942: 2)” Bakıldığında bu vergi, hâlihazırdaki sıkıntıları ertelemek, yükselen enflasyonu kontrol altına almak, ülke bütçesinin iki katından fazla olan tedavüldeki paranın 500 milyon lirasını geri çekerek mali istikrara ulaşmak için belirtilen kesimlerden tek seferlik alınması planlanan ek bir vergidir. (Yalçın, 2012: 315) Mesele bu kanunun bu kadar masum kalabileceği olmamasıdır. Örnekleri Avrupa devletlerinde vardır. Fakat kanunun bazı zayıf noktaları olması kafaları karıştırmış,

³⁰ Örneğin, ilgili kanun madde 41’de “ekilen her dört hektarlık arazi için bir çift öküz milli müdafaa mükellefiyetinden istisnadır (Resmi gazete, 18 Ocak 1940: 3780 sayılı kanun).” hükmü, köylünün elinde öküzü kalmamasına, toprak ağalarının ise bu durumdan kazançlı çıkıp piyasada tekel konumuna geçmesine imkân sağladığına işaret eder. Ayrıca madde 14’te “maddelerin ve yardımcı maddelerin muayyen ellerde toplanarak...” ifadesindeki muayyen kavramı tam açıklanmamış olması da istifçiliğe ve karaborsaya davetiye çıkarmasına imkân sağlamıştır.

çıkan söylentiler kanunu yıpratmış ve uygulamada başarıya ulaşmamıştır³¹. Böylece masumiyet karinesi butlana uğramıştır. Bu vergi, azınlıkların aleyhine bir uygulama başlattığı şeklinde yorumlanmıştır. Uygulanış biçimi itibariyle Almanya'nın Yahudilere uyguladığı düzene benzer olduğu akla gelmiş çünkü vergi vermediği için sürgün edilenler içinde Yahudilerin olması dikkat çekmektedir. (Goloğlu, 2009: 187) Hatta o dönem, Almanların savaşta üstün olduğu ve ülke siyasetinin bu yönde ağır bastığı dönemlerdir. Ayrıca Saraçoğlunun 10 Ekim 1942 tarihli meclis konuşmasındaki “Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız...(Vural, 2020: 48)” şeklindeki milliyetçi söylemi, ardından yayımlanan bu kanunun uygulama biçimi ile Almanya'nın tutum ve davranışlarının yansıdığını kanıtlar niteliktedir.

Bu kanuna bir eleştiri de CHP grubu içinden Kazım Karabekir tarafından gelmiştir: “Kanunun adının varlık olması bile doğru değildir. Ayrıca bu millet varlığını, Yahudilerden şundan bundan alacağı parayla değil, ancak ordusu ve milli kanaatkârlığıyla kurtarabilir... Endişem şudur: bugünkü unsurlarla bu vergiyi toplama müthiş haksızlıklar ve vurgunculukları beraberinde getirecek ayrıca memurlarımızın ahlakını³² daha berbat hale getirecektir (Karabekir, 1995: 426).” Bu söylemdeki Yahudilere olan işaret, Almanya'nın ülke içindeki propagandasının işlerliğini ve şartlar bazında yanlılığı gösterirken, ahlaka yapılan vurgu ile de toplumsal duruma ufak bir göndermede bulunmuştur. Çünkü Varlık Vergisi'ni krize çeviren diğer bir durum ise keyfilik, adamına göre muamele³³, göz yumma gibi gayrikanuni davranış biçimleri olmuştur. Savaş döneminde ülkelerin yaşadıkları sorunlara çözüm bulmada başvurdukları kaynaklardan ilki vergiler olsa da alınan bu tedbirler halkın yıpranmasına engel olamamıştır.

28.04.1944 tarih ve 5693 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan TMV Kanunu incelendiğinde tahmine dayalı bir vergilendirmenin güvenilirliği açısından yetersiz ayrıca ilgili kanun madde 16'daki görevli olanlara uygulama esnasında doğruluk,

³¹ Bu noktalardan bazıları, servet ve kazançlar için net bir ölçünün konmamış olması ve tahsil edilecek verginin takdir ve kanaate göre alınacak olması, uygulamada ise sürenin kısa ve zorlayıcılığının yanında ödemeyen veya ödeyemeyenlerin sürgün ve kamplara gönderilmesidir. (Goloğlu, 2009: 187).

³² Ahmet Emin Yalman'ın bir Ermeni makinist ile konuşmasında dikkat çeken şu cümle: “Para sahibi olduğumuz için bu parayı Türk memurlarını baştan çıkarmak, satın almak, Türk kanunlarını hükümsüz bırakmak için kullanıyorduk...(Yalman, 9 Şubat 1943, Akşam Gazetesi; Aktaran Güz vd., 2018: 598) ” ifadesi ile Karabekir'in sözleri doğrulanmaktadır.

³³ Şöyle ki, dönemin İstanbul Valisi Lütfi Kırdar'ın terzisine (İzzet Ünver) dahi uygulanacak verginin azaltılması (Aktan, 1996: 127; aktaran Coşar, 2003; 17) gibi durumlar kanunun facia olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur.

dürüstlük bağlamında yemin³⁴ ettirilmesi bu verginin işlevsel ve verimli olarak yürütülmesini zorlaştıran hususlardandır. Mamafih vergilerin toplanmasında bazı memurların, üreticinin tahmin usulünün sıkıntılarından dolayı zor duruma düşmemesi için düşük tahminde (Metinsoy, 2008: 188) bulunduğu dile getirilmiştir. Ayrıca piyasada var olan karaborsa, vurgunculuk gibi gayriresmi ve gayriahlaki ortam, kırsal kesimde tarımsal üretim yapan köylüyü doğrudan etkilemiştir. Geliri ve gideri arasındaki fark giderek açılan bu kesimin savaşın olumsuz etkilerini göğüslemesine neden olmuştur. Hükümetin köylüye biçtiği vazife büyük, ancak destekleme bir o kadar az olmuştur. Bu durum yetmiyormuş gibi piyasa fiyatının altında fiyatlarla ürünleri alınmıştır. Köylü hem askere alınan işgücü yüzünden tarımsal faaliyetleri yürütmekte zorlanmış hem de üretimi devam ettirerek iâşe sorununun yaşanmaması için çabalamıştır.

Yukarıda bahsi geçen tedbirlerin özeti, Yunus Nadi'nin "Harp Ekonomisi" başlıklı yazısında vurgulamıştır: "Hükümetçe alınan askeri tedbirler ilerde karşılaşılabilecek savaş ihtimali yüzündendir. Savaştan bize ne diyemeyiz. Bundan dolayı külfetli ve masraflı olan bu tedbirlerin birinden dahi vazgeçemeyiz. İki seneden beri savaş dışında kalmamıza rağmen savaş hayatı yaşıyoruz." (Cumhuriyet, 18 Mayıs 1941: 1,5) Bu sözler, savaşın ülke ekonomisini ve çarpan etkisi ile toplumu ne kadar yıprattığının kanıtıdır. Çünkü savaş hayatını henüz savaşmadan yaşayan bir ülkenin, savaşa katılma nasıl bir tablo ile karşılayacağını açık olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle, savaşmamak, bu masrafa katlanmak; ölmekten veya kaosa sürüklenmekten daha tercih edilebilir bir seçenektir. Bu durum, ölümü gösterip sıtmaya razı etmenin politize edilmiş şeklidir.

Savaşa girmemek veya tarafsız kalmak için bir hayli çaba sarf eden Türkiye'nin, siyasal, sosyal ve ekonomik olarak yorgun düştüğü görülmektedir. Ülke dışında ise yoğun bir diplomasi yürüten yöneticiler, savaşın dışında kalmak için denge stratejisi uygulamaya çalışmışlardır. Bu stratejisi nasıl uygulamaya çalıştıklarını görmek konunun anlaşılması bağlamında önem arz etmektedir.

³⁴ 14 Haziran 1944 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "Toprak Mahsulleri Vergisi" başlıklı yazıda da vurgulanmıştır.

2.2. TÜRKİYE’NİN SAVAŞ YILLARI VE DİPLOMASİSİ

Türkiye Cumhuriyeti, tarihinde birçok büyük savaş geçirerek varlığını ispatlamış ve bu süreçte önemli tecrübe kazanmış bir ülkedir. Özellikle I. Dünya Savaşı’nda mücadele eden askeri kadro, bu konudaki tecrübeleriyle dönemin siyasete yön vermiştir. Bu kadro, II. Dünya Savaşı sırasında bu tecrübeyi azami ölçüde kullanarak optimum fayda sağlayacak politikayı üretmiştir. Bu kapsamda dönemin “kilit adamı” olarak nitelenen Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu, özgün tarafsızlık politikasını (etkin tarafsızlık) geliştirmiştir (Deringil, 1986: 23). Bakıldığında yönetici kadro esnek ve etkin bir diplomasi ile reel politiği paralel bir şekilde yürütmek istemiştir. Bu reellik neydi sorusu akıllara gelecek şöyle ki; büyük bir savaştan çıkarak yeni kurulmuş olan bu devlet, ekonomik, sosyal, siyasal, toplumsal ve sanayi alanındaki birçok reformla var olma mücadelesi verdiği için bir büyük savaşa daha girmesi neticesinde alınacak yenilginin telafisi çok güç olacağı gerçeğidir.

Bu reel politiği merkeze yerleştirip, bunun ülkeye sağladığı hareket kabiliyeti dairesinden olaylara bakmak yerinde olacaktır. Türkiye, jeopolitik açıdan stratejik bir noktada bulunması kendisine Orta Büyüklükte Devlet³⁵ (bölgesel güç) unvanını kazandırmıştır. Bu kavram kapsamında, ülkenin II. Dünya Savaşı’nda uygulamış olduğu denge politikası ülkeyi savaştan korumuş fakat artçı sarsıntıları hissetmesine engel olamamıştır.

Atatürk döneminin “Yurtta sulh, cihanda sulh” politikası çerçevesinde, Misak-ı Milli ile belirlenen sınırların korunması amacıyla etkin bir dış politika izlenmiş ve uluslararası mecrada Balkan ve Sadabad Paktları gibi önemli antlaşmalarla aktif rol üstlenmiştir. II. Dünya Savaşı döneminde ise Türk dış politikasını yürüten lider İsmet İnönü, bu kapsamda adımlar attığı görülmektedir. Buradan hareketle sergilenen tarafsızlık veya bazı siyaset bilimcilere göre “savaş dışı” kalma durumu bazı ittifak ve saldırmazlık antlaşmaları ile hayat bulmaktadır. Nitekim Yunus Nadi’nin “Türk-Alman Antlaşması” başlıklı yazısında “İngiltere ile müttefikiz Almanya ile dost” ifadesi ile etkin tarafsızlığın dış politikadaki yansımaları bu saldırmazlık paktına getirilen yorum ile görmüş bulunmaktayız.

³⁵ Bu kavramın tanımı şu şekildedir: “Uluslararası sisteme etkileri marjinal olan, ancak bölgesel politikayı etkileyebilen, daha önemlisi büyük devletlerden gelen zorlamalara bir miktar dayanabilen, onlarla zaman zaman pazarlığa girebilen hatta o günkü koşulları iyi değerlendirerek onların kimi davranışlarını belirli oranda etkileyebilen devlettir.” (Oran, 2002: 30)

19 Ekim 1939'da İngiltere ve Fransa ile imzalanan ittifak anlaşması ile Türkiye'ye savaşa girme yükümlülüğü yüklenmiştir. Çünkü Almanya'nın Fransa'ya düzenlediği harekât neticesinde İtalya'nın da bu devlete savaş ilan etmesi ile birlikte bu ittifak anlaşmasının şartları vuku bulmuştur. Fakat Türkiye, bazı nedenler³⁶ öne sürerek bu tarafsızlık veya "savaş dışı" kalma durumuna işlerlik kazandırmıştır. İsmet İnönü, 1 Kasım 1939 tarihli meclisin açılış konuşmasında bu anlaşmayı şu şekilde tasvir etmiştir: "Hiçbir devletin aleyhine olmayarak, hiç olmazsa tesirimizin yettiği sahada beynelmilel sulh ve emniyete hizmet etmek suretiyle kendi emniyetimizi masum tutmak gayesine matuftur (Cihan, 1993: 2)." Bu tasvir, aslında bu ittifakın SSCB gibi bir dostu kızdırmaması için kendi sınırlarını korumak adına yapıldığını ve barışı tesis etme adına imzalandığı mesajını vermiştir. Böyle bir açıklamanın altında SSCB tarafından petrol sevkiyatının durdurulması gibi etkenler bulunmaktadır (Doğan, 2016: 108).

İtalya'nın Yunanistan'a 28 Ekim 1940'da saldırması üzerine, Türkiye'nin bu ittifak anlaşmasının üçüncü maddesi³⁷ kapsamında yardıma gitmesi gerekiyordu. Ancak Almanya'nın tehdidi karşısında Türkiye, farklı bir yol denemeye karar vermiştir. Bu bağlamda, Bulgaristan'ın Yunanistan'a saldırması veya İtalya'nın Selanik'i alması halinde savaş ilan edeceğini İngiltere'ye bildirmiştir. Bu durum gerçekleşmeyince savaşın dışında kalma durumu devam etmiştir. (Armaoğlu, 2010: 498)

1941'in başlarında, Mihver bloğun zaferlerinin doruğa ulaştığı dönemde, Balkanlardaki işgal hareketleri SSCB üzerinde bir baskı oluşturmuş ve nihai hesaplaşmaya gidilmiştir. (Deringil, 1986: 24) Almanların bu girişimi Türkiye üzerindeki baskıları artırmıştır. İngiltere, Türkiye'nin savaşa girmesi için Almanya ise girmemesi için baskı yapmıştır. Bu dönemde Rusya, Türkiye'ye ile iyi geçinmeye çalışmıştır. Fakat Almanya'nın Balkanlardaki güçlü durumu, Türkiye'nin günün şartlarına göre çizdiği dış politikadaki dengeyi Almanlara doğru kaydırmış ve Türkiye, 18 Haziran 1941'de Saldırmazlık Paketi'ni imzalayarak savaşın dışında kalmayı başarmıştır. Ayrıca, 1941 ve 1942 yıllarında Türkiye, Almanya ile krom anlaşması

³⁶ Öncelikle, İttifak anlaşması üç ülke arasında yapılmıştı, ancak Fransa Alman işgaline uğrayarak ateşkes imzalayınca bu anlaşmanın sadece iki ülke kalması ruhuna aykırıydı. İkinci olarak, Alman-Sovyet saldırmazlık paktı ile birlikte Türkiye'nin ittifak anlaşmasının iki numaralı protokolünde, Türkiye'nin SSCB ile silahlı bir çatışmaya zorlanamayacağı belirterek savaşa girmesi engellenmiştir. Ayrıca, anlaşma ile Türkiye'ye bu iki ülke tarafından açılacak savaşta araç ve gereç yardımı almadan savaşa girmeyeceği koşulunu öne sürerek bu durumunu korumuştur. (Oran, 2002: 394)

³⁷ Bu madde İngiltere ve Fransa'nın Yunanistan ve Romanya'ya verdikleri güvencelerden dolayı savaşa girmeleri halinde Türkiye'de yardımda bulunacaktı. (Doğan, 2016: 107)

yaparak (Manka, 2008: 27) ticari olarak da ekonomiye katkı sağlamıştır. Bu durum, ABD'yi kızdırmış ve çıkardığı kanun³⁸ kapsamındaki yardımları kesmiştir. Ancak İngiltere, bu konuda daha gerçekçi düşünerek Türkiye'nin Almanların kucağına düşmemesi için yardımlarına devam etmiştir (Tunçay, 1982: 41). Bu iki ülkenin Türkiye'ye bir noktada minnettar olması gerekirdi: Irak'a yardım geçirmeyerek Almanların Ortadoğu petrollerine sahip olmasının önüne geçmişti ayrıca Rusya'nın güneyinin tehlikeye girmesini önlemişti (Armaoğlu, 2010: 501).

Türkiye, savaş devam ederken jeopolitik konumu nedeniyle sürekli diplomatik manevralara başvurmak zorunda kalmıştır. Çünkü Sovyetlerin Stalingard zaferiyle Almanların geri çekilişinin başlaması üzerine Sovyet tehdidi tekrar gündeme gelmiştir. 1942 yılından sonra müttefiklerin baskısı hissedilmeye başlamıştır. Ancak müttefiklerin taarruza geçtiği 1943 yılından sonra bir dizi konferanslar düzenlenmeye başlanmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'nin savaşa dâhil edilmesi gerektiği üzerine fikir birliği oluşmuştur. Türkiye ise her fırsatta öne sürdüğü silah ve askeri malzeme talebi kozuyla savaşın dışında kalmayı planlamıştır. İngiltere (Churchill) ve ABD (Roosevelt) arasında 1943'te yapılan Casablanca konferansı ile Türkiye'yi savaşa katma kararı alınca aynı yılın ocak ayı sonunda Türk yöneticileriyle Adana'da bir görüşme düzenlenmiş ve alınan karar iletilmiştir. Ancak Türkiye'nin SSCB konusunda bazı endişeleri³⁹ olduğunu ve askeri malzeme konusunda ısrarı üzerine bu iki ülke aldıkları karardan geri dönmüşlerdir.

1943 yılı Ekim ayında düzenlenen Moskova Konferansı, ülkelerin⁴⁰ dışişleri bakanlarının katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu konferans sırasında İngiltere Dışişleri Bakanı Eden, Türklerin yardımı olmadan Leros adasında daha fazla direnemeyeceklerini Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'a iletmış ve Leros'u korumak için Türkiye havaalanlarından yararlanacağını belirtmiştir (Weisband, 1974: 209-210). Fakat İngiltere ve ABD de, Türkiye savaşa dâhil edilirse silah yardımı yapma zorunluluğu doğacağı ve Fransa'nın kuzeyinde açmayı düşündükleri ikinci cepheyi geciktirebileceği kanaati oluşmuştur. 1943 yılı sonuna kadar Türkiye'nin savaşa dâhil

³⁸ Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu

³⁹ Almanya'nın yenilmesi üzerine Avrupa oluşacak Sovyet hegemonyasından duyulan endişe ve Churchill'in de ifade ettiği gibi Sovyetlerin harp sonrası emperyalist olmaları tehlikesi Türkiye'yi ihtiyatlı olmaya itmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 1973: 136).

⁴⁰ Sovyet Rusya, ABD ve İngiltere.

edilmesi kararı alınır ve Kahire’de Türkiye Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu ile bu konu üzerinde görüşme düzenlenir. Bu karara Türkiye, yeteri kadar yardım yapılmazsa savaş dışında kalma durumunun devam edeceği bildirmiştir. Kasım 1943’te Tahran Konferansı’nda da savaşa dâhil edilmesi yönünde sert bir tutum gösteren Sovyetlere diğer müttefiklerde destek vermiştir. 4-6 Aralık 1943’te Kahire’de Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüşen Churchill durumu açıklamıştır. Bu sert tavır karşısında savaşa katılmayı görünüşte kabul eden İnönü, Türkiye’nin savunma gücünü destekleyecek askeri malzeme ve teçhizat verilmedikçe savaşa girmeyeceğini bildirmiştir. Şubat 1944 yılına kadar bu konuda görüşmeler devam etmiş ancak istenen malzemenin çok olması nedeniyle görüşmeler kesilmiştir. (Armaoğlu, 2010: 503-504; Doğan, 2016: 136-146)

Bu durum karşısında Müttefiklerin baskısı artmış ve malzeme yardımı kesilmiştir. 14 Nisan 1944’te İngiltere ve ABD, Türkiye nota göndererek Almanya ile olan krom ihracatını durdurulmasını istemiş, aksi takdirde ablukaya alınacağını bildirmiştir. (Manka, 2008: 28) Böylece Almanya ile ilişkiler kesilmeye başlanmıştır. Almanya, bu kanlı savaşı kaybettiği artık anlaşılmıştır. Fakat Sovyetlerin Avrupa’daki diktasından endişe duyan Türkiye’nin korkuları da artmaya başlamıştır. Böylece safını belli eden Türkiye, “iyi polis-kötü polis dikotomisinden” yararlanarak Alman yanlısı olan bürokratik zümrenin görevine son vermiştir (Oran, 2002: 396).

Türkiye, bu dönemin siyasi lideri Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve iktidar hükümetleri dış politikada temkinli ve tarafsız duruşunu iç politikaya yansıtarak her şeyi kontrol altında tutmak amacıyla bazı önlemler almışlardır. Bunlardan kritik bir öneme haiz olan basınla da kamuoyunu etkileri altında tutmaya çalışmışlardır. Bu konu üzerinde durularak dönemin basını üzerindeki etkisi incelenmiş olacaktır.

2.3. SAVAŞ YILLARI TÜRKİYE’SİNDE BASIN

Basın denince akla ilk gelen şey mesajı yani haberi, ilgisi olan alıcıya iletmek ve ondan geri dönüt (etkileme veya algı) elde etmek olarak tanımlamak mümkündür. Özellikle II. Dünya Savaşı döneminde, teknolojik olarak yeteri kadar olanağın olmadığı bir ortamda basın önem kazanmıştır. Bu dönemde, basın sadece bilgilendirme değil, aynı zamanda yönlendirme ve etkileme fonksiyonlarıyla öne çıkmıştır. Bakıldığında bu dönemin siyasi aktörleri savaşın yıkıcı etkisini tecrübe ettikleri için “savaş dışı veya

etkin tarafsızlık” politikasını güttükleri bir gerçektir. Bu bağlamda, her şey kontrol altında tutulmuş ve ince hesaplar yapılmıştır. Kontrol altında tutulacak şeylerin başında da basın geldiğini söylemek yersiz olmayacaktır.

Türkiye’nin jeostratejik konumu nedeniyle bölgesinde çıkacak her savaşta kritik öneme haiz bir cephe olmuştur. Bu durumun farkında olan Mihver ve Müttefik unsurları, ülke içindeki propaganda faaliyetlerini arttırmasına neden olmuştur. Siyasi figürler içinde Alman hayranlığı veya SSCB düşmanlığı gibi tutumlar, propaganda faaliyetlerinin nemalanmasına fırsat tanımıştır. Böylece ülke artık karşılıklı propaganda mücadelesine sahne olmuştur (Sertel, 2019: 209). Bu çerçevede, hükümet yetkilileri önlem olarak bu dengeyi korumak amacıyla basınla ilgili çeşitli kanunlar çıkarmışlardır.

Siyasiler için, basının sürekli olarak kendi kontrolleri altında tutulması, iktidarın politikalarını halk nezdinde olumlu bir şekilde yansımaları sağlayacak bir etkidir. Aksi durum muhalefeti güçlendirir. Bu durumun farkında olan hükümetler, bu gücü ellerinde tutmak isterler. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra, bu süreçte Atatürk’ün de basınla dirsek temasını kesmediği görülmüştür. İlk Basın Kanunu, 25 Temmuz 1931 tarihinde çıkartılmıştır. Bu kanunla birlikte iktidarlara basın üzerinde denetim sağlaması için birtakım yetkiler verilmiştir. Özellikle bu kanunun 50 ve 51. maddeleri ile kapatma, toplama yetkisi verildiği görülmektedir. 1938 yılında yapılan değişikliklerle hükümetlerin denetim ve kontrol yetkisi iyice artmıştır. Bu değişikliklerle gazete, dergi gibi basın organlarının özgürlüğüne mani olan maddeler eklenmiştir: “Yayın faaliyetinde bulunanların idareden ruhsatname alma zorunluluğu, siyasi nitelikte yayın organı çıkaracaklar için teminat yatırma zorunluluğu, sui şöhret sahibi kişilere yayın organı çıkarma yasağı, yayın organlarının çalıştıracakları personellerin kimliklerini idareye bildirme zorunluluğu” (Güvenir, 1991: 42-47). Ayrıca, 14 Temmuz 1938 tarihinde yürürlüğüne giren Basın Birliği Kanunu, 22 Mayıs 1940 tarihli Matbuat Umum Müdürlüğü Kanunu ve 25 Mayıs 1940 tarihinde yürürlüğe giren Örfi İdare Kanunu (özellikle 3. maddesi) gibi düzenlemelerle basın, II. Dünya Savaşı sırasında sansür, kapatma ve çeşitli kısıtlamalarla kontrol altında tutulmuştur.

Bu dönemin dikkat çeken bir diğer özelliği ise basını kontrol altında tutarak halka politikaları benimsetmek, savaşa taraf olacak eylem ve söylemlerin önüne geçmek için “gazeteci mebuslar” önemli rol oynamıştır. Bunlara örnek olarak Asım Us (*Vakit*

gazetesi), Falih Rıfık Atay (*Ulus* gazetesi), Hüseyin Cahit Yalçın (*Yeni Sabah* gazetesi), Yunus Nadi (*Cumhuriyet* gazetesi) gibi isimler, gazetelerin sahibi veya başyazarı olarak bu süreçte etkin rol oynamışlardır. Ayrıca, bu kişiler muhalif seslere karşı yazılarıyla hükümete destek olmuşlardır. (Çelik, 2018: 319-321)

Bu dönemde basında bir başka dikkat çeken özellik, dil reformuna gösterilen özendir. Türkçe'nin doğru kullanılması üzerine yazılar yayınlanmıştır. Bu durum, savaş dönemi Türk Basını'nın ekonomik, sosyal ve siyasal sıkıntıları geniş bir perspektifte yansıtmasına olanak sağlamıştır. Görülmektedir ki basın arşivi bu tip sorun ve olaylara ulaşmada önemli referans kaynağı oluşturmaktadır. (Koçak, 1986: 31)

Gazeteler, dönemin olaylarını yansıtmakta maharetli bir araçtır; eleştiri ve desteklerle karşıt düşüncelerin analizini yapmakta önemli role sahiptir. Bu bağlamda, II. Dünya Savaşı yıllarında Ege'de Mihver devletleri tarafından meydana gelen işgal hareketlerinin bu denizin karşı kıyısında bulunan Türkiye'yi nasıl tedirgin ettiği dönemin gazeteleri referans alınarak analiz edilecektir.

2.3.1. Ana Hatlarıyla Yunanistan: Basının Yunanistan'a Bakışı

Yunanistan, Osmanlı devletinden 1829 yılında Berlin antlaşmasıyla ayrılmış ve bağımsızlığı ilan etmiştir. Yunan devletinin 'Megali İdea' yani 'Büyük Fikir' dedikleri ülkü peşinde 'Büyük Yunanistan'ı kurma hayalleri olduğu bilinmektedir. Buradan hareketle büyük kelimesinin içini Türkiye'nin egemenlik sınırları içerisindeki toprak parçaları da (Edirne, İstanbul vs.) doldurmaktadır. Bu durum dolayısıyla dost olma söylemi bu iki ülke açısından çok politik kalmıştır. Nitekim 'Megali İdea' fikrinin öncüsü İoannis Kolettis, meclislerinde yaptığı bir konuşmada: "...Krallığın başkenti Atina'dır. İstanbul, büyük başkent bütün Yunanlıların kenti, düşü, umududur." Bu zihniyet, 1937 yılına gelindiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün gözünden kaçmamış ve Türk-Yunan ilişkilerine eğilimi şöyle olmuştur: "...Şüphesiz ki Türk-Yunan dostluğu lüzumlu ve faydalıdır. Ancak bizim Yunanlıları bu dostluğa her zaman zorlayacak gücümüzün olması şartı ile." (Kalelioğlu, 2008)

Türk-Yunan ilişkileri tarih boyunca çalkantılı geçtiği bir gerçektir. Balkan Savaşları, Kurtuluş mücadelesi ve sonrasındaki ülkenin kuruluşundaki antlaşmalar ile kurulduktan sonra ki Ege adaları, fir hattı, nüfus mübadelesi, Kıbrıs gibi sorunların varlığı da bu ilişkinin sertliğini gözler önüne sermektedir. Bu düşünceler ışığında, savaş

yıllarına gelindiğinde tehlikenin yanı başına kadar gelmesi Türkiye'nin stratejik düşünmesine yol açmış ve Yunan dostluğu yardımlarla desteklenmiştir.

II. Dünya Savaşı yıllarında Yunanistan'ın yaşadığı zorlu günler bu toplum tarafından “İşgal-Direnış-Açlık-İç savaş” kelimeleriyle anlatılmaktadır (Demirözü, 2015: 21). Bu dramatik tabloyu, Temmuz 1944 de Londra elçiliğinden Hariciye vekâletine gönderilen bir yazı ile Yunanistan'da vukuu bulan olayların vahim boyutlara ulaştığı bildirilmektedir. Buna göre Londra kamuoyu ve Avam kamarası bazı vekillerinin soruları karşısında başvekilin beyanatına göre; Yunanistan iç ahval tehlikeli bir anarşı safhası arz etmektedir. Avam kamarasında konuşma yapan Churchill: “İngiltere'nin Yunan milletine her cihetle yardım etmek istediğine ve fakat Yunan milleti kendi arzularını izhara vesile bulmadan, Almanlara karşı kullanılması için verilen mitralyözlerin Yunanistan'ın iç meselesi olarak bir komünist diktatörlüğünü zorlukla kabul ettirmek için kullanılması durumunda hükümetin bu isteği yerine getiremeyeceğine...” dair beyanat veriyordu. (BCA, Dışışleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 534/37170-148371-7. 1-3) Yunanistan'ın Almanya ve İtalya tarafından işgal edilmesi, sonrasındaki direniş ve açlık ile mücadelesi Türkiye'nin sessiz kalmamasına neden olmuştur. Çünkü bu direniş bir taraftan Türkiye'nin yanı başına kadar gelen tehlikeyi önleyecek bir durumdur. Bu destek hem basın hem de siyasi erk tarafından dostane bir şekilde yapılmıştır. İşgallerin Türkiye basınına nasıl yansıdığına bakmak bu durumu gözler önüne serecektir.

15 Ağustos 1940 tarihinde İtalya'nın ‘Elli’ adlı Yunan kruvazörünü batırması sonrasında Yeni Asır gazetesinin “Vahim bir hadise Vahim bir rivayet”(Yeni Asır, 16 Ağustos 1940: 1) başlıklı haberi, ülkede bir endişe yarattığını göstermektedir. 28 Ekim 1940 tarihinde İtalya'nın Yunanistan'a saldırması sonrası Ulus gazetesinin “İtalya'nın Tecavüzü” (Ulus, 29 Ekim 1940: 1, 2) başlıklı köşe yazısında Esmer, bu saldırıyı haksız ve manasız bulduklarını ayrıca Yunanlıların bağımsızlıkları için yaptıkları mücadelede Türk milletinin yanında olduğu dile getirilmiştir. Nazif'in “Elenler kazanız mübarek olsun” (İkdam, 30 Ekim 1940: 3) başlıklı yazısında, Yunan yerine Elen kelimesini kullanması ve sonrasında gazadan bahsetmesi verilen desteği göstermiştir. Ayrıca Akropolis gazetesinde yayımlanan “Türkiye'yi zapt edeceğiz ve işler yolunda giderse Atina'yı da alacağız...”(Bilgili, 2005: 102-103) bu İtalyan şarkı sözlerinden de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin Yunanistan'a neden destek verdiği anlaşılmaktadır.

Vatan Gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman'ın "Aferin Yunanistan'a" başlıklı köşe yazısı, Yunan milletine övgü dolu ifadeler ışığında İtalya'ya karşı vatanlarını koruyacaklarını dile getirmiştir (Vatan, 30 Ekim 1940: 1). Yine buna benzer haberler ve destekler medyada yerini almıştır. Vatan Gazetesi'nin Yunanistan'dan gelenlerden aktardığı habere göre "Yunanlılar Yiyecek Bekliyor" başlıklı yazısı, yapılacak yardımların ortak davamıza yapılacağına ve asıl düşmanın İtalyanlardan ziyade açlığın olduğu vurgulanmıştır (Vatan, 4 Kasım 1940: 3). Görülmektedir ki bu dönemde Yunanistan'a yapılan yardımların miktarı da artırılmıştır (BCA, 30-18-01-02-107-107-15). Türkiye tarafından bu denli iyi niyet göstergesi, Yunan halkı tarafından da memnuniyetle karşılandığı görülmektedir: "Atina'da Türk Elçisine Tezahürat" başlıklı köşe yazısında İngiliz Dışişleri Bakanı Eden ile görüşen Türk elçisini, Atina'da coşkuyla alkışladıklarını yazmıştır (Son Telgraf, 5 Mart 1941: 5). Ayrıca, Atina sefaretinden 16 Aralık 1940 tarihinde Hariciye Vekâletine gönderilen haberde; İtalyan-Yunan harbinin bir buçuk aylık evresinde olduğu ve başlangıçta Yunan aleyhine olan durumun giderek Yunanistan lehine dönüştüğü bildiriliyordu. Bu haberde ayrıca İngilizlerin Yunanlılara yaptığı yardımlara değinilerek Yunan halkının memnuniyeti dile getiriliyor. Aynı haberin devamında ise Türkiye basınında yer alan Yunan mağduriyeti ve haklılığına dair Yunan neşriyatında çıkan haberlerden ötürü Yunan halkının Türkiye ve Türk bayrağına sevgi ve tezahüratta bulunduğu bildirilmektedir. Türkiye'den yapılan yardımların bilinmesi sebebiyle cephe hattında bulunan köyler ve ahaliden Türk Konsolosluk aracının geçişi sırasında "yaşasın Türkiye" tezahüratları yapıldığı bildirilmiştir (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541/44232-210790-65.1-5). Türk basınının o dönemdeki olaylara ve komşu ülke Yunanistan ile ilişkilere duyarlı yaklaşmakta ve olumlu tutum sergilediği görülmektedir.

Ethem İzzet Benice "Balkanlarda Harp başladı" başlıklı köşe yazısında, Almanların Yunanistan'a saldırdığını lakin başarılı olamayacağını ve Türk milletinin tarihindeki benzer saldırılara karşı durduğunu savaşmak gerekirse de savaşılacağını dile getirmiştir (Son Telgraf, 6 Nisan 1941:1,5). Yine Zekeriya Sertel'in *Tan* gazetesindeki

⁴¹ Savaş boyunca karşılıklı iyi niyet göstergesi sürdüğüne bir kanıttır. Çünkü bu dönemde Yunan halkı ve devleti üzerine hükümet ve basın yoğun bir ilgi göstermiştir.

“Bir Evet veya Hayır Meselesi⁴²” başlıklı yazısında da belirttiği üzere, Yunan lideri Metaksas’ın verilen ultimatolara hayır demesi, Mihvere 6 ay, çok sayıda asker ve Afrika impatorluğunu kaybettirmiştir. Ayrıca Türkiye’nin de bağımsızlığını ihlal edici bir teklifle karşılaşırsa hayır demesi gerektiğini dile getirerek; Yunanistan’ın davasında haklı olduğunu ve bu konuda model alınması gerektiği vurgulamıştır (Tan, 30 Nisan 1941: 1,5). Hüseyin Cahid Yalçın’ın “Yunanistan’a taarruz” başlıklı yazısında, dost Yunanistan’ın muzaffer olması temennisi ve her türlü yardımın vazife olarak görülmesi gerektiğini vurgulamıştır (Yeni Sabah, 29 Ekim 1940: 1,3). Buradan hareketle Müttefik yanlısı gazetelerin Yunan işgaline bakışı sert ve Yunanistan’a destek verilmesi yönünde dostane olduğu, ayrıca Türk milletinin direniş ve bağımsızlık geleneğine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Bu savaşa topyekün harp denilmesinin ne kadar yerinde olduğu ülkelerin tarafsız kalsa da kalmasa da politikalarına bu minvalde yön verdikleri görülmektedir. Mamafih Türkiye’nin siyasi, toplumsal ve ekonomik arafta kaldığı bu dönemde komşu Yunanistan’ın yaşadıklarına duyulan ilgi ve destek kamuoyunda geniş yer edinmiş, ayrıca basının bu süreçteki yorumu ve propagandanın savaşa karşı tutumları şekillendirmede nasıl kullanıldığını görmek adına daha geniş perspektifle incelemek yerinde olacaktır.

⁴² Bu manşete Kazım Karabekir 12.11.1940 tarihli CHP grup tartışmalarında cevap vermiştir diyebiliriz: “Almanların büyük kuvvetini Rus sınırına yerleştirmiş ayrıca İtalyanlar vasıtaıyla da Balkanlarda rol oynaması öngörülen Yunan ordusunu tutmuşlar ve şimdi bize cevap veriniz diyorlar.” Buradan hareketle evet ve hayır cevabının tarafsızlık hususunda elzem görüldüğünü vurgulamış ayrıca basında ordumuzu yücelten haberlerin bizi görüldüğümüzden farklı gösteripte geçmişteki hatalara düşmememiz gerektiğinin de altını çizmiştir. (Özerengin, 1994: 235-241)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE BASININDA II. DÜNYA SAVAŞI VE YUNANİSTAN'IN İŞGALİ

3.1. TÜRKİYE BASININDA II. DÜNYA SAVAŞI

II. Dünya Savaşı derinleşmeden önce İtalya'nın işgal hareketleri ve söylemleri sonrası basının komşulara olan ilgisi de artmıştır. *Yeni Sabah* gazetesinde Murad Sertoğlu'nun "Şimdilik Bu Kadar" köşesindeki "Balkanlılar ve İtalya" başlıklı yazısında "İtalyanların giriştikleri işgal harekâtına karşılık Arnavutluk'un mukavemet gösterecek güçte kahraman bir millet olduğu Habeşistan gibi rüşvetle satın alınamayacağını, Çekoslovakya gibi kolay teslim olmayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca Balkanlıların çok çetin, zeki ve ölümden korkmayan bir millet olduğunu dile getirmiştir." (Yeni Sabah, 8 Nisan 1939: 3) Bu beyanatta Balkanlılara yakıştırılan sıfatlar aslında Türkiye'ye doğru gelen tehlikenin basın tarafından komşu ülkelere methiyeler dizilerek destek olunduğu, ayrıca orduya yapılan övgülerin Türk halkının endişelerini hafifletmeye yönelik olarak kullanıldığı görülmektedir.

Henüz II. Dünya Savaşı başlamadan evvel yaşanan gelişmeler, Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim kademesinin, Atatürk'ün de dile getirip işaret ettiği "Yurtta sulh cihanda sulh" politikasını titizlikle uygulamak istediği görülmektedir. Nitekim 12 Mayıs 1939 tarihinde Başbakan Refik Saydam'ın meclisteki konuşmasında dile getirdiği şu sözler bu politikanın yansımasıdır: "Hükümetimiz ülkemizi yarının tehlikeli olaylarından uzak tutma gayesinde olduğunu fakat tehlikenin Balkanlara ve Akdeniz'e gelmesi halinde ise güvenliğimizi sağlama adına tarafsız kalmanın mümkün olmayacağına kanaat getirmiştir." (Cumhuriyet, 13 Mayıs 1939: 1-2) Bu beyanati sonrası imzalanan Türk-İngiliz antlaşması ile Akdeniz'de cereyan edecek bir olayda bu iki devlet birbirlerine karşılıklı yardım etmesi üzerine bina edilmiştir. Ayrıca Yunan Sefiri Atina'dan aldığı malumata nazaran Almanya sefiri İngiliz- Türk Anlaşmamasının Balkan itilafına tesiri hakkında Yunanistan Hükümetinin mütalaasını sormuş, Yunan Hükümeti bu anlaşmanın Arnavutluk işgalinin bir neticesi olduğunu ve Balkan itilafına muhalif bulunmadığı cevabını vermiştir (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541/44178- 209582-14). Bu antlaşma Yunanistan hükümeti tarafından böyle anlaşılmıştır. Mamafih bu yorumda İsmet İnönü'nün tehlikeye vurgu yaparak aldığı önlemlerin komşu Yunanistan'ın da aynı bakış açısıyla yaklaştığı görülmektedir.

Bu bağlamda Mümtaz Faik Fenik'in de belirttiği üzere "barış ve güven prensibi üzerine oluşan dış politikamızın gösterdiği yol üzerine; bir tarafta (Mihver) taşan, savaşan bir sel olmaksızın, diğer tarafta (Müttefik) bu sele mani olmaya çalışan baraja beton olduk. Çünkü İtalya'nın Akdeniz'e 'Bizim Deniz' olarak adlandırması ve Mussoli'nin konuşmalarında 'Akdeniz herkes için bir yol fakat bizim için hayattır' söylemi ile birlikte tecavüz hırsı alenen ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu antlaşma sonrası Almanya'da bulunan Völkischer Beobachter gazetesinin 'İngiltere'nin Polonya ile de imzaladığı antlaşmayı Almanya aleyhine, Türkiye ile imzaladığı antlaşmayı ise İtalya aleyhine' diyerek yorumlaması kabaran hırslarının bir göstergesidir. 14 Mayıs 1939 tarihinde Torino'daki beyanatında da Mussolini 'tabancalar sisteminden sonra garantiler sisteminin' yıkılacağını dile getirmiş ve büyük demokrasilere gönderme yaparak geçmişte elde edemedikleri haklara vurgu yapmıştır. Kısacası göstermektedir ki Mihver sulh için yapılanlara karşı çıkmaktadır." (Fenik, 1941: 1-6) Ancak, bu görüşe karşılık Muharrem Fevzi Togay, *Cumhuriyet* gazetesindeki "Mussolini'nin Nutku ve Türkiye" başlıklı köşe yazısında, Almanya ve İtalya'nın son zamanlarda çıkan olaylardaki dahline değinip Mussolini'nin söylemlerini yorumlamış ve yaşanan söz düellolarının Avrupa'da bir savaşa değil sulha yol açabileceğini dile getirmiştir (Cumhuriyet, 15 Mayıs 1939: 2).

İsmet İnönü'nün 29 Mayıs 1939 tarihinde CHP kurultayında ifade ettiği sözlerle Türkiye'nin siyasetine vurgu yapmıştır: "Türk-İngiliz antlaşmasının hiçbir saldırı fikri taşımadığı aksine ortak bir sulh ve karşılıklı iki ülkenin güvenliği için yapılmıştır. Ayrıca komşularla her türlü anlaşmazlıklar giderildiği ve onlarında güvende bulunmalarını istiyor ve onlara gelecek tehlikenin sonrasında bize gelmesini önlemek içinde tedbirlerimizi zamanında alacağız." (Haber, 29 Mayıs 1939: 1,4) Bu antlaşmaya Fransız Epogue gazetesi ise şöyle bakmıştır: "Fransa, İngiltere, Polonya, Rusya, Romanya, Yunanistan ve Türkiye, Almanya ve İtalya'nın her türlü taaruzuna karşı koymaya muktedir bir bloktur. Ayrıca Türkiye'nin bu bloka katılması Mihver'e büyük bir darbe olduğunu, Türkiye'nin menfaatinin nerede olduğunu fark ettiğini ve barışa büyük bir hizmet ettiklerini dile getirerek savaşı kesinlikle kazanamayacaklarını vurgulamışlardır. (Haber, 29 Mayıs 1939: 5)" Mamafih bu antlaşma dünya basınında ilgiyle karşılanmış ve Türkiye'nin bu savaştaki stratejik varlığının kabul edildiği anlaşılmıştır. Ayrıca, 23 Haziran 1939 tarihinde Türk-Fransız Ortak Bildirisi ile birlikte karşılıklı teminat ve yardımların garanti altına alındığı, sulha hizmet için çaba

gösterildiği bir kez daha vurgulanmıştır. *Vakit* gazetesi yazarı Hikmet Münir köşe yazısında, “antlaşmanın 7’inci maddesinin bu iki devlet içinde barışın sağlanması için diğer devletlerle anlaşma yapma serbestliği verdiğini söyleyerek tek taraflı bir cephe oluşturmak istenmediğini ve insani ortak bir çalışma alanı oluşturulmaya çalışıldığı” dile getirilmiştir (Vakit, 25 Haziran 1939: 2). Buradan çıkarılan husus genel siyasetin temel prensibi olan ‘Yurtta sulh cihanda sulh’ ilkesine hizmet etme ve tarafsızlığı korumaya yöneliktir.

İç basın, savaştan güçlere bir cephe olmaktansa tarafsızlığını koruma ve sulh vurgusu yapma konusunda temkinli bir yaklaşım sergilemektedir. Mamafih Fransız basınından *Humanite* gazetesine göre “bu antlaşma ile Fransızların mutlu oldukları ayrıca Türkiye’nin her türlü güvenlik sisteminin zorunlu unsuru olarak değerlendirmiş ve Ankara’nın, Mihver’in baskı ve ricasına karşılık göstererek sulh cephesinde bulunduğunu” dile getirmiştir. Diğer taraftan Fransız Eski bakanlardan Pietri, *Jour* gazetesindeki makalesinde “bu antlaşmanın stratejik önemi iki yönlüdür: Boğazların ileride Romanya’ya yardım etmek ve Sosyetlerle irtibatın kesilmemesi için imkân sağlayacağı belirtilmiş, ayrıca Süveyş’in karadan korunabileceğini böylece bu antlaşmanın İslam dünyasında yapacağı etkinin Mihver’in emellerine zarar vereceği” yönünde değerli bulmuştur. (Vakit, 25 Haziran 1939: 1,10) Bu açıklamalardan hareketle, Müttefikler aslında kendi çıkarları için Türkiye’yi Rusya, Ege, Akdeniz hatta Ortadoğu için bulunmaz bir nimet olarak görüyor demek yerinde olacaktır. Çünkü Almanya’nın Ankara büyükelçisi Von Papen, Türkiye İtalya’nın Akdeniz politikasından ve bu konudaki tahrik edici davranışlarından rahatsızlık duyduğunu biliyordu ve Müttefiklerin bu konuda Türkiye üzerine geliştirdikleri hamleleri öncesinden sezmiş olmasına rağmen önüne geçememiştir (Tekeli ve İlkin, 2018: 70- 71).

23 Ağustos 1939 tarihinde Almaya ile Sovyetler arasında imza edilen Saldırmazlık paktı dünyada şaşkınlık yaratmış olmakla kalmamış, Türkiye’yi de tedirgin etmiştir. Çünkü kuzeyinde yer alan güçlü bir Rusya ve sıcak denizlere inme düşüncesi, Türkiye’nin yöneticilerini bir hayli meşgul etmiştir. *Ulus* gazetesi manşetinde yer alan bu pakt ve devamındaki vaziyet çok vahim haberi, aynı sayfada yer alan Milli Şef’in Trakya manevralarını ziyareti ve bir dizi resimle güçlü, temkinli ve hazır bir ordu vurgusu dikkate değerdir. (Ulus, 23 Ağustos 1939: 1-8) (EK-1)

Zekeriya Sertel, *Tan* gazetesindeki “Sovyet-Alman Anlaşmasının Gaye ve Manası” başlıklı köşe yazısında, “şaşırtılması gerekenin Sovyetlerin bu anlaşmayı neden imza ettiğiydi çünkü dünyayı Alman ve İtalyan saldırılarına karşı önlemeye teşvik etmesine rağmen neden böyle bir pakta girişmişti. Çünkü ‘iki taraftan biri üçüncü bir devlete saldırdığı takdirde diğeri bu antlaşmayı feshedebilir’ maddesi ile asıl amaç gün yüzüne çıktığını ayrıca Polonya ve Romanya’ya saldırması üzerine antlaşmanın hükmü kalmayacağını sadece Almanya’nın tecavüzünü önlemek için imzalandığının anlaşılması gerektiği” dile getirmiştir (Tan, 24 Ağustos 1939: 1,6). Bu iddiayı destekler bir haberde *Ulus* gazetesinde, Sovyetlerin bu pakta imzalaması İngiltere ve Fransa ile görüşmelerine mani olmadığı “Tecavüze yardım pakta değil adem-i tecavüz pakta” başlıklı yazıda vurgulanmıştır (Ulus, 23 Ağustos 1939: 1,8). Aslında bu haber ve yorumlar Türkiye’nin bu pakta beklentisidir çünkü yöneticilerin kafasında soru işaretleri giderilmemiştir.

1 Eylül 1939 tarihinde Almanya’nın Polonya’yı işgale başlaması basında geniş yankı uyandırmıştır. Ancak Türkiye’nin yönetici kademesi, Sovyet Rusya’nın tavrından emin olamamış ve zihinlerini meşgul eden soru işaretleri henüz giderilmemiştir. Bu durumu *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Peyami Safa, “İhtimaller Karşısında” başlıklı yazısında, İngiltere, Fransa ve İtalya’nın bu harp karşısındaki olasılıkları dile getirirken Sovyet Rusya’nın harp karşısındaki tavrını ise muamma olarak değerlendirmiştir. Türkiye’nin ise verilen taahhütlere sadık kalacağını, savaşın bize yaklaşmayacağı temenni edip, soğukkanlı ve birlik içinde olmamız gerektiğini vurgulamıştır (Cumhuriyet, 2 Eylül 1939: 3). Muharrem Fevzi Togay da başlayan bu savaşı taraflar nezdinde değerlendirmiş, lakin Sovyet Rusya’nın mevcut vaziyet karşısında ne yapacağı konusunda belirsizlik olduğunu aktarmıştır (Cumhuriyet, 3 Eylül 1939: 2). Bu belirsizlik ve endişe üzerine Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, 25 Eylül 1939 tarihinde Sovyet Rusya’ya gitmiştir. Bu gidiş gazetelerde dostluk mesajları ve coşkulu merasimle karşılandığı şeklinde haberlere yansımıştır (Tan, 25 Eylül 1939: 1; İkdam, 25 Eylül 1939: 1; Cumhuriyet, 25 Eylül 1939: 1; Haber, 26 Eylül 1939: 1). Fakat görüşmeler birçok defa alışılmışın dışında kesintiye uğramıştır. Şöyle ki Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop’un Moskova’ya gelmesi bahane edilerek Saraçoğlu, günlerce bekletilmiştir (Goloğlu, 2009: 44). Mamafih Alman Dışişlerinin Moskova’ya seyahati Türkiye basınında geniş yer almıştır (Yeni Sabah, 28 Eylül 1939: 1; Tan, 28 Eylül 1939: 1;

İkdam, 28 Eylül 1939: 1; Son Posta, 28 Eylül 1939: 1). Gazeteler bu seyahati tesadüfi bir karşılaşma olarak nitelendirmemiş maksatlı olduğu yorumları yapılmıştır. Hüseyin Cahid Yalçın, ‘Moskova Mülakatları’ başlıklı yazısında bu karşılaşmanın yaptığımız antlaşmalardan bizi vazgeçirmeye yönelik ise bu çabalarının beyhude olduğunu ancak ve ancak Almanya’nın ülkemize karşı sergilediği tavırların açıklamasını yapması gerektiğini ve Rusya ile dostane ilişkilerimiz olduğunu dile getirmiştir (Yeni Sabah, 28 Eylül 1939: 1,3). 17 Eylül 1939 tarihinde Moskova’dan ayrılan Saraçoğlu, yurda dönmüştür. Fakat istenilen netice ile sonuçlandırılmamış ve endişe giderilmemiştir. Başbakan Refik Saydam’ın beyanatında, “Sovyet Rusya’nın güvenliğimiz için bize verilen garantiler ve bizden istenen taahhütlerin birbirini tutmadığı teklifleri ile Boğazlar üzerinde uluslararası taahhütlerin dışında başka hükümlerin varlığı münasebetiyle müzakerelerin sonuçlanmadığı”nı dile getirmiştir (Tan, 18 Ekim 1939: 1,3; Yeni Sabah, 18 Ekim 1939: 1,3). Ayrıca bu görüşmeler sırasında Molotov’un Montrö Boğazlar Sözleşmesi üzerinde değişiklik talebinin hiç olmazsa Türkiye’nin Boğazlar üzerindeki haklarının Sovyet çıkar ve güvenliği için kullanılmasının bir bildiri ile duyurulması isteği, Saraçoğlu’nun kararlı duruşu ile bertaraf edilmiştir. Bununla birlikte İngiltere ve Fransa ile imzalanan yardım antlaşmasında, bu iki devlet Rusya ile savaşarlarsa Türkiye tarafsız kalacağını taahhüt eden bir protokol eklendiğini bilinmektedir (Goloğlu, 2009: 43-47). Bu durum, Türk siyasi erkinin Rusya konusundaki endişe ve soru işaretlerinde haklı olduğunu teyit etmektedir. Her ne kadar somut bir antlaşma sağlanmamış olsa da Rus tebliğine göre, Türkiye ile görüşmeler dostane bir şekilde ilerlediğini ve sulhun devamı konusundaki isteklerinin teyit edildiği ifade edilmiştir (Türksözü, Yeni sabah, 19 Ekim 1939: 1). Anlaşılacağı üzere Türkiye ile olan bağlarını tamamen koparmak istemeyen Rusya, Alman yayılcılığı karşısında da tedirgin olduğu görülmektedir. Hüseyin Cahid Yalçın’ın “Türk-Rus Müzakereleri” başlıklı makalesinde, “Nasyonal sosyalizmin Avrupa’da işgal sahası olarak gösterdiği Rus toprakları üzerindeki çıkarlarından vazgeçerek, düşmanı olarak gördüğü komünizmden masaya oturması, herkesi hayrete ve merak gark ettiğini” belirtmiştir. (Yeni Sabah, 19 Ekim 1939: 1,3) Bu durum, Rusların tedirginliğini doğrular niteliktedir.

19 Ekim 1939 tarihinde Türk-İngiliz-Fransız üçlü yardım antlaşması ile birlikte batının savunma sistemine giren Türkiye, yaklaşan savaşın kaygılarını azaltmayı amaçlamıştır (Akın, 2022: 477). Türkiye basını bu antlaşmayı manşetten halka

duyurmuştur. Ayrıca barış ve emniyet için yapılan bu antlaşmayı, hiçbir devlet aleyhine yapılmadığını vurgulamıştır. Bu durumu antlaşmanın 6. maddesi⁴³ ile teyit ettirmişlerdir. (Vakit, Son Telgraf, Son Posta, Ulus, 20 Ekim 1939: 1) Ethem İzzet Benice “Vuzuh ve Emniyet” başlıklı yazısında, “Bu antlaşmayı üç yönden ele almış: Sovyet Rusya-Türkiye dostluğu, Yunanistan-Romanya’ya verdikleri teminatlar ve İngiltere-Fransa’nın diğer ülkeler ile yapacakları savaşta Türkiye’nin durumu. Burada dikkate değer husus Yunanistan ve Romanya’ya verilen garantilere Türkiye’nin dâhil olmasıdır. Diğer önemli nokta ise İngiltere-Fransa’nın, Almanya ile giriştikleri savaşta Türkiye’nin konumunun bu iki ülke ile görüşükten sonra yararlı bir tarafsızlığı koruma yönünde olacağı belirtilmiştir.” (Son Telgraf, 20 Ekim 1939: 1, 3) Nitekim ‘etkin tarafsızlık’ karşısında böyle bir politika takınmanın, ülkenin salâhiyeti açısından yararlı görünmekle birlikte Akdeniz gibi karmaşık bölgede dikkatli ve özenli politika izlemenin önemine vurgu yapılmıştır. Ayrıca, Yunanistan ve Romanya’ya yapılacak bir saldırının sonucundaki sınırın Türkiye olması nedeniyle böyle bir tavır almanın, gelecek tehlikeyi uzaklayken bertaraf etme açısından önemli olduğu görülmektedir.

Haziran 1940 tarihinde Fransa’nın önemli gördüğü Maginot Hattı’nın düşmesiyle Almanların ilerlemesi, İtalyanları savaşa girme konusunda cesaretlendirmiştir. İtalya’nın savaşa dâhil olması ve Mussolini’nin nutku basında geniş yer bulmuştur (Akşam, 11 Haziran 1940: 1; Ulus, 11 Haziran 1940: 1; Tan, 11 Haziran 1940: 1; Cumhuriyet, 11 Haziran 1940: 1; Son Posta, 11 Haziran 1940: 1; İkdâm, 11 Haziran 1940: 1). Nitekim Falih Rıfkı Atay’ın “Kisayet ve Kuvvetimize İtimat” başlıklı yazısında, İtalyan lider Mussolini’nin nutkuna nazire yaparak “Hiç kimseye meydan okumuyoruz fakat hiç kimse de Türkiye’nin mevcudiyetini küçümseyemez. Ayrıca siyaset ve kuvvetimizin dayanağı birliğimizdir. Bu birliği polis inzibatı⁴⁴ değil, milli güven ile temin etmişizdir. Memleketimiz için tecavüz niyeti bulunduranlar kanlı ve müthiş bir macera ile karşılaşacaklarını bilmektedirler.” (Ulus, 11 Haziran 1940: 1,3; Akşam, 11 Haziran 1940:1) Bu ifadeler, Mussolini’nin sarfettiği sözlerin tedirginlik oluşturduğunu göstermektedir. Diğer taraftanda halkı soğukkanlığa ve orduya olan inancını perçinlemek için milli hassasiyetlere atıfta bulunulmuştur.

⁴³ “Bu antlaşma hiçbir devlet aleyhine müteveccih değildir. Hedefi saldırılara karşı koyabilmek için lüzum hasıl olursa, Türkiye’ye Fransa’ya ve İngiltere’ye karşılıklı bir yardımları temin etmektedir.”(Vakit, 20 Ekim 1939: 3)

⁴⁴ İtalya’nın Kara Gömlekliler adlı silahlı örgütü kastediliyor olabilir.

26 Haziran 1940 tarihinde Başbakan Refik Saydam'ın beyanatında, “İtalya'nın savaşa girmesi ile imza olunan üçlü antlaşmaya ekli 2 nolu protokol gereğince, savaş dışı kalma durumunun korunduğunu, ülkemizin güvenliği ve savunması için gerekli askeri tedbirlerin alınmaya devam edildiğini, ayrıca her zamankinden daha uyanık olmamız gerektiğini, nitekim barışın ülkemiz ve komşularımız için daim olmasını ümit ettiğini” (Zabıt Ceridesi, 26 Haziran 1940: 163) belirterek dünyaya mesaj vermiştir. Bu beyanat üzerine gazeteler tarafsız kalınmasını doğru bulmakla kalmamış manşetlerinde ve başmakalelerinde geniş yer vermiştir (Ulus, 27 Haziran 1940: 1; Cumhuriyet, 27 Haziran 1940: 1; İkdam, 27 Haziran 1940: 1; Tan, 27 Haziran 1940: 1). Ayrıca bir taraftan savaş dışı tutumu, Sovyet Rusya ile savaş ihtimalinin gereği gösterilmiş diğer taraftan ise İngiltere'nin antlaşma hükümleri gereği taahhüt edilen silah ve malzemeyi vermediğini ileri sürerek savaşa hazır olmadığını açıklamıştır (Deringil, 1986: 24).

Gazetelerde vurgulanan haberler, aslında ana mesajı sulh taraftarı görüntüsü çizerek taraf olmamayı, edilen dostluklarda samimi ve verilen teminatlara bağlı olan bir ülke profili çizilerek diğer devletlere güven vermeye ayrıca halkı paniğe sevk etmemek içinde kahraman ordunun geçmişteki mücadeleler hatırlatılarak güven vermeye çalışılmıştır. Verilen sözler doğrultusunda, bazı gerekçeler öne sürerek ülkeyi savaş dışında tutulması için çaba sarf edilmiştir. Nitekim topyekün savaşın giderek büyümesi ve savaşan güçlerin nüfuz ettikleri alanları genişletmek için yaptıklarını faaliyetlerin Türkiye basını üzerindeki etkilerine odaklanmak yerinde olacaktır.

3.2. SAVAŞAN GÜÇLERİN TÜRKİYE BASININA ETKİLERİ

Etimolojik olarak “propaganda” kelimesi Latince “propagare” kelimesinden türemiştir ve “çubuktan fide üretmek” anlamına gelirken, Fransızca “propagande” kelime anlamı ise “bir düşünceyi, inancı yayma amaçlı etkinlik” olarak ifade edilmiştir (nisanyansozluk.com., 2023). Türk Dil Kurumu'na göre ise propaganda; “bir öğretiyi, düşünceyi veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı gibi yollarla gerçekleştirilen çalışma” olarak tanımlanmıştır. (sozluk.gov.tr., 2023)

Uluslararası ilişkilerin devletlerarası etkileşimlerin nihayetinde ortaya çıktığı bilinmekte olup, bu etkileşimlerin beraberinde çatışma, ihtilaf ve uyuşmazlıklar getirdiği; bazen diplomasi ile bazen de savaş ile bu krizler sonuçlandırılmaya çalışıldığı görülmüştür (Karaağaç, 2019: 691). Bu krizlerin önlenemediği her yönüyle herkesi

etkilediği örneklerden biri de II. Dünya Savaşı olmuştur. Bu savaştan galip gelmek için savaştan güçler, her türlü silahı, teçhizatı kullanmakla kalmamış, kendi halkının inanç ve motivasyonunu artırmak, destek görmek ve kendinden olmayan toplumlarda da psikolojik üstünlüğü ele geçirmek için propaganda faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu dönemde, propaganda faaliyetleri olarak gazete, radyo, film gibi kitleleri etkisi altına alacak iletişim araçlarının yanı sıra dönemin edebi eserleri de bu konuda insanları etkilediği görülmüştür. Örneğin, II. Dünya Savaşı'nda ABD, Almanya'ya karşı din düşmanı algısı oluşturmak için (Akalin, 2021: 1370) şu afişi (EK-2) hazırlamıştır. Bu afişte Nazi damgalı çizmenin kiliseyi yıktığı görülmektedir. Gamalı haç ile Almanya vurgusu varsa da çizme ile de İtalya'yı ima ettiği, ayrıca çizmeyi siyah renk ile resmetmesinin menfi düşünceleri çağrıştırması istenmiş olabilir. (Diğer bir örnek EK-3)

Savaştan güçler birbirlerine karşı bu şekilde propaganda faaliyeti içinde olmalarının yanı sıra tarafsız kalan ülkeleri de yanlarına çekmek için basını etkin kullanmaya özen göstermişlerdir. Bu nedenle Avrupa ve Asya'yı karadan bağlayan, savaşa katılması halinde Ortadoğu, Akdeniz ve Uzakdoğu hattında dengeleri değiştirecek bir ülke olan Türkiye'nin savaşın bir tarafı olması için diplomasi ve propaganda kullanılmıştır. Örneğin, bitarafllılığını korumaya çalışan Türkiye'nin hangi tarafta yer alacağına dair bir karar vermesi gerektiğine vurgu yapan afiş (EK-4) bunun bir örneğidir. Söz konusu afişte, Türkiye'nin haritası ve sınırları belli olmamakla birlikte siyah renkte vurgulanmıştır. Ayrıca, bir taraftan Avrupa'ya gölgesi düşen gamalı hacin diğer iki tarafta SSCB ve İngiltere-ABD bayrakları ile kuşatılmış olan Türkiye'nin tarafını seçmesi için baskı yapılmaya çalışılmaktadır. (Örneğin, Yunanistan'ın yaşadığı olumsuzluklara rağmen yılmadan savaşmaya devam ettiğini gösteren EK-5 afişi de bu çabaların bir yansımasıdır.)

Afişlerle etki etmeye çalışıldığı bir gerçektir. Bunun yanısıra gri propaganda çeşiti sayılan beşinci kol faaliyetleri, gizli ve sinsi bir şekilde hedef ülke içinde dikkat çekmeyen, toplumun değer atfettiği unsurları kullanarak siyasi, kültürel, ahlaki vb. dezenformasyonlarla toplumu etkilemek istenmektedir (Avcı, 2018: 84-85). Çünkü bu faaliyetler ilerleyen zamanlarda savaşma ihtimali olan ülkelere yavaş yavaş yerleşmekle (Şehitoğlu ve Doğanay, 2019: 459) birlikte emellerini gerçekleştirmektedir. Buradan hareketle Fransız komutan Napolyon'un propagandanın önemli araçlarından gördüğü gazete hakkındaki "Dört düşman gazete, yüzbin kişilik ordudan daha fazla zarar

verebilir.” ifadeleriyle propaganda aracının gücüne işaret etmiştir⁴⁵ (Yılmaz, 1995: 21). Görülmektedir ki propaganda faaliyetlerine savaşılan güçlerin liderleri ve iktidarları tarafından önem atfedilmiştir. Bu nedenle, Türkiye’nin savaşı döneminde bu konudaki tutumuna bakmak yerinde olacaktır.

Yunus Nadi’nin “Beşinci Kol, İhanet Kolu” başlıklı köşe yazısında, “bu ihanet şebekesinin tarihin her döneminde olsada sayılarının fazla olmadığını hiçbir vatan evladının, mensubu olduğu ülkeye böyle bir ihanete kalkışmayacağını, kalkışırsa eğer iğrenç bir yaratık olarak addedileceğini dile getirmiştir. Ayrıca Hollanda ile Belçika’nın içine düştüğü duruma atıfta bulunmuştur. Nitekim Türkiye’nin böyle birşeye izin verecek bir demokrasi olmayacağını hatta tüm dünyanın beşinci kolu mahvedip bir daha başkaldırmamasına dikkat etmesi gerektiğini” dile getirmiştir. (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1940: 1,3) Nadi aslında bizde de böyle bir durumla karşılaşmamak için kamuoyunu ve halkı bilinçlendirmek istemiştir.

Alman Propaganda Bakanı J. Gobbels’in “Yalan atın mutlaka inanan çıkacaktır.” (Dereli, 2018: 198) sözüne bir kanıt niteliğinde olan *Cumhuriyet* gazetesi yazısı, “İngiliz hükümetinin Kanada’ya taşınacağı” haberine yer vererek “Almanların gülünç yalanı” başlığını atmıştır (Cumhuriyet, 17 Mayıs 1940: 6). Maksat İngilizlerin zor duruma düştüğünü ve vatanlarını bırakıp kaçtıkları algısını oluşturmak istemektedirler.

Yunus Nadi’nin “Her Memlekette Beşinci kol” başlıklı yazısında, “Türkiye’de beşinci kol var olup olmadığı bilinmediği, lakin az miktarda olduğunu kabul ederek uyanık olma konusunda uyarmıştır. Ayrıca var olan beşinci kolun amacının İngiltere ve Fransa ile yapılan antlaşmaların varlığı üzerine olacağını çünkü Almanlar hangi cephede savaşı girerse başarılı olduğuna dikkat çekerek yanlış seçim olduğu algısı vermek isteyeceklerdir. Lakin sulh için yapıldığını görmek gerekmektedir. Savaşı ile karşı karşıya kalırsak da uysal koyun olmayacağımız ve gereken tepkinin verileceğini söylemiştir. Son olarak beşinci kol bizim çelik sınırlarımızı bozsun da görsün lakin vatandaşlarımızın bu bozguncu ruha kapıldığına ihtimal bile vermediğini” dile getirmiştir (Cumhuriyet, 30 Mayıs 1940: 1,4). 16 Mayıs tarihli yazısında tehlikeye atıfta bulunarak önlem alınması gerektiğine vurgu yaparken bu yazısında beşinci kol

⁴⁵ Lenin propaganda için “önemli olan bütün toplum sınıflarında karışıklık çıkarmak ve propaganda yapmaktır” derken Hitler “Propaganda iktidarı elde etmemizi sağladı ayrıca dünyayı fethetme imkânını da yine o verecektir” sözüyle birlikte propagandanın önemli güç unsuru olduğuna dikkat çekmişlerdir. (Yılmaz, 1995: 13)

faaliyetlerinin az da olsa varlığından ve hangi sebepten olacağından bahsetmiştir. Mamafih milletin sağlam iradesine de atıfta bulunarak bilinçlendirmektedir. Aynı tarihli gazetede “Beşinci Kol Bizde de mi Faaliyette” başlıklı yazı ile Paris radyolarına ithafen yalan haber yapıldığını hükümetçe tedbir alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Peyami Safa'nın “Beşinci kol” adlı yazısında, “Birkaç gündür gazetelerimiz, beşinci kol hakkında fazla yazıp çizdiğini, bu faaliyetin nerede ortaya çıktığına değinerek bu faaliyetleri abartılı şekilde dile getirmesi, faaliyetin kendisinden daha fazla tesir edecektir. Bunun için yabancı propagandanın karşısında gaflete düşmemek, abartıdan uzak durmak ve iyiyi kötü, kötüyü iyi gösteren telkinlerde bulunmamak gerektiğini kısacası kolunu kırmak için gerçekçi olmak şart olduğunu” dile getirmiştir (Cumhuriyet, 31 Mayıs 1940: 5). Görülüyor ki bir endişe ve korku halkta vuku bulmuştur.

Necmeddin Sadak *Akşam* gazetesindeki “Türkiye ve Yunanistan Aleyhindeki Propaganda” başlıklı yazısında, “İki komşu ülke dostluğuna nifak sokmaya çalışan gizli eller bulunmaktadır. Çünkü Türkiye'nin Yunan adalarını alacağını, taarruz edeceğini, Yunanistan'ın Türkiye sınırına yığınak yaptığını, İtalya'yı sınırlarından geçireceğine dair yalan haberler yayarak Türkiye'ye karşı halk nezdinde şüphe uyandırmak istenmektedir. Böylece iki komşu ülkenin tesis ettiği ittifakı suya düşürüp Balkanlarda huzursuzluk çıkarmak amaçlanmaktadır. Ancak Türkiye, kaderini Yunanistan'a bağladığını ve ona karşı gelecek tehdidin kendisine geldiğini varsayacağını, aynı duyguları Yunanistan'ın da hissettiği, dolayısıyla bu dostluğu bozamayacaklarını” dile getirmiştir (Akşam, 5 Haziran 1940: 1,4). Bu propaganda faaliyetlerine Yunus Nadi, “Bütün milletçe tutacağımız tek yol Milli Birlik yoludur” başlıklı yazısında, “Türkiye'nin savaş başından beri tek bir amacı vardır: o da kendini savunmak olmuştur ve bu uğurda barışı savunmuş ve imzaladığı antlaşmalarla bu amacını vücuda getirmiştir. Başka hiçbir amacı olmamıştır. Bu nedenle, kendi siyasetimiz dışında propaganda yoluyla siyaset telkin etmeye çalışanlara karşı her Türk'ün sağlam durup reddetmesi gerektiğini” dile getirmiştir (Cumhuriyet, 5 Haziran 1940: 1,4). Anlaşılmaktadır ki taraf olmaya iten haberler karşısında ülke siyasetinin amacının sürekli altı çizilerek kamuoyuna kararlılık mesajı iletilmektedir.

Bu haberler karşısında hükümet kanadından İçişleri Bakanı Özalp, “Nizam, Emniyet ve Sükûn İçindedir” başlıklı beyanatında, “Ülke, Milli Şef ve hükümete güven ve sevgi ile bağlı olduğunu, Türkiye’nin her zamankinden daha güvende olduğunu” belirtmiştir. Ayrıca, “beşinci kolun bulunmadığını, lakin yabancı ülkelerin emellerine çalışanların her ülkede olabileceğini ayrıca bu faaliyette bulunanların teşhis edildiğini, bu konuda halkımızın feraseti ve aldığımız tedbirlerle ilk aşamada bertaraf edilmiştir.” (Ulus, 26 Haziran 1940: 1) Sözleriyle beşinci kol⁴⁶ faaliyetlerinin varlığının ispatlandığına dair açıklamada bulunmuştur.

Propaganda ve casusluk faaliyetlerine Kazım Karabekir, 21 Ağustos 1940 tarihli CHP grup tartışmasında, “Eğer bir gün olurda harbe girmek zorunda kalırsak, İstanbul’dan Trakya’ya geçiş güzergâhları ile Marmara denizi ve Boğazların kullanılacağını ve bu bölgelerde rahat bir şekilde askeri sevkiyatlar gerçekleştirmek için şimdiden önlem alınması gerektiğini” vurgulamıştır. Devamında, “Taksimde yüzbinlerce lira harcanıp gazino yapıldığını ve Romen garsonlar alınarak oranın bir casus üssü haline getirildiğini” iddia etmiştir. Çünkü “nerede Türk olmayan bir yer varsa, muhakkak bilinmelidir ki orası casus yuvası olduğunu” belirtmiştir. Ayrıca, “Büyükkada’daki Anadolu kulübüne milletvekili arkadaşların gittiğini, buranın da Yahudilerle dolu olduğunu, giden arkadaşlarında doğal olarak mevcut siyasi durumu konuştuklarında bu kişilerce dinlenip propaganda ve casusluk faaliyetlerine yol açabileceğini” dile getirerek tehlikeye işaret etmiştir. (Özerengin, 1994: 224-225)

Türkiye, bu dönemde birçok ajanın ve gizli istihbarat faaliyetinin yoğun olarak görüldüğü bir mekân halini almıştır. Özellikle de Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirler, bu faaliyetlerin merkez üssü olarak görülmüştür. İstanbul’un Beyoğlu semtindeki oteller, lokantalar, birahaneler ve kulüpler gibi sosyal alanlar bu servislerin uğrak noktasıyken, Ankara’da da buna benzer sosyal alanlar faaliyetlerin durak noktası olmuştur. Ancak, Türkiye’nin MAH (Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti) adıyla anılan teşkilatı, bu faaliyetlerin farkında olmuş ve bu gizli servislerin takibini ulusal çıkar ve dönemin dış siyaseti bağlamında yönlendirmiştir. Ülkeyi savaş dışında tutma politikasına zarar verdiği saptandığında, ilgililer sınırdışı edilmiştir. Mamafih, bazen

⁴⁶ Beşinci kol ile ilgili Ahmet Emin Yalman’da, “Casuslara İş Bırakmayan Devlet (Vatan, 4 Kasım 1940:1,5)”, “Beşinci Koldan mısınız? (Vatan, 17 Mart 1941: 1,5)” bu gibi yazılarıyla farkındalığı artırmaya çalışmıştır.

bilgi sızdırmalarına izin verilerek savaşın gidişatına etki etmeye çalışılmıştır. Ancak, kontrolü elinden bırakmayarak dengede tutmak kaydıyla tolerans gösterilmiştir. Şöyle ki Türkiye, Ege’de savaşan iki tarafa da askeri kamp vermiştir. Çünkü iki tarafında Türkiye tarafsızlığının kendi menfaatlerine olduğunu göstermek istemiştir. Savaş başında Alman unsurlarının varlığı dikkat çekmiştir. Kısacası, eğitimden siyasete, ekonomiden sosyal alana kadar her türlü propaganda ve casusluk faaliyetinin⁴⁷ gerçekleştiği görülmektedir. (Tekeli ve İlkin, 2014: 98-101)

Naci Sadullah “Beşinci Kol’un Pamuk Elleri” başlıklı makalesinde, teşbih sanatından yararlanarak, bu eller narin görünse de milletlerin sırtına bir hançer sapladığını, akıllarına zehir enjekte ettiğini belirterek, bu ellerin farkına varılması ve kırılması gerektiğinin altını çizmiştir (Tan, 25 Ağustos 1940: 2). Aynı yazar, “Beşinci Kol” başlıklı yazısında da vatandaşların akıllarına şüphe mikrobunu yerleştirmesine rağmen bu gibi faaliyetlere karşı bilinç düzeyimizin arttığını artık bu faaliyetlerin umduğunu bulamayacağını dile getirmiştir (Tan, 27 Ağustos 1940: 2). *Tan* gazetesi yazarı Zekeriya Sertel, “Beşinci Kola Karşı Altıncı Kol”, “Altıncı Kolun Vazifeleri”, “Altıncı Kol Uyanık ve Faaliyettedir” başlıklı makaleleriyle dikkat çekmiştir. Sertel, hükümetin savaş döneminde bu faaliyeti yapanlara karşı, idari ve kanuni tedbirler alması gerektiğini hatta askeri mahkemelere intikal ettirilmesine karar verildiğini ifade etmiştir. Ayrıca, beşinci kolu etkisiz kılacak, ona galip gelecek olanın vatandaşın iradesi ve feraseti olacağını, bunu bir görev olarak benimsemeleri gerektiğine dikkat çekmiştir (Tan, 20 Ağustos 1940: 1-2; 21 Ağustos 1940: 1-2; 23 Ağustos 1940: 1-2). Bu bağlamda, propaganda karşısında halkın uyanıklığına ve bu gibi yayınlara karşı hazırlıklı olmalarına yönelik bilinç ve farkındalığı artırıcı yayınlar yapılmıştır. Bununla birlikte “susmasını bil, sır verme, yerin kulağı vardır, bozguncuların maskesini düşür; yabancı gazete ve yayınları evine sokma; yabancı radyoları dinleme; yabancılarla teması kes, temas edersen de memleketin durumundan bahsetme” gibi önlemlere ek olarak milli birlik ve beraberliğe vurgu yaparak cesaret ve özgüveni artıran yazılar kaleme alındığı görülmektedir. (Başarır, 2021: 3668)

⁴⁷ Sempati kazanmak için Türk öğrencilerin Almanya’ya eğitime yönlendirilerek eğitim sistemine yerleşmek, üniversitelerin etrafındaki kahvehanelere yerleşerek sempatizan devşirmek, bunun yanında dernek, dergi, gazete ve radyo gibi basını finanse etme suretiyle etki sahalarını genişletmek istemişlerdir. (Tekeli ve İlkin, 2018: 541-548)

Türkiye'deki basına haber sunan kaynaklara baktığımızda, Müttefiklerin haber ajanslarından, Anadolu Ajansı'na sağlanan haber oranı %70 iken, Almanların Deutsche Nachrichten Büro (DNB) tarafından sağlanan haberlerin ise %25'ini oluşturduğu belirtilmiştir. (Manka, 2008: 46) Bakıldığında ülke içindeki kamuoyuna sunulan haberlerin büyük bir oranının savaşan güçlerin ajanslarından elde edildiği görülmektedir. Bu durum, haber ajansları⁴⁸ eliyle büyük bir propanga yürütüldüğü gerçeği ortaya koymaktadır. Başka bir propaganda aracı olarak ülke içindeki basın mensuplarını ülkelerine davet ederek onlara cephelerini gezdirerek güçlerinin farkında olmalarını, etkilenip kalemlerini buna göre kullanmalarını sağlayarak lehlerine bir kamuoyu algısı devşirmek istemektedirler. Diğer taraftan karşıt düşünce ve tepki gösteren gazetelere verilen ilanların (reklam vs.) geri çekilmesiyle de etki etmeye çalışılmaktadır.⁴⁹ Bu yöntemle, eleştirel yaklaşımları olan medya organlarının ekonomik olarak zor duruma düşmesi ve bu şekilde etkisizleştirilmesi amaçlanmıştır.

Türkiye'de basın, hem savaşan güçlerin baskısı altında iken diğer taraftan hükümetin dış politikası kapsamında bir baskıya maruz kalmıştır. Özellikle komşu Yunanistan'ın işgali ve bu işgal hareketlerinin ülke sınırlarına kadar gelmesi, temkinli politika kapsamında baskılara maruz kalmıştır. Bu ortamda basının nasıl reaksiyon verdiğine ve ülke tutumunu nasıl yansıttığına odaklanmak gerekmektedir.

3.3. TÜRKİYE'DE BASININ YUNANİSTAN'IN İŞGALİ KONUSUNDAKİ TUTUMU

Türkiye için Balkanlar, Ege ve Akdeniz, II. Dünya Savaşı sırasında savunulması güç konular arasında yer almaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin komşu Yunanistan ile ilişkileri devamında İngiltere ve Fransa ile imzaladığı ikili ve üçlü yardım paktları, Almanya ile saldırmazlık paktı ve yaptığı ikili ticaret antlaşmaları dış politikanın bu konular üzerinden tezahürüdür. Çünkü Oniki Ada'dan gelebilecek tehdit endişesi Türkiye'yi bu politikaya sevk etmiş ve bir nevi bölgesel güvenliği sağlama amacı güdülmüştür.

⁴⁸ DNB ve Transe-Oceanique ajanslarından gelen bazı anlaşılmayan haberlerin Türkiye cephesinde tedirginliği artırıcı bir propagandaya dönüştüğü bir gerçektir. (Tasviri Efkâr, 30 Kasım 1940: 1,3) Örneğin; "Türkiye derhal halli lazım gelen mesele imiş (Tasviri Efkâr, 28 Kasım 1940: 1)" gibi haberlerinin ülkede oluşturmaya çalıştığı kamuoyu.

⁴⁹ Tan gazetesinin Alman karşıtı yazıları nedeniyle Alman şirketleri reklamlarını geri çekmiş hatta Alman bankası tarafından satın alınmak istenmiş ve Türkiye hükümetine de kapatılması için baskı yapılmıştır. (Manka, 2008: 47)

Almanların, Avrupa'daki hızlı ilerleyişi ile birlikte Türkiye'ye yapılan tekliflerin sayısı artmıştır. Bir taraftan Midilli ve Sakız adalarının geçici işgali İngilizler tarafından teklif edilirken, Almanların bu bilgiyi öğrenmesi üzerine Türkiye'den transit geçiş hakkı talebi üzerine (Tekeli ve İlkin, 2018: 196) Türkiye dış politika düsturunu bozmamış ve kabul etmemiştir. Sonrasında sınırlarına kadar gelen Alman tehdidinden korunmak için saldırmazlık antlaşması imzalamıştır. Buradan hareketle Türkiye'nin Ege ve Akdeniz'deki korkuları savaşan güçler tarafından hissedilmiş olsa da stratejik varlığı (Boğazlar, Ortadoğu, denizlere olan konumu gibi) bu güçler tarafından onaylanmış olmakla kalmamış tarafsız kalmasının daha evla olduğu atıkları adımlardan anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Mihver'i ve Müttefikleri dengede tutmak isteyen Türkiye'nin, içerde de bloklaşan kamuoyunu dengede tutmaya çalışmıştır. Bu durum hükümetçe denge oyunu bozulmasın diye alınan tedbirlerden (sansür veya gazeteci mebuslarla vs.) anlaşılmaktadır. Şöyle ki 22 Mart 1940 tarihinde Hariciye Vekâletinden Yüksek Başvekâlete yazılan yazıda, Türkiye'de Almanca olarak yayımlanan *Turkische Post* adlı gazetenin memleketimiz için zararlı görülen yazıları sebebiyle bu gazetenin ihtar mahiyetinde bir müddet için kapatılması uygun görüldüğü arz ediliyordu. Bunun üzerine 31 Mart 1940 tarihinde Başvekâletten gelen cevabi yazı, Hükümet kararı olarak bu gazetenin kapatılmasının uygun olduğunu bildirmiştir (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 501 / 32040-126131-2-3). Bundan dolayı Türkiye basınındaki bu bloklaşmanın, Yunanistan'ın işgali sırasındaki tutumuna bakmak meselenin yorumlanması açısından gerekli görülmektedir.

3.3.1. Mihver Yanlısı Yazarların Yunanistan'ın İşgaline Bakışı

Yunan Başbakanı Metaksas'ın yaptığı bir konuşmada, “zor günler geçirdiklerini savaş yanlısı olmak istemediklerini, ancak milli varlık ve bağımsızlıklarına saygı göstermeleri gerektiğini vurgulayarak gerekirse de savaşacaklarını” dile getirmiştir (Cumhuriyet, 10 Şubat 1940: 3). Bu konuşmanın muhatapları İtalya ve Almanya olduğu aşikârdır. Yayılma istekleri ve amaçları Yunanistan'ı da tedirgin ettiği görülmüştür. Savaş, Türkiye sınırına yaklaştıkça İnönü'nün de bu minvalde açıklamalar yaptığı görülmektedir.

Ebüzziya Zade Velid'in “Bir Yunan-İtalyan Harbi Çıkma İhtimali Var mı?” adlı makalesinde, “geçmişteki bir olayın tekrarının (Hoca Davut olayı) planlandığını, fakat

bu sefer Yunanistan'a pahalıya mal olacağını söylemiştir. Lakin Yunan zırhlısının denizaltı tarafından batırılmasına rağmen, yine de savaş ihtimalinin olmadığını belirtmiştir. Çünkü küçük Yunanistan'ın bir taraftan Arnavutluk üzerinden tehdit altında olduğunu ve karşı komşusu olan İtalya'nın hava ve deniz kuvvetleriyle ölçülecek durumu olmadığından, yaşadığı haksızlığı diplomasi yoluyla çözmeyi tercih edeceğini" ifade etmiştir. Bu sözleriyle birlikte "Yunanistan'ın küçük ve yetersiz bir güce sahip olduğunu, akliselim ile hesap ederek hareket etmesi gerektiğini" dile getirmiştir. (Tasviri Efkâr, 18 Ağustos 1940: 1,3) Ertesi günkü yazısında ise "İtalya-Yunanistan durumunun gizemini koruduğunu, fakat asıl meselenin İngiltere'ye karşı yapılacak bir taarruz durumu olduğunu" belirtmiştir. "Hatta Avrupa'nın ve dünyanın geleceğinin bu duruma bağlı" olduğunu ifade etmiştir. (Tasviri Efkâr, 19 Ağustos 1940: 1,3) Bu sözleriyle büyük resme odaklanılması gerektiğine vurgu yaparak İngiltere'nin odak noktası olduğunu işaret etmesi ve küçük Yunanistan tabiri ile İtalya'nın gücünün kabul edilmesi Mihver yanlısı duruşunun bir tezahürüdür.

Velid ile aynı düşüncede olan ve işgalin sebebini İngiltere'ye bağlayarak Mihver yanlısı tutum sergileyen Ali İhsan Sabis, "Balkanlarda Kaynayan Kazan Nihayet Kenarından Patladı" başlıklı makalesinde, "İtalya'nın Yunanistan'a saldırmasının asıl gayesinin Mısır'a yapacağı saldırı öncesi İngiliz kuvvetlerini Yunanistan'da meşgul etmek olduğunu" dile getirerek, bu saldırının maksatlı yapıldığını dile getirmiştir (Tasviri Efkâr, 29 Ekim 1940: 5). Peyami Safa da "Birlik, İstiklal ve Şeref Aşkı" adlı yazısında, "şerefli bir millet olduğumuzu ve bunun dışındaki hedeflere saptırmak isteyen muhterisler bilmelidir ki bu oyunlara gelmeyeceğimizi, istiklal harbinden tecrübeli olanlar, topraklarımız üstünde iştah kabartırlarsa hüsrarla son bulacağını deneyimlediğini" belirtmiştir. (Tasviri Efkâr, 30 Ekim 1940: 1) Bu sözlerle İtalya'nın Yunanistan'a saldırısı sonrası Türkiye'nin çekincesi belirginleşmiş ve uyarı yapılmıştır. Bu işgale basının tepki gösterdiği görülmektedir.

Tasviri Efkâr gazetesinin "Times'in Makul Bir Tavsiyesi" başlıklı yazısında, "...iki düşmandan hangisi zayıfsa ilk önce onu savaş dışında bırakmak askerlikte en makul durumdur. Bununla birlikte İtalya'nın Yunanistan sınırına takılıp kaldığı bugünlerde İngiltere'nin bu hamleyi yaparak Yunan cephesine yetişmesi, İtalya'yı zor duruma düşürecek ve Yunanistan için ümit verici bir hamle olacaktır." (Tasviri Efkâr, 5 Kasım 1940: 1,3) Times'in bu tavsiyesinin aslında Yunanistan'ın ne anlam ifade ettiğini

bizlere göstermektedir. Çünkü Yunanistan demek Ege, Akdeniz ve daha fazlası anlamına gelmektedir. Türkiye'nin buradaki tavrının İtalya'nın yayılmacı düşüncelerinden rahatsız olduğu ve tehlikenin yanı başına gelmesini istemediği şeklinde yorumlanabilir.

Süha Sakıp, "Stefani'nin Hiddeti" başlıklı yazısında, "İtalya'nın Stefani adlı ajansının Türk gazetelerine Yunanlıların savaş meydanında ilerlediklerini yazmasının Türk kamuoyunu aldattığını" belirterek tepki göstermiştir. Fakat bu durumun "Yunanistan'ın İtalya'nın topraklarına taarruza geçtiğini veya Davut-Calut savaşında küçük çocuğun dev gibi bir askeri bir darbeyle yere serdiğini ima etmediğini, gelen kaynaklardan haberlerin gazetelere yansıdığını söyleyerek, Stefani'nin bu iddiasını doğrulayacak bir kanıt bulması gerektiğini ve ayrıca İtalya kamuoyunu aldattığı için utanması gerektiğini" belirtmiştir. (Tasviri Efkâr, 1 Kasım 1940: 2) Şeklindeki sözleriyle İtalya'nın Türkiye'ye karşı bir kin tutması istenmemektedir. Ayrıca Yunanistan'ın üstünlük sağlamadığını şu şekilde de göstermeye çalışmışlardır: 12 Aralık 1940 tarihinde Roma Büyükelçiliğinden Hariciye Vekâletine gönderilen malumatta; İtalyan kuvvetlerinin Yunanistan'da yaptıkları taarruzlarda başarılı olamadıkları ve Yunan kuvvetlerini Arnavutluk içine çekmek gibi taktik değiştirmek niyetinde olduklarını bildiriyordu (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541/44232 - 210790 – 66). Ayrıca bu konu dâhilinde: Vişi Elçiliğinden Hariciye Vekâletine gönderilen yazıda; İtalyanlar Yunanistan'a karşı harekete geçerse Türkiye ve Rusya'nın tarafı ile ilgili gazete haberinden dolayı *Tan* gazetesinin toplatıldığı aktarılmaktadır. İlgili yazıda; 6 Eylül 1940 tarihli *Tan* gazetesi müsadere edilmiştir (toplatılmıştır) b ilgisi ileilmektedir. Yazıda, İtalyanların Yunanistan'a karşı düşmanca herhangi bir hareketi tekerrür ederse Türkiye ve Rusya'nın Yunanistan ile beraber karşılığında bulunacağına dair sansürün gözünden kaçan bir haberin neşirinden ileri gelmiştir, denilmektedir (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 525/38347-153285-33). Bu yazılardan da anlaşılacağı üzere Mihver'in tepkisini üzerlerine çekecek bir durumun içine düşmek istememektedirler. Ayrıca bu açıklamalar gazetenin yanlı tavrını da bize göstermektedir.

Yunanistan'ın Türkiye açısından ne ifade ettiğini Mihver yanlısı basınında gözünden kaçmazken, Yunan aleyhine yazı kaleme alınmamaktadır. Bu durumun İtalya'yı rahatsız ettiğini, kendi basın ve ajanslarına da yansımaktadır. Şöyle ki İtalyan

Stefani ajansından neşredilip *Giornale d'italia* gazetesinin haberine göre “Almanya ve İtalya’ya karşı düşmanane bir tavır takınan Türk basınına atıfta bulunmuşlardır. Devamında Almanya’nın Türk ekonomik kalkınmasına yardım ettiğini, I. Dünya Savaşı’nda İtalya’nın galip devletler içinde olmasına rağmen Ankara’dan bir şey almadığını hatırlatmaktadır. Ayrıca *Ulus* gazetesi, Türkiye’nin On İki Ada özelindeki haklarından bahsetmesi ve İngilizlerin Mihver’e olan tutumunu destekleyen basının, İtalya’ya karşı da hiddetlendiği görülmektedir. Bu durumun sebebinin, İngiltere ile ittifak mı yoksa karanlık emellerden mi kaynaklandığını” (Cumhuriyet, 2 Ocak 1941: 1) sorgulayarak Türkiye’nin yürüttüğü siyasete ayar vermeye çalışmaktadır. Burada bu gazetenin İtalyan haberini duyurarak aslında iç basındaki Müttefik taraftarı basına uyarı ve büyük savaşı hatırlatarak Mihver’i olumlama refleksiyle taraftar devşirmeye çalıştığı şeklinde yorumlanabilir.

İtalya’nın işgal harekâtında başarısızlıklar arttıkça Yunanistan’ı etkilemek için “Yunan askerlerinin tehdit edilerek savaştıkları ve aç bırakıldıkları” (Cumhuriyet, 18 Ocak 1941: 3) yönündeki propaganda maksatlı haberlerin asılsız olduğu, Yunan makamlarınca dile getirilmiştir. Gazetenin bu haberi duyurması aslında İtalya’nın emellerinin farkında olduğu için Yunanistan’a verilen desteğin bir yansımasıdır.

Aslında Mihver yanlısı basın İtalyan girişiminde keskin bir tavırla duruşunu belli etmediği görülmüştür. Çünkü İtalyan işgal girişiminde basının genel tavrı bu örneklerdeki gibidir: Nizamettin Nazif “Bravo Yunanistan’a” adlı makalesinde, “İtalya’nın propaganda aracı olan Stefani ajansınının ‘Yunanınlarının Arnavutluk sınırından saldırdığı’ şeklindeki haberini eleştirmiş olmakla kalmamış yalan ve maksatlı haber yaparak asıl niyetlerinin Yunanistan’ı işgal etmek olduğunu dile getirmiştir. Devamında böyle bir şey yapmışsa Yunanistan, yüksek bir dikkat ve teyakkuz ile Arnavutluk sınırını koruduğunu, karşı ordunun gücü ne olursa olsun büyük fedakârlık gösterdiğini, Türkiye’nin böyle bir müttefiki olduğu için gurur duyduğunu” (İkdam, 28 Ekim 1940: 3) dile getirmiştir⁵⁰. *İkdam* gazetesi yazarı Abidin Daver ise “Yunanistan’ın

⁵⁰ Nazif, “Tasviri Efkâr Yutturuyorum Sanıyorsa Aldanıyor” başlıklı yazısında Ebüzziya Zade Velid’in İtalya’nın harbe girmeyeceğinden bahsettiğini, Balkanlarda bir menfaati olmadığını dile getirmiştir. Fakat bunlara katılmayarak Velid’i eleştirdiği, altı ay önce de muazzam bir askeri imkânından bahsettiğini bunada katılmadığını belirtmiştir. Bugün hala daha bunda ısrar etmekte midir? Gafletten uyanmış mıdır? İtalya’nın emellerini anlamış mıdır? Bir Avrupa devleti olarak görmüyor mudur Türkiye’yi?” şeklinde yazıyla Velid’in iddialarını eleştirmiştir. (İkdam, 29 Ekim 1940: 3) Bu eleştiriyle de Velid’in Mihver yanlısı tutumu ispat edilmiştir.

Uğradığı Haksız Tecavüz” (İkdam, 29 Ekim 1940: 1, 7) adlı köşe yazısında, Yunanistan’ı koruyan ve mücadelesini destekleyen bir yazı kaleme almıştır. Görülmektedir ki Yunanistan yanlısı bir bakış açısıyla; dost, komşu, müttefik bir Elen milletinden bahsederken, İtalya’ya karşı aslında basında karşı bir tutum sergilenmektedir. Mihver’in diğer kanadı olan Almanya’nın Yunan işgali esnasında Türkiye basınının nasıl bir tutum sergilediğine ve Mihver yanlısı gözükten yazarların kaleminden nasıl yansıdığına bakmak önem arz etmektedir.

“Almanlar Balkanlara Sarkmıyacak” başlıklı haberde, “Almanya’nın sadece İngiltere ile uğraşacağını dile getirip bunu da Almanya’nın denizaltı yapımına ağırlık verdiğini söyleyerek” (Tasviri Efkâr, 2 Aralık 1940: 1,3) bir çıkarım yaptığını görmekteyiz. Lakin İngiltere kaynaklı Times adlı ajansın yukarıda vurgulayıp tavsiyede bulunduğu iki düşmandan hangisi zayıfsa onu savaş dışı bırakmalı stratejisi, her nedense Almanya’nın Balkanlarda bu stratejiyi izlemeyeceğine olan inancıyla çelişmektedir. Görülmektedir ki aslında Mihver yanlısı basın Almanya konusunda bu inançta olduğu için böyle bir çıkarımı haberleştirerek kamuoyu oluşturmaktadır. Nitekim Alman yanlısı bir tavır takındığı için İngiltere hedef gösterilerek günah keçisi gibi addetmektedirler. Ayrıca Ömer Rıza Doğrul’un “Alman Müdahalesinin Akdeniz’deki Tesiri” başlıklı yazısı ile “Almanya iki cephede savaşa mecbur bırakılmış olmakla birlikte İtalya’nın bu yükü alması beklenirken tam tersi yük olduğu bundan dolayı Akdeniz’deki Alman müdahalesinin tesirini azalttığını vurgulamıştır. Çünkü Almanya, açtığı cephe sayısı çoğalmakta ve savaştığı alan genişlemektedir. Ayrıca Almanya, Afrika’ya mı, Balkanlara mı yönelecek yoksa Fransa’nın işgalini tamamlayıp Batı Akdeniz’de hüküm sürüp Doğu Akdeniz’i İngiltere’ye mi bırakacağı hususunda çok bilinmeyenli bir denklemin içinde kalmıştır.” (Cumhuriyet, 30 Ocak 1941: 3) Buradan hareketle Almanya aradığı desteği İtalya’da bulamamıştır. Bundan ötürü Akdeniz’e yapacağı harekâtı iki kez düşünmesi gerektiği yönünde bir algı oluşturulmak istenmektedir. Çünkü Türkiye, Almanya’nın yaktığı ateşin sınırlarına kadar gelip kendisine sıçramasını istememektedir. Almanya’nın yayılmacı politikası keskin bir şekilde eleştirilmemiş belirsizliğine dikkat çekilerek mecbur kaldığını vurgulamıştır.

Bulgaristan’ın Almanya tarafından işgali ile birlikte yapılan haberlerde Türk milleti İnönü’nün yanında olduğu ve emrine hazır olduğunu, korkulacak bir durum olmadığını (Cumhuriyet, 4 Mart 1941: 1; Cumhuriyet, 9 Mart 1941: 1; Cumhuriyet, 23

Mart 1941: 1) vurgulayarak iç kamuoyuna sükûnet, dış kamuoyuna ise birlik mesajı verilmektedir. “Türk-Alman Münasebetleri Normaldir” başlıklı yazıda, Alman Dışişleri Bakanına yöneltilen soru üzerine, iki ülke ilişkilerinin normal seyrettiği yanıtı verilmiştir. Diğer başlıkta da New York Daily News gazetesinde yer alan “Almanya Niçin Boğazları Almak İster” başlıklı yazıda, Boğazların Almanlara herhangi bir çıkarı (petrol veya yiyecek) olamayacağını ayrıca Irak petrollerine de uzak olduğunu dile getirilmiştir. (Cumhuriyet, 5 Nisan 1941: 1) Görülmektedir ki Almanya’nın Balkanlardaki ilerleyişiyle birlikte basın, Türkiye’ye yönelik saldırı ihtimali oluşmaması için haklı sebepler bulmaya çalışmakta ve kamuoyunu sakinleştirmeye odaklanmıştır. Aslında bu durumu Mihver yanlısı basının Almanya’yı olumlama çabasının dışı vuruş biçimi olarak yorumlayabiliriz.

Almanya’nın Yunanistan’a savaş ilan etmesi üzerine DNB ajansından neşredilen habere göre Doğu Akdeniz ve Ege Denizi’nin tehlikeli bölgeler olduğu ifade edilmiş, ancak Türk karasularını bu durumun kapsamadığı bildirilmiştir. (Cumhuriyet, 7 Nisan 1941: 1) Bakıldığında Yunan işgaline başlanmış olsa da Almanya, Türkiye için bir tasarruf kullanmamıştır. Komşunun işgaline başlanması ülke kamuoyununu ve halkın duygularını istenilen düzeyde tutma adına, hükümet tarafından halkevlerinde konferanslar (Cumhuriyet, 7 Nisan 1941: 2) verilerek bir nevi propaganda ve bilgilendirme çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Ayrıca Alman Dışişleri, Ankara’nın bu olaylar bağlamında sakinliğini koruduğunu, Türk gazetelerinin birbirinden farklı görüşlere sahip olsa da genel kanaat tatmin edici olduğunu bildirmiştir (Cumhuriyet, 9 Nisan 1941: 1,5). Almanların Türkiye aleyhine menfi bir düşüncesi olmadığı görülmektedir. Lakin Türkiye, üstüne düşen tedbirleri (isteyen vatandaşın Anadolu’ya nakli gibi) almaya çalışmıştır. Fakat yalan haberlerle halkı endişe sevk eden durumların varlığı da basının gözünden kaçmamış ve halkın uyanık olması konusunda bilinçlendirmişlerdir (Cumhuriyet, 11 Nisan 1941: 1; 12 Nisan 1941: 1; 15 Nisan 1941: 1; 16 Nisan 1941: 1; 17 Nisan 1941: 1⁵¹). Alman basını Türkiye’nin izlediği siyaseti akıllı ve uyanık olarak görmekle birlikte Ankara’nın Türk halkının menfaati dışında bir karar almayacağı yönünde yorumlar yapılmıştır (Cumhuriyet, 13 Nisan 1941: 1). Ayrıca dikkate değer bir diğer başlıkta, “Türkiye’de Siyasi Sözcü Yoktur” (Cumhuriyet, 16

⁵¹ “Nasıl konuşalım” başlıklı yazıda halkı paniğe sürükleyecek sorulara nasıl cevap verileceği anlatılmıştır. Örneğin: “Belgrad da bir bombardımanda 1000 kişi ölmüş, hayır haberim yok bizim gazetelerde görmedim” gibi.

Nisan 1941: 1) adlı yazıda devlet adamları dışında kimsenin iç ve dış siyaset hakkında söz söyleme yetkisi olmadığına altı çizilmiştir. Bu yazıyla savaşan güçlere karşı temkinli ve dikkatli bir duruş sergilenmeye çalışılmaktadır. Mihver yanlısı basın bu haberlerle aslında Almanya'nın gözünden Türkiye profili çizerek olumlu bakışı yansıtmış ve halkı propaganda konusunda bilinçlendirmiştir.

Türk basını Yunanistan'ın savaş vaziyetini günü gününe aktarmış ve takip etmişlerdir. Tabii bu ilginin nedeni Türkiye'nin savaş karşısındaki politikasının belirlenmesinde kilit bir rol oynamasıdır. Ancak basın, İtalya'nın Yunan işgaline karşı takındığı sert tutum, Alman işgali sırasında katı bir söyleme dönüşmemiştir. Yerini temkinli ve dikkatli yorumlara almış ve Yunanistan'ı destekleyici ibareler kullanılmıştır. Hitler bir söyleşisinde "Balkanlardan toprak talebi olmadığını dile getirmiş ve Türkiye'nin I. Dünya Savaşı'nda müttefikleri olduğunu vurgulayarak, Türkiye'nin Yugoslavya gibi davranmadığını, bağımsızlık ve tarafsızlığını korumakta akıllılık ettiğini" dile getirmiştir (Cumhuriyet, 5 Mayıs 1941: 1,5). Mihver yanlısı basın yine I. Dünya Savaşı'na dair söylemi yansıtarak geçmişteki birlikteliğe atıfta bulunarak tarafını hissettirmiştir. Lakin Hitler, Türkiye'ye aba altından sopa göstermektedir. Bu konu dâhilinde, 29 Eylül 1942 tarihinde Washington Post gazetesinde yayınlanan ve büyükelçinin Hariciye Nezaretine bildirdiği makaleye göre; Yunanistan'da yeni Alman birlikleri sevkiyatının Ankara'da endişeye neden olduğu vurgulanmıştır. Özellikle Türkiye'ye yakın on iki adaya gönderilen Alman kıtalarının Ankara'nın dikkatini çektiği ve bu kıtaların General Rommel tarafından Yunanistan'a yapılacak harekâta ihtiyat olarak kullanılabilmesinin yanı sıra Türkiye içinde bir tehdit unsuru olarak değerlendirildiği bildirilmiştir. Bu durumun Londra açısından da böyle değerlendirildiği ve özellikle Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Von Papen'in Almanya'ya dönüşünden sonra Almanların Türkiye üzerindeki baskılarını arttırmak suretiyle, Türkiye'yi iktisaden ve siyaseten yeni politikalarına davette kullanacakları bir hamle olarak yorumlanmıştır. (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 502/23253-101843-1) Bundan dolayı Türkiye'nin Almanlara karşı temkinli duruşu savaş boyunca devam etmiştir. Kısacası Yugoslavya gibi davranmayıp akıllılık ettiğini vurgulayarak tarafsız kalmazsa sonu bu ülke gibi olacağını ima etmektedir. Yunus Nadi ise Hitler'in bu nutkunu şöyle değerlendirmiş: "Barışın sağlanmasının zor olduğuna kanaat getirdiğini ayrıca Türkiye'den dostane bir şekilde bahsettiğini söylemiştir. Devamında eğer bir

tehlike ile karşı karşıya kalırsak da gereken yiğitliği yapıp vatanın müdaafası için her şeyin yapılacağı” (Cumhuriyet, 6 Mayıs 1941: 1, 5) yönündeki değerlendirmesi ile Türkiye'nin tarafsız kalma siyasetine büyük bir titizlikle bağlı kaldığı, rehavete imkân vermediğini vurgulamıştır. Mihver yanlısı duruşunu da dostane söylemler ifadesiyle hissettiren yazar, Almanya'nın tavrını kestiremediği, karşılaşılabilecek olumsuz bir durumda vatanın savunulacağını dile getirmiştir.

Nadir Nadi “Almanya ve Balkanlar” adlı köşe yazısında, Hitler'in nutkunu şöyle yorumlamıştır: “Almanya'nın Balkanlara musallat olmasının nedeni İngiltere'dir. Yunanistan'a karşı yapılan saldırı ne bu küçük ülkeyi ezmek ne de İtalya'ya yardım etmektir. Ayrıca Türkiye ve Yugoslavya'nın İngiltere'nin köprübaşında kavgaya tutuşturmak istediği fakat Türkiye'nin yönetici kademesini akıllılık ettiği söyleyerek Yugoslavya'nın hatasına vurgu yapmıştır. Sayın Hitler'in Balkanların iktisadi işbirliğine dair sözlerine ise katıldığını” (Cumhuriyet, 7 Mayıs 1941: 1,5) dile getirmiştir. Görülmektedir ki İngiltere nedeniyle Balkanlara saldırı düzenlemiş olduğunu ifade eden Nadi'nin, sayın ifadesi ise Hitlere duyduğu hissiyatı Mihver yanlısı duruşuyla ifade etmektedir. Alman Dışişlerinden “Türkiye'nin boğazları idare etmesinden memnuniyet duyduklarını ayrıca Montrö'nün hükümlerine göre boğazlar statüsünde bir değişiklik olmadığını ve Türkiye taahhütlerini yerine getirdiğini” (Cumhuriyet, 9 Mayıs 1941: 1) gösteren bir habere rastlanmıştır. Aslında Almanya Balkan işgalleri sırasında Türkiye lehine yorumlar yaptığı dikkat çekmektedir. Nitekim Hitler, Türkiye'ye saldırarak savaştığı alanı genişletmek istiyor mu, Türkiye'nin tarafsız kalmasının Rusya'ya karşı bir saldırıda Boğazlardan gelecek bir tehlikeyi bu şekilde durdurmak mı istemekte ya da Türkiye Hitler için kapalı bir kutu olduğu, ne ile karşılaşacağını bilmediği için dost mu gözükmektedir? Yoksa Rusya'ya saldırma düşüncesi olması nedeniyle Balkanlarda yeterince zaman kaybetmiş ve yıpranmış olması bir de Türkiye ile uğraşmayı gerek görmeyerek gücünü Rusya'ya mı saklamakta vb. düşüncelerin Türkiye'ye yönelik olumlu tavrın nedenleri olarak görülebilir.

Hüsnü Emir Erkilet, “Girit Harbi” başlıklı yazısında, “Girit'in alınması ile birlikte Ege Denizi'ndeki Yunan Adalarını alan Almanya, Ege'yi tamamen kendilerini için güvenilir bir göl haline getirecektir. Ayrıca Kıbrıs'ı, Suriye'yi, Filistin'i hatta Mısır ve Süveyş'e kadar taarruz edebilecek imkân bulabilir. (Cumhuriyet, 22 Mayıs 1941: 1,5)” Bakıldığında Ege ve Doğu Akdeniz'in Almanlar tarafından işgali tamamlanırsa

Türkiye'nin etrafı sarılacağı sonucuna varılmaktadır. Bu konu dâhilinde, Hüsnü Emir Erkilet "Giritten Sonra" başlıklı yazısında, "Almanlar, Kıbrıs'ı ve Suriye'yi zapt edeceklerini eğer bu bölgeyi Almanya'ya vermek istemiyorlarsa İngiltere ve Fransa, askeri hazırlıklarını bir an önce yapmaları gerekmektedir." (Cumhuriyet, 7 Haziran 1941:2) Şeklindeki ifadeleriyle vuku bulacak senaryoyu dile getirmiştir. Aynı şekilde Abidin Daver, "Akdeniz Hâkimiyeti" başlıklı yazısında, İngiltere bu iki devleti de Almanya'ya vermeme zorunluluğu vardır." (Cumhuriyet, 9 Haziran 1941: 1,5) Basının bu konu üzerinde sıkça durması tedirginliğin bir yansımasıdır.

İşte burada beliren tehlike ve tehdit karşısında, Türkiye'nin yönetici kademesi savaş dışı kalma ve etkin tarafsızlık politikasını savaştan güçlerin konumuna göre değiştirdiği görülmüştür. Nitekim Yunanistan'a bu dönemde yanında olduğuna dair kamuoyu desteği verilmiştir. İtalya'nın işgal girişimi ile Mihver basını keskin bir yanlı tavır sergilemezken Almanya'nın işgalindeki endişe karşısında ise olumlama ile iç kamuoyunda Türkiye'ye saldırmayacağı şeklinde algı oluşturarak dikkatli ve temkinli bir tutum sergilemiştir. Devamında Almanların Türkiye'ye olan olumlu bakışı, 18 Haziran 1941'de Saldırmazlık Paktı imzalanması ile taçlandırılmıştır. Mamafih Yunan işgalinin Türkiye basınında müttefik yanlısı yazarlarca nasıl algılandığını görmek konunun bütünlüğü açısından önem arz etmektedir.

3.3.2. Müttefik Yanlısı Yazarların Yunanistan'ın İşgaline Bakışı

Zekeriya Sertel "Yunanistan'ı Romanya Gibi Korkutmak İstiyorlar" başlıklı yazısında, "İtalya'nın Yunanistan'dan Yanya'yı istemekle birlikte İngiltere tarafından verilen garantiden vazgeçmesini talep etmektedir. Bunun kabul edilmesini sağlamak içinde Yunan sınırında İtalyan askeri manevrası ile gözdağı vermektedir. Lakin İtalya bu güce münhasır olmamakla birlikte Alman icazeti dışında Balkanlara saldırması düşünülemez. Ayrıca İngiltere'nin yardıma koşacağını bildiği için saldırıya cesaret edemez. (Tan, 26 Ağustos 1940:1)" şeklindeki ifadeleriyle Yunanistan'ı tehdit ile korkutup teslim olmasını isteyen İtalya'nın bunu başaramayacağını silahlı mücadele ile karşılaşacağını belirtmiştir. Buradaki icazet ile küçümseyici tavır, işgali gerçekleştirecek güce sahip olmadığı söylemiyle birleştirmesi ve İngiltere'nin varlığı dolayısıyla da buna cesaret edemez şeklindeki görüşü Müttefik yanlısı olduğuna delalettir. Ahmet Emin Yalman "Yarının Sakladığı İhtimaller" başlıklı yazısında, "İtalya'yı düşündürmesi

gereken durum, Akdeniz'deki İngiliz deniz üstünlüğüdür. Çünkü Yunanistan'a saldırdırıp Atina'ya kadar ilerlediğini düşünelim. Bu durumun İtalya'ya biraz toprak kazandırmaktan başka eline bir şey geçirmez. Nitekim İngiltere, Yunanistan'ın önemli deniz ve kara üslerini işgal ederek İtalya'ya üstünlük sağlayacaktır. (Vatan, 3 Eylül 1940: 1, 4)” ifadeleriyle İngiltere'nin deniz gücüne vurgu yaparak Yunan işgaline girişmemesi gerektiğinin altını çizmesi Müttefik yanlısı duruşu yansıtmaktadır. Ahmet Emin Yalman “Almanlar Her Kapıyı Yokluyor” başlıklı köşe yazısında, “Almanlar siyasi ve askeri bütün taarruzları yoklamaktadır. Siyasi taarruzu son olarak Balkanlara ve Sovyetlere karşı yapacaktır. Bu taarruzda bolca vaat, yıldırma, göz boyama ve her türlü silah kullanılacaktır. Bu silahların etki sahası bu iki noktada işlemeyecektir. Çünkü Bulgaristan örneğinde yaşandığı gibi anca Almaya'ya yem olunmaktadır. Ancak Almanya her planında muvaffak olsa da aldığı topraklar İngiltere'nin deniz ve yiyecek noktalarına hâkimiyeti kadar değerli olmayacaktır. Çünkü Almanlar sınırlarında büyük bir askeri yük, karşılarında memnuniyetsizlik ve açlık gibi tehlikeler vardır. Her yeni işgal Almanya için yokuş aşağı gitmenin tezahürüdür.” (Vatan, 27 Ekim 1940: 1,4) Bu sözlerle Almanya'nın yaşadığı ve yaşayacağı tehlikelere vurgu yapmıştır. İngiltere'nin sahip olduğu imkânların değerine vurgu yaparak Alman başarılarından kıymetli olduğu vurgusu da Müttefik yanlısı tutuma bir örnektir.

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı coşkusu ile birlikte gazete manşetleri Türk milletinin birliğine ve Türk ordusunun yiğitliğine vurgu yaparak, Yunan işgalini konu edinmişlerdir. Türk milleti, Yunan halkının yanında ve yardıma koşmaya hazır olduğunu, Elenlerin bu savaştan galip çıkacağına dair haberler manşetleri süslemiştir.

Lord Halifaks bir konuşmasında, “İnönü'nünde belirttiği üzere iki ülkeyi birbirine bağlayan ilişkileri sağlam ve sarsılmaz olduğu hususunda hem fikir olduğunu ve iki ülkenin birbirine güven duyduğunu” (Vatan, 6 Kasım 1940: 1) dile getirmiştir. İngiltere'nin müttefiki olduğuna dair bir geri bildirim alınması Yunan işgali sırasında Türkiye'nin dostluğuna vurgu yapmıştır. Ayrıca ittifak söylemini bu belge destekler niteliktedir: 19 Nisan 1941 tarihinde İskenderiye Başkonsolosluğundan Hariciye Vekâletine gönderilen bilgilendirme yazısında, bir İngiliz Binbaşının Türkiye konsolosluğunu ziyareti hakkında şu bilgiler verilmektedir. İngiliz Binbaşı kendisinin İngiliz hafiye teşkilatından olduğunu söyleyerek, İngilizlerin harbe girmelerinden evvel Yunan konsolosluğunu da ziyaret ettiğini söyleyerek, Yunanlılarla olduğu gibi bizimle

de işbirliği yapmak ister, diye bilgi veriliyor. Buna göre, İngilizler adına getirilen teklif harbe girerken Yunan ve Türkler ile işbirliği yapmak şeklindedir (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 534 / 88442-321198-44).

Ayrıca Vatan gazetesi, İtalyan-Yunan harbine dair karikatürler paylaşarak İtalya'nın çaresizliğine vurgu yapmıştır (Vatan, 6 Kasım 1940:1; 7 Kasım 1940:1; 9 Kasım 1940: 1). Hatta Hüseyin Cahid Yalçın “Kablumbağa Harbi” başlıklı yazısında, “İtalya'nın bir gece yarısı Yunanistan'ı telaşa vererek ultiatom vermesine karşılık kendisi on gündür olduğu yerde saymaktadır. Ayrıca yıldırımları kablumbağa hızından bile geri kaldığı hatta bazen yengeç savaşı şeklini almıştır. Mamafih geri çekilirken general esir verdiklerini ve bunların doğarken general ismi alacak kadar basit donanımlı bireyler olduğunu ve Yunanlıların bunları bu kadar ciddiye alarak neden savaştıkları” (Yeni Sabah, 7 Kasım 1940: 1, 3) şeklindeki ifadelerle İtalya'yı ironik bir şekilde ele alarak Müttefik yanlısı bir görüntü vermiştir. Bu konu dâhilinde, 22.11.1940 tarihinde Bari Konsoloslğunun bildirdiğine göre, İtalya özellikle Bari ve Brendizi bölgelerinde yaptığı hazırlıklar ile Yunanistan'a karşı harekâtının hazırlık ve sevkiyatlarını yürüttüğü için bu bölge halkı İtalya'nın Yunanistan ve sonrada Türkiye işgallerini konuşur olmuştur. Ahali münasip bir zamanda Yunanistan'a taarruz ve nihayet 15 gün içinde Selanik'e inerek Türkiye'ye de saldıracağı hakkında ard arda yapılan telkinlerin tam aksine gelişen vaziyet halk üzerinde büyük bir tesir oluşturmuştur (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi;541/44138-209268-7).

Ahmet Emin Yalman “İtalya'ya yardıma gidecekler mi?” başlıklı yazısında, “...İngiltere'yi düşüremeyen Almanya savaşı Mısır'da neticelendirebilir. O halde Türkiye topraklarından geçme fikri oluşabilir. Almanya, İtalya'yı kendi düşen ağlamaz şeklinde yorumluyor olabilir. Çünkü İtalya mı Yunanistan mı? Almanya Yunanistan diyecektir. Çünkü İtalya cihan harbinde karşı tarafa geçmesi, Avusturya varisi olarak görünüp Triyeste'yi, Tirolü ele geçirmelerini Almanya affetmemiştir. Ayrıca Yunanistan lehine olumlu fikirleri olduğunu çünkü Alman elçiliğinin Atina'da halen bulunduğunu, milli zaferlerinde Yunan bayrağı asmak için törene katıldığını bundan dolayı Yunanistan'ı seçeceği aşikârdır. İtalya'nın hatrı için planlarını değiştirip Balkanlarda bir cephe açacağı düşünülemez.” (Vatan, 27 Kasım 1940: 1, 4) ifadeleri ile İtalya'nın bu saldırısına arka çıkacak bir Almanya olmayacağını haklı sebeplere dayandırmıştır. Bu minvalde Hüseyin Cahid Yalçın'da “Yunan Zaferi” başlıklı

yazısında, İtalya'nın bu yenilgisi ile Almanlar kendilerine bir destek güç olarak değil yük olarak görmeye başladığını dile getirmiştir (Yeni Sabah, 18 Kasım 1940: 1,3). Aslında Almanya'ya karşı şu mesaj verilmek istenmektedir: İtalya gibi bir ortak Almanya'ya anca köstek olacağını bunun için Yunanistan'ın işgaline destek olmaması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Ayrıca Türk basınının Yunanistan'a olan destek ve yanlı tavrına karşılık, Atina ajansı da bu duruma kayıtsız kalmamış bilmukabil memnun kaldıklarını dile getirmiştir (Yeni Sabah, 5 Ocak 1941: 1, 5).

Müttefik yanlısı duruşuyla bilinen Hüseyin Cahid Yalçın “Yunanistan'a karşı İtalyan suikastı” başlıklı yazısında bunu ispatlamıştır: “Yunan beyaz kitabında İtalya'nın şikâyet, yalan, bahane ve tehditleriyle başlayan savaşın, önce sınırdaş oldukları devletlere saldırmayacağını söyleyip sonra hattı harekâtı bizi saldırmaya itti demesi devamında Girit adasında İngiliz savaş gemisinin bulunduğunu söylemesi ancak böyle bir şeyin olmadığı Yunan makamlarınca yalanlandığı belirtilmektedir. Görüldüğü üzere bu savaşta Yunanlıların açık, dürüst ve vatansever politikası, İtalyan bahanelerine fırsat vermemiştir.” (Yeni Sabah, 13 Ocak 1941: 1, 5) Bu ifadeleriyle İtalya'nın bu savaş girişimini Yunanlıların azameti karşısında yok olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca İtalyan işgal girişimi Türk basını tarafından tasdik olunmamış bilakis eleştirilmiştir. Çünkü İtalya'nın Akdeniz ve çevresindeki niyetleri ile geçmişteki ideallerini gerçekleştirme arzusu iki komşu ülke açısından tehdit oluşturmaktadır. Bu konu dâhilinde, Almanya işgali altında bulunan Yunanistan'ın Pire Konsolosluğundan 20 Eylül 1941 tarihinde Hariciye Vekâletine gönderilen malumata göre; İtalyanlar Yunanistan'ın idaresini Almanlardan kısmen devraldıklarından beri yeni bir Yunan Hükümeti kurmaya çalıştılar. Buna rağmen halk üzerinde etkili olan hiçbir Yunan devlet ve siyaset adamını kendi emirlerine matuf bir kabineye girmeye ikna edemediler. İtalyanlara verdikleri cevapta bahse konu siyaset adamları önce Yunanistan'ın sınırları konusunda garanti istemektedirler. Bunu peşinen kabul etmek istemeyen İtalyanlar, bir hükümet kurdurma konusunda başarılı olamadılar. (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541/44232-210790-22) Görülmektedir ki işgal altındayken dahi İtalya'nın nüfuzunda bir kabineye yanaşmamışlardır. Çünkü İtalyanların kirli emellerinin farkındadırlar.

Times ajansı, Almanya'nın Balkanlarda etkisini artırmak için İtalya'ya destek olacağını, Yunanistan'ı yalnızlaştıracağını, Türkiye'yi ise tehdit edeceğini bildirmiştir

(Vatan, 7 Ocak 1941. 1). İngiltere, bir nevi propaganda yaparak Mihver karşısında Türkiye ve Yunanistan'ı yanında olmasını istemektedir. "Felaketin İyüzü" başlıklı makalesinde Ahmet Emin Yalman, "Fransa'nın liderlerinden Daladier ve Reynaud'un sevgilileri olan iki kadın yüzünden araları açıldığını ve özellikle Almanya gibi bir tehditle baş başa kaldıkları bir zamanda ülke içindeki kişisel düşmanlıkları, birlik ve beraberliğin önüne geçmiştir. Dolayısıyla ülkenin tehlike karşısında çözülmesine neden olduğunu ve Fransa'nın bu savaşta karanlığa mahkûm kalmasına sebebiyet vermiştir. Buradan hareketle diğer milletlere ders niteliğinde vahim bir tablo çıkmıştır." (Vatan, 13 Ocak 1941:1) Bu örneği ile tehlike ve tehdit karşısında ülke içindeki bu tür çözümler, beşinci kolun üzerinde çalışacağı en mühim konulardan biri olduğunu, bu durumu kullanarak düşman emellerine hizmet ettireceklerini belirtmiştir. Bundan ötürü diğer ülkelerin iç siyasetinde birlik ve beraberliğinde dikkatli, özenli ve uyanık bir politika izlemesi gerekmektedir. Ahmet Emin Yalman, "Yunanlıların Asıl Mağlup Ettikleri Düşman" başlıklı yazısında ise "Yunan milleti düşmanın yanında soğukla, karla, iase güçlüğüyle de mücadele ederek bir zafer kazanmışlardır. Milli birlik sayesinde her türlü zorluğa karşı yılmadan, fedakârlık göstererek sınırlarını korumak için mücadele ettiklerini, böyle bir ruhta mücadeleyi de anca Balkan milletlerine has olduğunu belirtmiştir." (Vatan, 12 Ocak 1941: 1) Bu ifadelerle hem Yunanistan'ın İtalya karşısındaki duruşunu model göstererek bütün Balkanlara böyle bir direniş ve mücadelede bulunabilecek ruhta olduklarını aşlamak ve algı oluşturmak istenmektedir. Aslında bu düşünceler Müttefik blokun da Balkanlarda oluşturmak istediği bir durum olması hasebiyle yanlı tavrın bir yansıması olarak ele alabiliriz.

Hüseyin Cahid Yalçın "Almanya Milliyet Prensibine Taraftarmış" başlıklı makalesinde, "Almanya'nın bu sözleri ile fiiliyatta yapmış oldukları arasında bir tezat olduğunu hiçbir akıl, inkâr edecek kadar akıl tutulması yaşamamaktadır. Bu prensibe saygı gösteren bir devlet, Çekoslovakya'da Lehistan'da ne işi vardır? Neden özgürlüklerini ve bağımsızlık haklarını tanımamıştır. Alman basın Şefi olan Dietrich'in, Fransa'yı işgal etmesinin nedeni olarak onların yalanları olduğu çünkü akılların ve düşüncelerin özgürlüğünü ortaya çıkarmak için zapt ettikleri söylemiştir. Gülünçtür çünkü Hitler ve yayılmacı politikasının meydana getirdiği tahribatın hangi özgürlüğe kapı araladığı tartışılır. Ayrıca kendi ülkelerinde yabancı radyo dinletilmesine olanak sunmayanların, bunu dünyaya dikte etmesine kimse inanmayacaktır." (Yeni Sabah, 24

Ocak 1941: 1, 5) Bu sözleriyle birlikte Alman propagandasının tehlikesine vurgu yaparak akıllarda oluşturduğu afyon etkisine karşı dikkatli olunması gerektiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca “Almanların Zorlukları” başlıklı yazısında da “Almanya ne kadar çok yer işgal etse de hâkimiyet kurduğu yerlerdeki zenginliklere sahip olsa da açtır. Çünkü o yerlerde huzur tesis edilmemiş bir memnuniyetsizlik, kargaşa ve nefret bulunmaktadır. Bundan dolayı her yere karakol açmaktadır. Askeri gücü gün geçtikçe de zayıflamaktadır. İtalya’dan medet ummuş lakin sırtında kanbur olmaktan başka bir durumu olmamıştır. Buna karşılık Avrupa’ya gün geçtikçe artan ABD yardımları, Almanya’nın işini zorlaştıracaktır.” (Yeni Sabah, 27 Ocak 1941: 1,5) İfade ettiği gibi Almanya’nın gün geçtikçe kendi sonuna doğru yaklaştığını belirterek Müttefik yanlısı bir duruş sergilemektedir.

“Türkiye’ye Hücum Hayali” başlıklı Fransız ajansının haberinde, “Ribbentrop’un hazırladığı hücum planına göre Almanya ve İtalya’nın, Yugoslavya’ya ve Bulgaristan’a ultimatom vererek serbest geçiş talep ettikleri sebebinin de Yunanistan ve Türkiye’ye hücum etmek olduğunu belirtmiş. Ayrıca Türkiye’nin Karadeniz ve Akdeniz sahillerindeki kara ve deniz üslerini ele geçirmeyi amaçlamıştır. Fakat Türkiye sağlam ve kararlı durduğunu böyle bir saldırı karşısında İngiltere’nin desteğe koşacağını vurgulamıştır.” (Vatan, 20 Ocak 1941: 1) Bu iddianın Türkiye basınında yer edinmesinin aslında maksatlı olduğu çünkü Almanya’nın sürekli Türkiye’nin duruşundan memnuniyet duyduğunu dile getirmesine karşılık, bu haberde bir plandan bahsetmesi Almanya’ya karşı Türkiye’nin mesafesini korumasına dikkatli bir siyaset takip etmesi istenmektedir. Ayrıca Hüseyin Cahid Yalçın “Çok Geç Kalmış Müşahade” başlıklı makalesinde, “İtalyan gazetelerinin Ulus gazetesindeki On İki Ada ile ilgili haklardan bahsetmesini eleştirdiğini söylemiştir. Lakin bu haklardan bahsedilmesi İtalya’nın durup dururken Akdeniz’i kendi denizleri yapmaya çalışması, Fransa ile barış içindeyken Korsikayı, Tunus istemeleri unutmış olmalıdır. Türkiye’nin bu adalardan bahsetmesi İtalyan politikası yüzündendir. Bununla da kalınmayacağı Trablusgarb’ın, Bingazi’inde hesabı sorulacağını dile getirmiştir. Asıl gayenin İngiltere’nin hayali zaferlerinin propangasını yapmış, Almanya karşıtı yayın yapmış, İtalya’ya karşı Yunan işgali sırasındaki ağır dil kullanılan yayınlarmış. Türkiye hiç kimsenin hakkına tecavüz etmemiş ve edenin yanında bulunmamıştır. Almanya kendi milli varlığını koruduğu müddetçe onun yanındaydık lakin milliyet prensbini bahanelerle çiğnedikten

sonra biz de tedbirlerimizi almaya başladık. Uzak Doğu’da Çin’in yanındayız, İtalya’ya karşıda hiçbir zaman sempamız olmadı. Çünkü şuan yaptıkları ile geçmişteki yaptıklarından sonra Türkiye’den sempati beklemesin.” (Yeni Sabah, 31 Ocak 1941: 1, 5) Bu sözleriyle Türkiye’nin safını belli etmiş lakin Almanya’nın bu işgallerine karşı tedbir alıyoruz demesi, karşısındayız dememesi aslında temkinli bir duruşun ifadesidir.

Ahmet Emin Yalman “Hitlerin Son Nutku” başlıklı köşe yazısında, “Hitler nutkunda geçmişteki mağduriyetlerin bugünü doğurduğu üzerine durmuştur. Evet, I. Dünya Savaşı’nda galip gelen devletlerinde silahı bırakıp dünyanın inzibatlığını bırakarak bir barış zemini oluşturmalıydı. Wilson ilkelerini harfi harfine uygulamalıydılar. Fakat yapamayarak Hitler’in bugünkü intikam ateşini harlanmasına sebebiyet vermiştir. Bu demek Hitlerin, dünyadan topyekün günah çıkartması anlamına gelmiyordu. Uzatılan barış elleri bahanelerle geri çevrildiği aşikârdır. Geçmişin izlerini söylerken, geleceğe yönelik bir şeyler söylememesinin; İngiltere’den adaları alamaz, Akdeniz’den atamaz, İtalya’nın durumunu düzeltemez veya işgal ettiği milletlerin içindeki bağımsızlık aşkını silemez. Bundan dolayı savaş çoktan sonuçlanmış fakat Almanya bunu anlamış değildir.” (Vatan, 1 Şubat 1941: 1) Bu sözleriyle Almanya’nın haklıyken haksız duruma düştüğünü ayrıca akibetinin hüsrana olacağını belirterek Müttefik yanlısı duruşunu göstermiştir. İtalyan gazetesinin bu nutuktan Türkiye’nde payına düşen şeyler olduğunu söyleyerek algı oluşturmaya çalışsa da Hüseyin Cahid Yalçın “Türkiye’de iki zümre varmış” başlıklı makalesinde, “Hitler’in nutkundan anlaşılan sözlere müteakip üç sınıf askeri terhis karar verdiğini, Türkiye’nin iç siyasetinde İngilizden daha İngiliz bir zümre varmış bu da ülkeyi harbe sürükleyecekmiş. Bu propaganda temalı yalan haberlerin neticesinde Bari radyosunun Türkiye’de bulunan siyasi erkin ülkeyi bir maceraya sürüklemeyecek kadar tecrübeli ve akli başında olduğunu söylemiştir. Türkiye tecavüz etmeyecek fakat kimseye de hayat sahasını tecevüz etmesine imkân vermeyecektir.” (Yeni Sabah, 4 Şubat 1941: 1, 5) Bu kadar tutarsız ve mesnetsiz ifadelerle Türkiye’yi paniğe sevk etmeyi, şuursuz karar almasına sebebiyet vermesine neden olacak faaliyetlerde bulunsalarda başaramayacaklarını çünkü tecrübeli bir yönetim kademesinin bulunduğu belirtmiştir.

Hüseyin Cahid Yalçın, Hitlerin nutkunu irdeleyerek şu sonuca varmıştır: “İtalya-Yunanistan savaşı neticesinde İngiltere tarafında müdahale meydana gelirse Balkanlara yöneleceğini vurgulamıştır. Ayrıca Bari radyosunun İngiltere’nin Türkiye’yi savaşa

sevk ettiğini söylemesi, uzun zamandan beri propaganda memurlarının üzerinde çokça durduğu söylemlerdir. Pe ki bu ne demektir. Almanya bir yeri işgal edeceği zaman karşı taraf taarruza geçeceğini sezdiğimiz için biz daha önce davranıp saldırdık bahanesine kılıf bulma yöntemidir. Bunun için Balkanlar uyanık vaziyette hazır bir şekilde beklemelidir.” (Yeni Sabah, 12 Şubat 1941: 1, 5)

Ahmet Emin Yalman, Ankara’da karşılaştığı bir durumu “Kırvatlı Erkânıharpler” başlıklı yazısında şöyle anlatmıştır: “Ankara’da bir yabancı diplomatın şuan ki dünyanın vaziyeti karşısında takındığı tavır ve duruş ile heyecana, telaşa mahal vermeyerek büyük bir cesaret ve fedakârlıkla yöneten bir sınıf olduğunu dile getirmiştir. ABD’nin Balkanlara gönderdiği, bu bölgenin vaziyeti hakkında bilgi toplaması için görevlendirdiği Albay Donavan’da Ankara’nın kendisini şaşırttığını, olayları soğukkanlılıkla çözümleyen, takım halinde özverili çalışan, kişisel hırsları olmayan ileri görüşlü insanlardan oluşan bir yönetici kademesine vurgu yapmıştır.” (Vatan, 15 Şubat 1941: 1, 5) Görülmektedir ki yabancılar bu dönemde Türkiye’nin vaziyetinden övgü ile bahsetmektedir. Ayrıca bu duruşun batı kamuoyunda takdir edilmesi de lehlerine bir durumun işaretidir. Ahmet Emin Yalman “Zaman Kiminle Müttefik” başlıklı yazıda, “Hitler’in bir söylevinde belirttiği üzere, zaman İngiltere ile değil Almanya ile mütteftir. Bu ibarenin doğruluğu tartışılır. Eğer kışı uyumadan geçirse bile İngiltere tedbirini almıştır. İaşe hususunda Almanya hala daha sıkıntı yaşamakta İngiltere ise kaynakların başında durmaktadır. ABD için içine yardımları ile girmektedir. Almanya’nın geçmişe aldanıp aynı yolla aynı sonuçlar elde edeceğini düşünüyorsa yanılmaktadır. Zafere giden son treni kaçırmıştır.” (Vatan, 26 Şubat 1941: 1) Sözleriyle Müttefik yanlısı bir yazı kaleme almıştır.

Hüsamettin Ülsel “Denizcilik Bahisleri” başlıklı yazısında, Meis adasının stratejik öneminden bahsederek “İngilterenin bu adayı ele geçirmiş olması dost devlet eline geçmesi bizi ziyadesiyle sevindirmiştir. Çünkü denizaltı ve savaş uçaklarına üs olması bağlamında önemli bir noktadır. Ayrıca Rodos ve Meis adasındaki hattın batı ile güney sahilleri arasındaki deniz trafiğini kesebilecek kadar müsait bir alandır.” (Vatan, 28 Şubat 1941: 1, 5) Bu değerlendirmesi, Ege ve Akdeniz’deki bu adaların ne kadar önemli olduğunun kanıtı niteliğindedir. Bundan dolayı, Yunanistan’ın işgallere karşı direnişi Türkiye kamuoyunda her zaman tepkiyle karşılanmıştır. Çünkü Yunanistan’ın düşmesi Ege ve Akdeniz’deki adaların stratejik önemi nedeniyle düşman eline geçmesi

Türkiye’yi açık hedef haline getirmektedir. Adaların önemi nedeniyle Türkiye’den mühimmat sevkiyatı yapılmaktadır. Şöyle ki Hariciye Vekâletinden Genel Kurmay Başkanlığı’na gönderilen yazıda; İngiliz Ateşemiliterliği’nden alınan mektuba istinaden şu bilgi veriliyordu; İzmir stoklarında bulunan mühimmatın Yunanistan’a sevkine izin verilmesi istenmektedir. Bunun Leryos ve Sisam adalarına sevk edilmek üzere yola çıkarılmış iken bu adaların kısa bir süre önce Almanlar tarafından işgali üzerine Kuşadası’na nakledilmiş mühimmatın bir kısmı olduğu bildirilmiştir (BCA, Milli Savunma Bakanlığı Askeri Tarih Arşivi; 110-9-1-14 / 5 - 0 - 42).

“Almanya’nın Balkan Siyaseti” başlıklı haberde, “Almanların Yugoslavya ve Türkiye’yi Mihver’e dâhil etmek için baskı yaptığını belirterek Türklerin İngiltere’den ayrılması için ekonomik ayrıcalıkların yanı sıra lokomotif teklif ettiğini ayrıca Yunanistan’a hava hücumu ile saldıracağını” bildirilmiştir (Yeni Sabah, 10 Mart 1941: 1). Sofya kaynaklı bu haberde, İngiltere’nin safhından ayrılması için teklifler sunması Türkiye’nin tarafını seçtiği yönünde bir çıkarım mevzu bahistir. Lakin Türkiye her zaman vurguladığı gibi tarafsız olduğunu sadece sulh tarafına hizmet edeceklerini belirtmesine rağmen bir bloğa çekme gayretleri ülke üzerindeki baskıyı göstermektedir. Kısacası ülke basını Almanların, Balkanların güneyine gözünü diktiğini anlamıştır. Bu bağlamda haberlerine ağırlık vererek, Yunanistan’ın azimli ve kararlı bir şekilde canını seve seve vatanları için vereceğini, Türkiye’nin saldırılar karşısındaki tutumu, Sovyetlerin bu durumdan memnun olmamasını da dikkate alarak, Almanların bu işgallere niyetlenmemesi gerektiğini vurgulamıştır (Vatan, 16 Mart 1941: 1, 5). Hüseyin Cahid Yalçın “Almanya ile İşbirliği” başlıklı yazısında, “Almanya, Türkiye ile bir düşmanlığının olmadığını iki dost ülke olduğunu geçmişte de yan yana durduklarını dile getirmiştir. Lakin bu sözlerin altında emelleri ve taleplerinin olduğunu düşünülmektedir. Çünkü Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan’ın durumları ortadayken Türkiye ile esaslı bir işbirliğine kalkışmalarındaki mana ne olabilir? Ayrıca getirmek istedikleri yeni düzen budur. Bundan ötürü çekincelerimiz olduğunu, bu işbirliği ile ne kastetmeye çalıştıklarını açıklamaları gerekmektedir.” (Yeni Sabah, 25 Mart 1941: 1) Anlaşılan o ki Almanya’nın müspet söylemleri ülke kamuoyununa pek inandırıcı gelmemektedir ve temkili yaklaşılmaktadır.

Ahmet Emin Yalman “Yaptıkları Yanlış Hesap” başlıklı makalede, “Eğer Yugoslavya’nın kalkışması olmasaydı, Almanlar şuan Yunanistan’a saldırmış olacaktı.

Bu yüzden Almanlar duygularının esiri olup hiddetle kalkıştıkları bu yolda zararlı çıkabilirler. Şunu unutmamalıdır ki küçük Yunanistan, kırk altı milyonluk İtalya'ya verdiği dersten Almanya'nın da üstüne düşen payı alması gerekmektedir. Evet, geniş coğrafyaya yayılan Almanya, arkasında kin ve nefretle dolu milletler bırakarak ilerlemektedir. Şimdi de Yugoslavya'daki kalkışmayı İngiliz oyunu olarak görmesi sadece kendini kandırmaktan başka işe yaramayacaktır. Onun için milletin bağımsızlık ateşi ile yanan iradelerini göz ardı ederek kendi sonuna bir adım daha yaklaşmaktadır.” (Vatan, 1 Nisan 1941: 1, 5) Bu sözlerle Almanya kendi sonunu, yaptığı hataların getireceğini belirtmektedir. Bu yorum ve algılarla, Almanların Balkanlarda ilerlemesinin önüne geçmek için “Balkanlar Balkanlılarıdır” söylemiyle bu milletlerin tehlike karşısında blok halinde durması istenmektedir.

“Özürleri Kabahatlerinden Bile Büyüktür” başlıklı yazıda, Yugoslavya ve Yunanistan'a saldıran Almanya eleştirilmiştir. Bugünün geleceğine şaşırılmadığını, ancak bu işgal girişimlerini barış ve güvenlik için yaptıklarını söylemeleri de bir hayli ilginç durmaktadır. Ayrıca İngiltere'nin Balkanlardaki varlığı nedeniyle böyle bir girişim vuku bulduğu belirtilmiştir. (Vatan, 7 Nisan 1941: 1,5) Mamafih bu haberle birlikte Almanların Yunanistan'a saldırması Türk basını ve kamuoyununu bir hayli tedirgin etmiş ve haberler Yunanistan'ın haklı savunmasına övgü dolu sözlerle yoğun desteği gündem olmuştur. Hüseyin Cahid Yalçın “Alman Diplomasi Tekniği” başlıklı köşe yazısında, “Hitlerin düşmanı olarak atfettiği ülkelere yönelik söylediği kötü sözler, eleştiriler, iftiralar vb. yargılamalar aslında kendinde olanı yansıtmamanın alametidir. Bu da Alman diplomasisi haline gelmiştir. Dünkü nutkunda İngiliz emperyalizmi Avrupa'yı savaşa sürükledi demesinin arkasında İngiltere'nin bir dâhili olmadığı Alman ırkçılığının bu kıtayı savaştan savaşa sürüklediği bir gerçek olarak ortada durmaktadır. Akıttığı kanların, vicdan muhasebesinde aklama şekli böyle olsa gerek ama bu anca kendini avutmaktan öteye geçmeyecektir.” (Yeni Sabah, 8 Nisan 1941: 1) Bu sözlerle Hitler eleştirilerek İngiltere yanlısı bir tavır takınıldığı görülmektedir. Çünkü şuan yaklaşan tehlike karşısında İngiltere'nin desteğini almak önemli görülmektedir.

Selanik'in Almanlar tarafından işgali ile birlikte İstanbul'da panik havası oluştuğunu Hüseyin Cahid Yalçın “Manasız Bir Panik Havası” başlıklı yazısında, “Almanlar Yunan ordusunu değil bir avuç müfrezesini bile geçememiş anca Yugoslavya'nın yardımı ile çevirmişlerdir. Görülmektedir ki bu kadar azamet atfedilen

Alman ordusu vatan aşkı ile yanan, fedakâr ve yiğit Yunan birliklerini kolaylıkla geçememektedir. Bu yüzden endişe ve panik olacak bir durum yoktur.” (Yeni Sabah, 12 Nisan 1941: 1) Bu sözleri İstanbul’dan Anadolu’ya⁵² geçmek isteyen halkı teskin etmek ve bu zor zamanda halkı tedirgin eden yalan haberlere itimat edilmemesi gerektiğini vurgulayarak, hükümetin gerekli önlemleri aldığını dile getirmesi yaklaşan tehlikenin Türk halkı üzerinde oluşturduğu baskıyı gözler önüne sermektedir. Hatta makalenin devamında “İstanbul’da yaşayan Alman vatandaşlarının dostluk ve sukûnet ortamının devamına çalışmaktadır” sözleri Almanların Türkiye’ye karşı bir taarruz girişimi olmayacağını, içerdeki Alman vatandaşlarının rahat hallerini göstererek sakin olmaya yönlendirmektedir. Ahmet Emin Yalman ise yaklaşan bu tehlikenin Türk halkında oluşturduğu olumsuz havayı dağıtmak için geçmişe atıfta bulunarak milli mücadelemizden, imanımızdan ve Türk kadının yetiştirdiği vatansever yiğit evlatlarından bahseden “Bir Türk Annesinin Hikâyesi” başlıklı köşe yazısını kaleme alarak halkın milli duygularını canlı tutmak istemektedir (Vatan, 12 Nisan 1941: 1,5).

Halkı paniğe sevk eden, ülkeyi zora sokmaya çalışan yanlış ve olumsuz haberlerin önlenmesi için “Dâhili Propaganda Ajanlığı Kuruyoruz” (Vatan, 13 Nisan 1941: 1) başlıklı haberle, Yunan işgaliyle birlikte ülke içindeki provokasyonların ve dezenformasyonların önüne geçilmek istenmektedir. Bu minvalde Hüseyin Cahid Yalçın “Propaganda Manevraları” başlıklı yazısında, “Bu güne gelmeden önce Almanların gazetelerinde bir eşeğe fes giydirip Chamberlin’in arabasına koştukları Türkiye tasviri, İzmir limanını Rum cesetleri ile doldurulduğu haberleri, hükümetin değişmesi için yaptıkları baskılar; İtalya gazetelerinin Hatay konusunda Fransa ile görüşmelerimizi namussuz eş pazarlığı şeklinde göstermesiyle yaptıkları kara propagandanın yerini, basiretli yöneticilerin ülkeyi yönettiğine, Türkiye’de oturan Alman vatandaşların dostane söylemlerine hatta Almanlar bize dokunmayacak söylentilerine varana kadar müspet düşünceler almıştır. Açıkça görülüyor ki Mihver propagandası Türkiye üzerinde etki etmeye çalışmaktadır. Bu durum, gelecek olan askeri harekâtın ayak sesleridir. Bundan dolayı Türkiye her zaman barış taraftarı olmuş bir devlettir ve yaptığımız antlaşma, taahhüt ve ittifaklara bağlı kalmıştır, kalacaktır.” (Yeni Sabah, 15 Nisan 1941: 1) Bu sözler ülke içindeki sisli havanın bir yansımasıdır.

⁵² Alman Dışişleri Bakanlığı sözcüsünün İstanbul’u boşlatmalarının Almanya yüzünden alınan bir tedbir olmadığını bildirmiştir (Vatan, 14 Nisan 1941: 1).

Ahmet Emin Yalman “Balkanlarda Almanlar Neden Kolay Zafer Kazandılar” adlı makalesinde, “İngilizlerin yeterince ehemmiyet verip destek kuvvet göndermediği için Balkan cephesi kaybedilmiştir. Bundan dolayı tali bir cephe olarak değerlendirilmektedir. Almanları yıpratma amacı güdülse de bu düşüncenin hata olduğu belirtilmiştir. İngiltere bunun telafisini Akdeniz’de elde edeceği zaferle yapacaktır.” (Vatan, 18 Nisan 1941: 1, 5) Bu sözler, İngiltere’ye bir sitem niteliğindedir. Çünkü Türkiye artık açık hedef konumuna gelmiştir. Telafi etmesi gerektiğine dikkat çekerek yanlı tavrını devam ettirmiştir.

Ahmet Emin Yalman “Yunan Mukavemetinden Çıkaracağımız Mantıki Netice” başlıklı köşe yazısında, “Atatürk’ün Yunan ordusu için cesur ve doğuştan yetenekli olduklarını söylediğini bildirmiştir. Devamında Yunan direnişinin bize örnek teşkil etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü Almanlar kat kat üstünken makine ve teçhizata sahipken bu mukaveti göstermiş ve Almanları zorlamıştır. Türk ordusu ise önceden hazırlanmış gerekli tedbirleri almıştır. Eğer saldırı olursa galip gelmemek için bir sebep yoktur.” (Vatan, 24 Nisan 1941: 1,5) İfadeleriyle halka Yunanistan’ı örnek göstererek cesaret aşılanmaktadır. Ayrıca Yalman’ın, Alman radyosunun Türkiye’ye yönelik dostluk mesajlarına temkinli duruşu devam etmektedir (Vatan, 28 Nisan 1941: 1, 5).

Vatandaşa yönelik uyarılarda bulunan basın, “Şüpheli diplomatlara karşı dikkatli olunması, ayrıca alınan kararların isabetliliği yönünde halkta bir çözülmeye neden olmak istendiği ve beşinci kol faaliyetlerinden korkulmasının altı çizilmektedir.” (Vatan, 30 Nisan 1941: 1; Yeni Sabah, 30 Nisan 1941: 1) Bu yöndeki haberlerle halkın duygu durumu kontrol altında tutulmakla birlikte bilinç düzeyini artırılmak istenmektedir.

Ebüzziya Zade Velid’in bir yazısını eleştiren Ahmet Emin Yalman, “Balkanların Bozduğu Tılsım” adlı makalesinde, “Velid’in bazı arkadaşlara ve şahsıma dair, olaylar karşısında bir şeyler yazdığımızı sonrada tam tersi çıktığını dile getirmiştir. Balkanlar Almanya’ya mezar olacak demiştiniz fakat Yugoslavya ve Yunanistan’ı kesip biçti. Tam tersi bu iki devlete mezar olduğunu dile getiren Velid’e, Yunanistan gibi kısıtlı imkânlarla sahip bir devletin Almanya’ya karşı mücadelesi takdire şayan olduğunu hatırlatırım. Ayrıca bu tavrı nedeniyle Velid’i tanımasam bozguncu olarak niteleyeceğim.” (Vatan, 2 Mayıs 1941:1, 5) Şeklindeki bu eleştiri, Mihver yanlısı olan

Velid'in, Almanya'nın şuan ki vaziyetinden dolayı gayet memnun olduğu sonucu çıkmaktadır. Ertesi gün Velid'e cevap vermeye devam eden Yalman, "Velid, İmparatorluk topraklarını vadeden Almanya'nın bu yeminine inanarak şuan ki müstakil Türkiye Cumhuriyeti'nin vaziyetini ve politikası eleştirmesi güncel durumdan bir hayli uzak olduğunun göstergesidir. Varsayalım ki Almanya bizi toprağa boğdu pekela topyekün onun kölesi olduktan sonra ne işe yarayacaktır. Romanya'nın geçirdiği bu deneyimi Velid acaba enine boyuna düşünmüş müdür?" (Vatan, 3 Mayıs 1941: 1, 5) Bu sözleri ile iktidarın politikasını desteklemiş ve Velid'in geçmişe saplanıp kalmasını ağır bir şekilde eleştirerek karşıt düşüncede oldukları görülmüştür. Çünkü Almanya, halkın gönlünü kazanarak işgal etme stratejisini kullanmakta pek mahirdir. Mamafih ülkelerin içine soktuğu casusları o toplumun hassasiyetlerini iyi tahlil etmiştir. Bu nedenden dolayı toplumun istediği şeyleri konuşarak etkisi altına almakta ve sonrada asıl gayesine ulaşmaktadır, sözleriyle Müttefik yanlısı tutumunu göstermiştir.

"Dörtyol Üzerinde Türkiye" başlıklı haberde, bir Alman editörünün "Siyasi zümrenin Türkiye hakkında dosthane tavrını dile getirerek Almanya ile Türkiye'nin inkılaplarının aynı olduğunu vurgulamıştır. Türklerin en büyük arzusu bağımsızlıklarıdır. Ayrıca özgür yaşamak bir din halini almıştır. Dış siyasetini de bu uğurda akıllıca yürütmektedir. Almanya ise Türklere karşı savaşçı bir emel taşımamaktadır. Dostluk münasebetlerinin devamını istemektedirler." (Vatan, 3 Haziran 1941: 1, 5) Şeklindeki söylemi Saldırmazlık Paktı'nın imzalanmasına delalet eden bir açıklama olmuştur. Ayrıca "Türkiye Hakkında Bir Görüş" başlıklı haberde, savaşın ani sonucu Türkiye'nin kararına bağlı olabileceğini vurgulayan Journal de Geneve gazetesi "Gerek Londra gerek Berlin'de elde etmek istediği köprünün anahatarı İnönü'de olduğunu çünkü Avrupa'yı Ortadoğu'ya bağlayan bir köprü konumuna sahip olduğu bilinmektedir." (Yeni Sabah, 8 Haziran 1941: 1,5) Söylemi aslında Türkiye'nin transit geçişe izin vermesi ile mümkündür. Lakin ülke yönetimi savaşan güçlere karşı topraklarını kullanma izni vermeyi düşünmemektedir. Çünkü böyle bir karar verirse toprakları her taraftan savaşın ortasında kalacaktır. Yani savaşan güçlerin arenası haline gelmesi demektir.

Bu dönemde Hitler'den gelen dostane söylemler, peşi sıra dizilen müspet düşünceler Müttefik yanlısı basın tarafından temkinli karşılanmıştır. İtalya'nın işgal girişimine sert tavır gösteren Müttefik basını Almanya'nın işgalinde ise hata yaptığını,

her hamlesinin kendi zararına olduğu şeklinde eleştirilerde bulunmuş fakat sert bir tutum yerine dikkatli ve temkinli duruş sergilenmiştir. Yunanistan'a tam destek ve motive eden söylemler basında yer almıştır. Bununla yetinilmemiş hükümetin dış politikadaki duruşunu destekleyen yazılarda kaleme alınmıştır. Buradan hareketle Yunanistan'ın işgal hareketlerine odaklanmak konunun bütünlüğü açısından önem arz etmektedir.

3.3.3. Yunanistan'da İtalya'nın İşgal Hareketleri

27 Mayıs 1940 tarihinde Türkiye'nin Atina büyükelçisi şu bilgileri iletliyordu: Savaşın Avrupa'da başlayıp henüz Balkanlara ulaşmadığı mayıs 1940 tarihinde, İtalya savaşa girse bile Balkanlara ait saldırı planlarının olmadığını deklere etmişti. Yunan Hükümeti de İtalya'nın savaşa dâhil olması halinde ilk elden Yunanistan'a saldırmayacağına inanmaktadır. Bu durum karşısında Yunanistan tarafsız kalmak niyetinde olduğunu gerek kendi iç kamuoyu gerekse Balkan Antantı'nın Belgrad toplantısında dile getirmişti. Savaşı başlatan Almanya ve onun safında yer almaya niyetli İtalya'nın karşısında olmak Yunanistan açısından istenilen bir durum değildi. Çünkü Yunanistan'ın hem Almanya ile hem de İtalya ile çok yönlü ticari anlaşmaları mevcuttu. Buna karşılık Büyükelçinin bildirdiğine göre; Yunan kamuoyu ekseriyet itibarıyla müttefikler yanında yer almak istiyordu. Bu çerçevede Yunan muhalefeti hatta Yunan Genelkurmayı bile savaşa hazır olmak gerektiğini düşünerek hükümeti eleştiriyordu. (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 534/37170-148371-22.1-6) Yunanistan bu düşüncelere sahip olsa da İtalya'nın Akdeniz üzerindeki emellerinin farkındaydı ve bir an önce tedbir alması gerekmekteydi. Yine bu konu dâhilinde, 14 Mayıs 1939 tarihinde Roma elçimizin bildirdiğine göre Roma sarayında verilen resmî kabulde Mussolini Yunan elçisine, Fransa'nın da garantisini kabul etmişsiniz diye sorduğunda, Yunan elçi İtalya'nın da garantisini kabul ettik diye karşılık vermiştir. Bunun üzerine Mussolini, uzak komşular yerine yakın komşunun dostluğunun tercihini akıllıca olacağını vurgulamıştır (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541/44158-208694-22). Bakıldığında İtalya'nın Yunanistan'ı tarafına çekmek istediği görülse de emelleri bilinmekteydi ayrıca Yunan elçisinin savaşa taraf olmak istemediği de görülmektedir.

II. Dünya Savaşı başladığında İtalya, savaşın bir tarafı olmamıştır. Ancak

Almanya'nın Fransa'yı düşürmeye başlamasından sonra savaşa Almanya'nın yanında girdiğini bildirmiştir. İtalya'nın bu tarihten sonra yayılmacı politikası başlamış ve ekonomik durumunu güçlendirme adına gözünü Afrika, Ortadoğu ve Akdeniz'e dikmiştir. Amacı "Bizim Deniz (Mare Nostrum)" sloganıyla hayata geçirmeyi istediği Akdeniz egemenliğini düşlemiş ve bu kapsamda işgal planları hazırlamıştır. Bundan ötürü 28 Ekim 1940 tarihinde İtalya'nın Yunanistan'a saldırması ile Balkanlar'da yeni bir cephe açılmasına neden olmuştur (Bodur, 2013: 415).

Balkanlarda açılan bu cephe Türkiye açısından pek sıcak karşılanmamıştır. Ayrıca İtalya'nın Yunanistan ile giriştiği mücadelede Türkiye, Yunanistan lehine propaganda yaptığı gazetelere yansımıştır. Peki, Türk basınında Yunan taraftarlığı yapılmasının bazı nedenleri vardı: 1939 yılında vuku bulan Erzincan depreminde Yunanistan'ın yardım elini uzatması, Balkan Paketi'ne taraf olmaları nedeniyle aralarındaki sıcak ilişki (Kasalak ve Baş, 2015: 127-129). Ayrıca Yunanistan'daki müslüman halkın cinayetlere kurban edildiğine (Akşam, 30 Eylül 1940: 1) ve Kuzey Yunanistan'ın etnik yapısından dolayı bir tartışma söz konusu olduğuna (Akşam, 16 Ekim 1941: 1) dair haberler yansımıştır. Göstermektedir ki yakın komşuluk ilişkileri İtalya tarafından bilindiğinden dolayı bu iddialarla Türkiye'nin sempatisini kazanarak olası Yunan işgalinde sessiz kalmasını sağlamaktır. Diğer taraftan 4 Haziran 1940 tarihinde Roma sefaretinden gönderilen bir haberde; İtalya'nın Başkent duvarlarında asılı bir afişte Tunus, Korsik, Malta, Kıbrıs, Dalmaçya ve Yunanistan'ın İtalya'ya ait olması gerektiği bildiriliyor. Ayrıca Türkiye Yunanistan dostluğundan duyulan İtalyan rahatsızlığına değinilerek, Journale, D'İtalya, Popolo, Di Roma ve Stampa gazeteleri yeniden Türk-Yunan ittifakına ilişiyorlar. Türkiye'nin yardımına ihtiyaç duyduğu için Yunanistan'ı eleştiriyorlar. Stampa gazetesi Yunan salibi Türk hilalinin yardımını istiyor, diyordu. (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541/44232-210790-13) Bununla birlikte İtalya'nın yayılmacı politikası beraberinde Roma İmparatorluğunu yeniden diriltme çabaları neticesinde Akdeniz'deki faaliyetleri Türkiye'yi tedirgin eden durumlardır. Bu tedirginlik Yunanlılara olan desteği perçimlemiştir. Bu durumun gazetelere yansıdığı gözlemlenmiştir.

İtalya, düşmanı olarak gördüğü İngiltere'nin Yunanistan ile havada, karada ve denizde anlaşma yaptığını bu durumu kabul edemeyeceğini ve buna karşılık Yunanistan'ın bazı topraklarını İtalyan işgaline bırakmasını aksi halde ateşle karşılık

verileceği notasını gönderdiğini ancak kabul görmediği şeklindeki haberler basına yansımıştır (Akşam, 29 Ekim 1940: 1-10). Bunun üzerine “Yunan İtalyan harbi başladı” başlıklı manşette, Yunanistan’ın İtalya’nın mevzilerini başarıyla geçtiğini ve İtalya’nın hava akınlarını başarıyla savuşturduğunu yazmıştır. Ayrıca Abidin Daver köşe yazısında, Yunanistan’ın barış içerisinde yaşamayı tercih eden bir millet olduğunu ve İtalya’nın haksız yere saldırdığını kaleme almıştır (İkdam, 29 Ekim 1940: 1). Ayrıca, savaşın başladığını muhtelif gazetelerde duyurmuştur (Akşam, 28 Ekim 1940:1; Tasvir-i Efkâr, 29 Ekim 1940:1; Son Telgraf, 28 Ekim 1940:1; Ulus, 28 Ekim 1940: 1; Yeni Asır, 29 Ekim 1940:1). Gazetelerin bu tip haberleri yayınlarken yazılan yazılardan da Yunan sınırına tecavüz edildiği, haksız bir girişim olduğunu ve Yunanlıların bağımsızlıkları için verdiği mücadeleyi takdire şayan görüldüğü ifadelerine yer verilmiştir. Buna mukabil olarak, Türkiye savaşın seslerini çok yakından işitmesine rağmen tecrübeli siyasetçileri sayesinde hazırlıklı olduğu ve vatanı müdafaa etmekte tecrübe sahibi bir halkın bulunduğunu defaatle vurgulandığını gözlemlenmiştir.

Vatan gazetesi maşetten verdiği “Yunan Milleti Silaha Sarıldı” başlıklı haberde, “Gece saat üçte ultimatoma veren İtalya’ya karşı bağımsızlığımızı çiğnetmeyeceğiz diyen Yunan halkının, Türk-İngiliz-Yunan bayrakları ile İtalya karşıtı gösteriler yaptığını duyurmuştur. İtalya bütün stratejik noktaların işgalini ve Yunanistan’ın mevcudiyetini ve bağımsızlığını istemiştir. Bunun üzerine Yunan başbakan Metaksas’ın hangi noktaları öğrenmek istemesi üzerine İtalyan elçisi bilmem her nokta demesi üzerine Metaksas savaşı işaret etmiştir. Bunun üzerine Yunan savunması İtalyanlara ağır kayıplar verdirmiştir. Ayrıca hava, kara ve deniz donanmalarının komutasını Kral Jorj üstlenmiştir. Korfoya, Petrasa, Korent’e havadan bombardırmana tutan İtalya’nın, uçaklarının da düşürüldüğü haberleri gelmekte ve bunun yanı sıra İtalyan hattını yaran Yunanistan, 13 km ilerlediğini bildirmiştir.” (Vatan, 29 Ekim 1940: 1) Atina’dan gelen haberlere göre Patrasa’da İtalyan hava hücumu sonucunda elli Yunan vatandaşı ölmüş, yüz vatandaşı yaralandığını bildirmiştir (Vatan, 30 Ekim 1940: 1). Ayrıca Yunan donanmasının Selanik’te toplandığı (Yeni Asır, 29 Ekim 1940:1) haberini neşretmekle birlikte Atina’da hava tehlikesi olmadığının (Yeni Asır, 30 Ekim 1940:1) altını çizilmiştir. Sonra ki günlerde müdafaa hattında kayda değer ilerleme olmamıştır. Devamında İtalyan uçakları Atina, Selanik, Korfu ve Larisa’ya saldırmışlardır. Selanik ve Korfu’da Yunan vatandaşlardan kırkbeşi ölmüş ayrıca şehrin muhtelif yerlerinde

yangınlar çıkmıştır. Larisa’da ise kritik bir noktada bulunan aktarma merkezi bombalandığı; ölü ve yaralıların olduğu bildirilmiştir. (Ulus, 3 Kasım 1940: 1) İtalya’nın hava hücumlarına ağırlık verdiği görülmektedir. Hem fazla zayıf verdirdiği hem de askeri bir karşılaşma olmadığı için İtalya hava hücumlarını tercih etmiştir.

İmzalanan Balkan Paktı çerçevesinde hüküm altına alınan Balkan devletlerinden gelecek tehlikelere karşı pakta üye ülkeler yardıma⁵³ gidecektir. Fakat İtalya’nın saldırısı bu kapsamda değerlendirilmemiştir. Gazetede bu durumu destekler nitelikte Türkiye’nin Yunanistan’a askeri bir yardımda bulunma garantisi vermediğinin, alınan karar Balkan devletlerinden gelecek bir saldırıda geçerli olacağını yazmıştır (Yeni Asır, 1 Kasım 1940: 1). Bu konuya getirilen bir eleştiride şöyle ifade edilmiştir: 8 Aralık 1945 Moskova Radyosundan yapılan yayında Balkan Antantı gibi blokların devletlerin güvenliğini sağlayamadığı vurgulanmıştır. Bu gibi blokların savaştan önce birçok devlet adamlarının methettikleri Balkan Antantının savaştaki neticesi tartışma götürmez bir sonuç meydana getirmiş ve sükûtu hayal olmuştur. Bu antantın liderliğini övünerek üzerine alan Türkiye, Hitler orduları Balkanlara sarktıkları zaman Balkan Antantı’nın iki üyesi Yugoslavya ve Yunanistan’ı yalnız bırakmıştır. Bu iki devlet darmadağın edildiği zaman anlaşıldı ki Türkiye bu devletleri korumak ve Balkanlara liderlik etmek kuvvet ve kabiliyetinden uzaktır (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 571/34936-138079-20.5.). Ayrıca Yunanistan’ın başarılı bir şekilde mukavemet gösterdiğini İtalya’nın tahmin etmediği şekilde savaşın devam ettiğini ve Hitler’in bu girişimden haberdar olmadığını, işgal harekâtından kaygılandığını belirtmiştir (Yeni Sabah, 31 Ekim 1940: 1). Nitekim Mihver’in büyük ortağı, bu harekâttan başarılı bir sonuç alınmayacağı hususundaki endişesini gizlememektedir.

“Cephelerde vaziyet Yunan ordusu lehinedir” başlıklı yazıda, bu savaşta iki haftanın nasıl geçtiğinin raporu verilmiş ve İtalya’yı durdurmakla kalmamış taaruza dahi geçtiklerini yazmış ve eklemiştir; Elenler vatansever oldukları gibi cesur ve atılgan bir millet olduğunu da belirtmiştir (Cumhuriyet, 13 Kasım 1940:1-3). Basının Yunan

⁵³ Bu yardım meselesi Karabekir ve İnönü’nün sohbetine de yansımıştır: “Karabekir, Balkan Paktı konusunda endişesi olduğunu İnönü’ye iletmiştir. İnönü ise bir yemekte Karabekir’e aslında Balkan Paktı’na girmekle zararlı çıkılmadığını çünkü Yunanistan ve Yugoslavya’nın Almanya ile anlaşmasındansa onlarla savaşması lehimize olduğundan” (Karabekir, 1995: 299) bahsetmiştir. Bu durum sayesinde Almanya’nın bu iki devletle savaşması halinde müttefik bloğun yardıma geleceğini ve savaştan galip çıkılacağına olan inancı göstermektedir böylece savaş Türkiye’ye ulaşmadan sonuçlanacağı şeklinde yorumlanabilir.

mücadelesine olan desteği, söylemlere de yansımaktadır. Ayrıca İstanbul'daki Yunan asıllı vatandaşlarında cepheye destek olmak için gittikleri haberi dikkat çekmiştir (Yeni Asır, 20 Kasım 1940: 4). Bu söylemlerle iç kamuoyu algısı yönlendirilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Genelde bu minvalde desteklerini sürdüren Türk basını özellikle Almanya'dan bu harp çerçevesinde bahsetmemiştir. Almanya'nın olası tepkisini üstüne çekmek istememiş çünkü bu yıllar Avrupa'da üstün olduğu yıllardır. Türkiye'nin izlediği "Denge oyunu" politikasını mahirce kullandığı görülmektedir.

Görice'nin alınması İtalyanların sol tarafının düşmesi anlamına geldiğini belirttikten sonra bir İtalyan generali, yenilgiyi Arnavutların ihanetine bağlamıştır. Ayrıca bu halk İtalyan emelleri için savaşa katılmaya razı olmadıklarını bildirilmiştir. (Tan, 6 Kasım 1940:1, 2) İlerleyen günlerde Atina ajansından bildirilen habere göre taarruz, cephelelerde topçu savaşı şeklinde cereyan etmekte olup bin İtalyan esir düştüğünü, onüç top, yirmiiki mitralyöz ele geçirdiklerini bildirmiştir. Mamafih Elen uçakları, düşman mevzilerini başarılı bir şekilde vurup sonrasında keşif yapmış ve üslerine döndüğünü yazmıştır (Son Posta, 8 Kasım 1940:1). Yunan ileri harekâtı İtalyan hava hücumlarına rağmen devam ettiği birçok düşman uçağının düşürüldüğüne dair haberler manşetlerde yer edinmiştir (Ulus, 30 Kasım 1940:1, 3) Ayrıca Klisura, Elen topraklarının hedefinde olduğunu ve İtalyanlara ağır zayıat verdirdiklerini belirterek on köy kontrol altına alındığı belirtilmiştir. Ayrıca İtalyan askerlerinin soğuktan öldüğü bildirilmiştir. (Ulus, 21 Aralık 1940: 1,3) Yunan ilerleyişini iklim şartları etkilememektedir. Bu durum basının gözünden kaçmamıştır. Yunanistan halkının cesaret ve vatanperverliğine atıfta bulunmuşlardır. Mamafih Tepedelen mevkiinde şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Yunan ordusu bu mevkiileri ateş altında tutmuştur. Bu bölgede zorlanan⁵⁴ Yunanlılar, altıyüz İtalyan subay ve erlerini esir almıştır. (Tan, 22 Aralık 1940: 1,5) Yunan resmi sözcüsünün beyanatına göre Klisura'da mühim bir noktada Yunan birlikleri İtalyan mevzilerini süngü ile ele geçirmişlerdir. Bu noktada 12 top, 15 mitralyöz ve çok sayıda havan ele geçirildiği, bundan dolayı İtalyanlar malzemelerini Elbasana doğru kaydırmaya başlamışlardır. (Son Telgraf, 3 Ocak 1941:

⁵⁴ Tepedelen mevkiinde zorlana Yunanistan'a, Asteğmen Cevat Mehmet Atlar sorumluluğunda Yarbay Halil Yurdakul denetiminde cephane ve malzeme yardımı için Milli Savunma Bakanlığınca karar alınmıştır. Bu yardımın içinde 7 bin tüfek bombası, 100 bin çorap, birbuçuk ton külçe kalay bulunmaktadır. (Milliyet, 10 Ağustos 1974; Kasalak ve Baş, 2015: 131) Görülmektedir ki Yunan işgali sadece kamuoyu desteği şeklinde tecelli etmemiştir. Bunun yanında askeri malzeme, yiyecek, ilaç vs. desteği de sağlanmıştır. Böylece Türkiye'nin reel politığının gereği olan ulusal çıkarı neyi gerektiriyorsa her zorlukta onu gerçekleştirmeye çalışılmaktadır.

5) Yunan harekâtı ilerlemeye devam etmektedir. Bir harp muhabiriden aktarılan habere göre bir Yunan askeri taburu, İtalya'nın bir alay askerini bozuna uğrattığını ve iki binbaşısını esir düşürdüklerini dile getirmiştir. Böylece yirmi İtalyan askeri firkasından yedisini tamamen bozguna uğratıldığı belirtilmiştir. (Vakit, 26 Ocak 1941: 1,4) “Yunanlılar Güney Arnavutluğun kilit noktası Trabişi'yi aldılar” başlıklı haber, önemli geçitlerin olduğu bu noktanın Yunanlılara Berat yolunu açacağını duyurmuştur. (Vakit, 5 Şubat 1941: 1,4) İtalyanların yine ağır zayıat verdiğini; bir vapurun batırıldığını ve 1500 İtalyan askerinin boğulduğu haberi dikkate değerdir. (Ulus,7 Mart 1941: 1,3) İlerleyen günlerde Tepedelen mevkinin Yunanistan tarafından ele geçirildiği haberleri gazetelere yansımış ve iki sınıf daha Yunanistan'da silahaltına alındığı duyurulmuştur. (Vakit, 21 Mart 1941:1) Bu mevkinin alınmasında Yunanistan bir hayli zorlanmıştır. Kış şartları da eklenince ordunun yıprandığı bir gerçektir. Son yapılan ilkbahar taarruzlarında İtalyanlar 50 bin kişi kaybetmişlerdir. Ayrıca Yunan denizaltısının İtalyan vapurunu batırdığına dair haber manşetten duyurulmuştur. (Ulus, 30 Mart 1941: 1,3) Görüldüğü gibi İtalyanlar taarruz etmiş olmalarına rağmen Yunan sınırları dışında bir savaşa şahit olmaktayız.

İtalya'nın işgal girişimi sonuçsuz kalınca Mihver'in diğer kanadı Almanya devreye girmiştir. 6 Nisan 1941'de işgale başlayan Alman kuvvetleri 31 Mayıs'ta Girit'i ele geçirerek bütün Balkanlar'a, Ege'ye ve Doğu Akdeniz'i içine alan hâkimiyet sahası oluşturmuştur (Bodur, 2013: 422). Bununla birlikte Almanya'nın kurduğu bu geniş hâkimiyet sahası Türkiye'yi nasıl etkilediği ve duyulan endişenin basına nasıl yansıtıldığının ele alınması, konunun anlaşılması bakımından elzem görünmektedir.

3.3.4. Yunanistan'da Almanya'nın İşgal Hareketleri

Yunanistan'daki Alman işgal hareketlerinin Türk basınına nasıl yansıtıldığı, dönemin siyasi baskısı altında bulunan gazetelerden çıkarmak zor olsa da gazetelerin dönemin nabzına sığdığı sığacağına ışık tutması bağlamında referans alınacak kaynaklar arasında görülmektedir. Savaş yıllarında Türkiye'de basımı çok olan gazeteler *Cumhuriyet*, *Ulus*, *Tan*, *Yeni Sabah*, *Akşam*, *Son Posta*, *Vatan*, *Tasvir-i Efkâr*, *Son Telgraf*, *İkdam* ve *Vakit* olarak sıralanmıştır (Yavuz, 2016: 4). Bu kanlı dönemin olaylarına bakmak için bu gazetelere odaklanmak gerekmektedir.

II. Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olan Polonya'nın işgali sırasında, SSCB ile yakın ilişkiler geliştiren Almanya, aslında zıt ideolojilerin çıkar dostluğu diplomasisini yürütmüşlerdir. Bu nedenle, Almanya, Avrupa'nın batısında ve kuzeyinde istilasını büyük oranda tamamladıktan sonra gözünü SSCB dikmiştir. Almanya, bu bağlamda Barbarossa hareketini planlamış fakat ertelemek zorunda kalmıştır. Çünkü Avrupa'nın güneyinden gelebilecek tehlikenin önüne geçmek için bu bölgeyi kontrol altına tutmayı istemiştir. Bu minvalde, 25 Mart 1941 tarihinde Roma Elçiliğinden gönderilen şifreli telgrafta paylaşılan istihbarata göre; Roma'daki Amerika sefirinin ifadesine göre Almanya sefaretinden bir memur, Amerikalı bir gazeteciye şu malumatı vermiştir: Almanya nisan ayı içinde Yunanistan'a yönelecek ve Doğu Akdeniz'e hakim olmayı hallederek bu bölgeyi tasfiye edecektir (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541/43949-207601-4). Ancak, Türkiye'nin endişesinin artıran ve tedbirlerini maksimum düzeye çıkarmasına neden olan durum, Yunanistan ve Ege adalarının işgali olmuştur.

“Balkanlarda harp nihayet koptu” manşetiyle haber geçen gazete, haberin devamında Almanya'nın Yunanistan ve Yugoslavya'yı İngiltere ile işbirliği yaptığını gözlemlediğini, bu iki devletle anlaşma girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlandığını ve Führer'in harekete geçmek zorunda kaldığını yazmıştır. Aynı gazetenin köşe yazarlarından Yunus Nadi, “Balkanlarda İstiklal Savaşı” adlı yazısında Mihver güç için Balkanların kolayca hakkından geleceği bir cephe olmayacağını ifade etmiştir. (Cumhuriyet, 7 Nisan 1941: 1-6) Bir başka gazete ise bir gün önce, 6 Nisan tarihinde harbin başladığını bildirmiştir. Ertesi gün manşetinde Balkan haritasıyla çıkmış ve Almanların, Yunanlılar tarafından şiddetli bir direnişle karşılaştığını, ağır zayıat verdiklerini belirtmiştir. Başka bir sütunda ise Yunanistan'a İngiliz ordusunun gönderildiği yazmıştır. Ayrıca Ege Denizi'nde ticari amaçlı deniz seferlerinin tehlikeli olduğu bildiren Almanlar, Türk karasularının güvenli olduğuna işaret etmiştir. Aynı konu dâhilinde Hariciye Vekâletinin Alman Sefaretinden aldığı 7 Nisan 1941 tarihli notada: “Yunanistan'daki askeri harekât dolayısıyla, doğu Akdeniz havzasında ve Ege Denizinde bazı harekâtların yapılması beklenmelidir. Bu sebeple harekât bölgesi ticari gemilerin seyrüseferine tehlike arz eder. Bu sulara seyredecek her gemi mayın ile ya da diğer savaş vasıtalarıyla tahrip edilmek tehlikesine maruz kalır. Alman Hükümeti, İtalyan Hükümeti tarafından 4 Şubat 1941 tarihli deklarasyonla tayin edilen deniz

mıntıkasının doğusuna düşen ve Türk karasularına kadar olan doğu Akdeniz tehlike mıntıkasında her türlü seyrüseferden kaçınılması hususuna ısrarla dikkat çeker. Buradan geçmek isteyen Türk gemileri Alman Hükümetinden her defasında izin almalıdır” denilmektedir (BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 30-10-0-0 / 232-561-29).

Köşe yazarı Necmettin Sadak ise “Balkanlarda Harp” adlı yazısında, dünya harbinin Türkiye’nin yanı başına geldiğini fakat Türk milleti kendi gücüne güvendiğini ve olayların gidişatını sükûnet içinde emniyette takip ettiğini her şeye hazır olduğunu ifade etmiştir. (Akşam, 7 Nisan 1941: 1) Diğer gazetelerde Almanların Balkanlarda giriştiği bu harbi manşetlerine taşımıştır. (Son Telgraf, 7 Nisan 1941; Tasvir-i Efkâr, 7 Nisan 1941; Ulus, 7 Nisan 1941; Vatan, 7 Nisan 1941; Yeni Sabah; 7 Nisan 1941)

İkdam gazetesi köşe yazarı Abidin Daver “Bekleneni yaptılar Balkanları kana boyadılar” başlıklı yazısında, Türk milleti her zaman mazlumun yanında olduğunu ve özgürlükleri için savaşan Yunanistan ile Yugoslavya’yı ve dahi bunlara destek olan İngiltere’yi takdir ettiğini yazmıştır (İkdam, 7 Nisan 1941: 4). *Tan* gazetesi köşe yazarı Zekeriya Sertel’de “Harp Balkanlara da girmiş bulunuyor” adlı yazısında, bir ülkenin istiklalini korumak amacıyla savaşmasını günah addetmenin tarihte yer almamış olduğunu ifade etmiştir (Tan, 7 Nisan 1941: 1). Görülmektedir ki savaş, Türkiye sınırına yaklaştıkça gazetelerde bu endişeyi gizlememiş ve Yunanistan’ı destekler sözler paylaşmışlardır.

“Almanlar taarruza geçtiler” başlıklı Atina radyosu kaynaklı haberde, “Bulgaristan’daki Alman askeri birlikleri Trakya ve Doğu Makedonya sınırındaki Yunan askeri birliklerine saldırmıştır. Fakat Struma’da Alman hücumlarını bertaraf eden Elen ordusunun düşmana ağır kayıplar verdirdiğini bunun yanı sıra Alman uçakları Selanik’i bombaladığını” bildirmiştir. (Tan, 7 Nisan 1941: 5) “Yunanlılar Almanlara şiddetle mukavemet ediyor” başlıklı haberde, “Zamanın en donanımlı vasıta ve araçlarına sahip olan Almanların, ani ve sürekli hücumlarına rağmen sınırlı imkânlarla sahip Yunan ordusunun mevzilerini korumaya çalıştığını belirtmiştir. Nitekim on düşman tankı etkisiz hale getirilmiş, 6 Alman uçağı düşürülmüş ve az sayıda esir alındığını bildirmiştir. Buna rağmen vatan topraklarının bazı yerleri zamanında boşaltılsada düşmanı olması gereken yerde durdurdukları” (Son Posta, 8 Nisan 1941:

1,3) haberi yer almıştır. Struma ve Nevrokop'ta şiddetli ve inatçı taarruzlarda bulunan Almanların Yunan hattı müdafaasıyla karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca Nevrokop'un kuzeyindeki bir köprüyü havaya uçuran Yunan askerinin kahramanlığını dile getirilmiştir. (Vatan, 9 Nisan 1941: 1,5) Yunan mukavemetine dair olumlu haberleri neşreden Atina ajansı, halkın direncini artırmaya çalıştığı görülmektedir. Amerikan gazete muhabirlerinden gelen bilgiyi paylaşan New York kaynaklı haberde; "Avrupa'nın güneydoğusunda bulunan orduların sayısı paylaşılmıştır. Buna göre 450 bin Alman askeri ve karşısında 1 milyonu Yugoslav, 800 bin Yunan ve 300 bine yakın İngiliz askerinden oluşan bir cephe" olduğunu bildirilmiştir. (Vatan, 9 Nisan 1941: 5)

İzmir merkezli Yeni Asır gazetesinde "Ne Düşünüyorlardı?" başlıklı imzasız yazıda, önce Yugoslavya'yı düşürecekler sırasıyla Yunanistan sonrasında Türkiye'ye taarruz edeceklerini şayet Türkler aşamazsa Ukrayna üzerinden Kafkas petrol sahalarına elde etmeyi planladıkları yazmıştır (Yeni Asır, 8 Nisan 1941: 2). Yine aynı gazetede "Alman görüşü ile Türkiye'nin vaziyeti" başlıklı yazıda ise Alman Dışişleri sözcüsü Ankara'nın sakinliğini koruduğunu, Türk gazetecilerinin ise fikirlerinin birbirinden farklı olsa da tatmin edici olduğunu eğer Balkanlar'da vaziyet karışırsa Türkiye⁵⁵ hattına hareket olup olmayacağını bilmediğini yazmıştır (Yeni Asır, 9 Nisan 1941: 1-2). Gazetecilerin fikirlerinin farklılığını dile getirilse de lehlerine bir durumdan söz etmiştir. Aslında bu dönemde Türkiye, Avrupa'da Alman üstünlüğünün olduğu yıllar olması münasebetiyle dostane bir tavırla tarafsız bir dış siyaset izlemeyi uygun görmüştür (Çelik, 2018: 324).

"Almanlar Selanik'e girdiler" başlıklı haberde "Yunanlıların eşsiz bir cesaretle savaştıkları buna rağmen Yugoslav sınırından giren Alman ordusu Ege Denizi'ne indiklerini belirtmiştir. Hedefleri Arnavutluk'taki İtalyan ordusunu kurtarmak olduğu bildirilmiştir." (Yeni Asır, 10 Nisan 1941: 1) Ege denizi ile buluşan Almanların giderek Balkan cephesindeki ağırlığını artırmıştır. "Yunanistan'a yeniden İngiliz askeri geldiğini ve uzun bir savaşa hazırlıklı olduklarını, asıl savaşın şimdi başlayacağını

⁵⁵ 11 Mart 1941 tarihli CHP grup toplantısında K. Karabekir'in " Bazı milletvekillerinin genel seferberlik ilan edilmesi gerektiğini söylemiş fakat bu durumdan imtina duyulması gerektiğini aksi halde Almanları üzerimize çekecektir. Almanların şuan ilk hedefinin Yugoslavya olduğu sonrasının Yunanistan mı Türkiye mi olduğu belli değilken böyle bir şeye kalkışılması Türkiye'yi Almanların hedefine koyacaktır (Karabekir, 1995: 266)." Bu sözleri dahi Balkanlardan gelen Alman tehlikesinin Türkiye üzerine çekilmemesi için ne kadar dikkatli olunması gerektiğini tecrübeli devlet adamı dile getirmiştir.

ayrıca Mihver ile ummadıkları noktada çarpışacaklarını” bildirmiştir. (Yeni Asır, 11 Nisan 1941: 1,2) Devamında İngiliz orduları ile Alman kuvvetleri karşılaştığını nitekim Batı Alman kuvvetleri Yenice ve Manastır’a ulaştıklarını bildirmiştir (Vatan,12 Nisan 1941: 1). Bu iki mntıkada düşmana ağır kayıplar verdiren İngiliz kuvvetleri az bir miktarda Alman tankını etkisiz hale getirdiğini duyurmuştur (Son Posta, 13 Nisan 1941: 1).

Zekeriya Sertel’in “Karilerin Suallerine Cevaplar” başlıklı köşe yazısında, “Almanların Yugoslavya ve Yunanistan’ı işgal etmesindeki hedefin ne olduğunu? Yönündeki soruya verilen cevapta: İlk hedefin Yunanistan’da bulunan İngiliz ordusunu bertaraf ederek güneydoğu Avrupa’yı düşmandan temizlemek, ikinci hedefin ise Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’e çıkan en uzun yeri olan Mataban Burnu’na varıp Balkanlarda savaşı bitirip Doğu Akdeniz’de başlatmaktır.” (Tan, 14 Nisan 1941: 5) Yönündeki değerlendirmesiyle Alman stratejisi hakkında bilgi vererek; Balkanlardaki savaşın yakından takip edildiğini ve her türlü ihtimalin düşünüldüğünü göstermektedir. Bu konu dâhilindeki stratejik hamlelerden biri de Yugoslavya’nın Mihver’in safına geçmesi için Bulgaristan ve Selanik’in teklif edildiği, Yugoslav hükümetince duyurulmuştur. Fakat bu teklif kabul edilmemekle birlikte Almanya’yı karşılarına almayı göze aldıklarını bildirmiştir. Bu direnişi gösterme sebebi olarak Yunan ve İngiliz dostlarımıza Alman baskısını azaltmak olduğu dile getirilmiştir. (Ulus, 16 Nisan 1941:1)

Alman ileri harekâtının asıl amacının, Yunanlıların Arnavutluk sınırında bulunan Metaksas hattını çökertmektir. Bu hat Adriyatik kıyılarından başlayıp Parga limanı ile Yanya istikametinde kuzeydoğuya doğru uzanır ve Florina’nın güneyinde sona ermektedir. Bundan dolayı Klisura, Kozani ve Siatista doğrultusunda baskı uyguladıklarını bildirmektedir. (Ulus, 19 Nisan 1941: 1,3) Almanlar, Serfiçe’nin işgal edildiğini duyurmuşlar lakin İngiliz-Yunan cephesinin sağlam olduğunu Serfiçe etrafında şiddetli çatışmaların devam ettiğini, 5 Alman uçağı düşürüldüğü aktarılmıştır (Son Posta, 18 Nisan 1941: 1,3). “Yunanistan’da Larisa Alman kuvvetlerinin eline geçmiş” başlıklı haberde, “Son çatışmalarda 50 bin Alman öldürüldüğünü ayrıca Sarandoperon geçitinde ve Olympus dağının güneyinde bulunan bir geçitte Alman ordularının bastırıldığı fakat Larisa’nın işgalini önlemeye yetmediği” dile getirilmiştir. (Vatan, 19 Nisan 1941: 1,3)

Şevket Bilgin “Yunan istiklal savaşı en vahim safhada” başlıklı makalesinde, “Özgürlüğü seven bütün milletler Yunan direnişinden bir mucize beklediğini belirtmiştir. Ayrıca New York Post gazetesindeki bir makalede, ‘Bizim için en önemli iş, Balkan milletlerini ve hatta Avrupa’nın mağlup milletlerini ayaklandırmak ve 400 bin Amerikan ordusunu donanması ile birlikte Yunan kıyılarına çıkarmaktır” şeklindeki sözlerin gerçek manada tesiri olmadığından” (Yeni Asır, 20 Nisan 1941: 1,2) söz etmiştir. Yunan işgali ile endişenin arttığını Avrupa’da bulunan bir gücün artık Balkan cephesindeki işgallere yetemediğini bundan dolayı Amerika’dan beklenti içinde olduğu görülmektedir. Ayrıca bu dönemde Yunanistan’da kabine değişikliği yaşanması işgal hareketlerinin giderek hızlandığı dönemde olması, siyasi istikrarın sağlanamadığını kanıtlar niteliktedir.

Almanya’nın Limni adasını işgaline dair haberler manşetlerde yer almış ve öncesinde Semadrek işgalinin olduğunu, bir gün sonra Taşoz ve Midilli işgal edildiğini yazmıştır (Akşam, 26 Nisan 1941: 1; Akşam, 27 Nisan 1941: 1; Tan, 27 Nisan 1941: 1). Alman resmi tebliğine göre “Taşoz ve Semadrek adalarını bir baskın suretiyle 15 Nisan’da işgal edildiğini donanmanın yardımıyla birlikte Limni adasına çıkıldığını ve direniş kırıldıktan sonra öneme haiz mevkilerin hepsinin işgal edildiği bildirilmiştir. Ayrıca 13 ticaret gemisi Alman hava kuvvetlerince batırılmış ve 17 vapur ağır hasar almıştır.” (Tan, 27 Nisan 1941: 5) *Akşam* gazetesinde “Almanlar Atina’ya girdiler” başlığıyla verdiği yazıda, Korent kentini, Patras limanını alıp Mora’ya çıktıklarını yazmıştır. Ayrıca Necmettin Sadak “Türkiye Harbe girmeye mecbur edilecek mi?” başlıklı köşe yazısında, “Almanların şuan için Akdeniz’e egemen olmak istediği ancak hedefleri batı mı yoksa doğu mu olduğu bilinmediğini ancak Türkiye her ihtimale hazırlıklı bir şekilde cephede tetikte olduğunu” yazmıştır. (Akşam, 28 Nisan 1941: 1) Alman başkomutanlığının tebliğine göre “Paraşüt indirmesi ile Korent şehrinin alındığını burada birçok İngiliz esir düştüğünü bildirmiştir. Hitler muhafız alayını Patras limanı geçerek Mora’ya ayak bastığını ve kısa sürede işgal edildiğini ayrıca Alman hava kuvvetleri üç ticaret gemisine ağır hasar verdirdiğini belirtmiştir. (Son Posta, 28 Nisan 1941: 1,7)” Ayrıca *Akşam* ve *Cumhuriyet* gazeteleri, Ege denizi ve Çanakkale Boğazını gösterir bir harita yayınlamıştır. Bu iki gazetede de ilk sayfalarından Türk kadının cephedeki askerlere harp malzemesi hazırladıklarını duyurmuştur (Cumhuriyet, 26 Nisan 1941; Akşam, 27 Nisan 1941). Bu işgallerle birlikte endişelenmenin yersiz

olmadığını hatta Kurtuluş Savaşı sırasındaki kahraman Türk kadınlarına atıf yapması dahi Ege'deki bu tehlikenin Türkiye'de oluşturduğu topyekün hali gözler önüne sermektedir.

Ethem İzzet Beince “Yunan Adalarında Almanlar” başlıklı yazısı ile Almanların Ege'de bu adaları alarak Boğazlardan Rusya'ya ulaşımı engellemeyi, kendi ulaşımını kolaylaştırmayı, Doğu Akdeniz'den İngiltere donanmasını çıkartmayı, Girit, Suriye ve Suveys üzerine harekâtını kolaylaştırmayı plandığını belirtmiştir (Son Telgraf, 29 Nisan 1941: 1). Türkiye'ye yakın adaların Almanlar tarafından işgali, Boğazlar üzerindeki düşünce ve planları SSCB'ye yönelik harekâtında ne kadar kritik bir noktada yer aldığını göstermektedir. Bu durum savaş dışı kalmayı planlayan ve ekonomik durumu pek parlak olmayan Türkiye için hamle şansını kısın bir durumdur. “Yunanistan'da harekât sona ermiştir” başlıklı haberde, “İtalyan tebliği ile Korfo'nun işgali duyurulmuş ayrıca İngiliz birliklerinin tahliye edilmeye başlandığı bildirilmiştir.” (Vatan, 29 Nisan 1941: 1)

Bu işgallerle birlikte Balkanlardaki ve Ortadoğu'daki inkişaflar Almanların Türkiye'ye karşı herhangi bir saldırısından ziyade dost kalmasını gerektirmekteydi. Olası SSCB ile bir yakınlaşma içine girerse Türkiye'ye karşı koz olarak kullanılacaktı. Türkiye'yi bu durum çok tedirgin etmiştir. Ayrıca Ortadoğu'ya direkt geçiş elde etme karşılığında bu adaları Türkiye'ye karşı pazarlık aracı olarak kullanmak istediği iddia edilmektedir (Tekeli ve İlkin, 2018: 196).

Bu adaların işgal haberleri diğer gazetelerin manşetlerinde de yerini almıştır (Cumhuriyet, 26 Nisan 1941; Cumhuriyet, 27 Nisan 1941; Vatan, 27 Nisan 1941; Yeni Sabah, 27 Nisan 1941; Tan, 28 Nisan 1941; Yeni Asır, 28 Nisan 1941). “Sakız'da işgal edildi” başlığıyla çıkan gazete, dün akşam saatlerinde adanın İtalya ile Almanya'nın kuvvetleri tarafından hiçbir mukavemetle karşılaşılmadan işgal edildiklerini yazmıştır. Aynı gazetenin köşe yazarı Zekeriya Sertel yazısında, Hitler'in Türkiye için hiçbir siyasetin tarafı olmadan kendi bağımsızlıkları için mücadele ettikleri şeklindeki sözlerine yer vermiş ve memnuniyetle karşılandığından bahsetmiştir. Aslında Hitler'in bu sözlerinden Türkiye ile ileride imzalayacağı saldırmazlık anlaşmasının temelini olduğu izlenimi çıkarılabilir (Tan, 6 Mayıs 1941: 1). Diğer gazetelerde Sakız Adası işgalini manşetlerine taşımıştır (Cumhuriyet, 5 Mayıs 1941; Son Telgraf, 6 Mayıs 1941;

Vatan, 6 Mayıs 1941; Akşam, 7 Mayıs 1941).

Yunanistan bu dönemde kıtlık ile mücadele ettiği, gün geçtikçe durumunun kötüleştiğini ayrıca Yunan halkına günde 125 gr ekmek ile haftada 125 makarna verildiği gazeteyle yansımıştır (Yeni Asır, 10 Mayıs 1941: 1). Bu işgallerle durumu ağırlaşan Yunanistan'da tarım ürünleri, gıda ve maddi kaynakların Hitlerin uyguladığı siyaset ile birlikte Almanya için kullanılan malzemeler haline dönüşmüştür. Bu açlık⁵⁶ yüzünden günde 300 kişinin öldüğü söylenmektedir (Demirözü, 2015: 46-47). Bu konu dâhilinde “Yunanistan'da Açlık ve Korku” başlıklı haberde, “Alman polislerinin Atina'nın 100 km kuzeybatısında bulunan Livadia şehrinde kadın, çocuk demeden halkın üzerine ateş açmışlardır. Bunun nedeni olarak Almanlar tarafından el konulan yiyecek dolu trenleri Yunan halkının boşaltması gösterilmiştir. Ayrıca yüzlerce Yunanlının idam cezası aldığı” (Yeni Asır, 6 Haziran 1941: 1) duyurulmuştur.

Gazeteler ilk sayfalarında Girit'e havadan paraşüt ile Alman askeri indirilmesi suretiyle saldırıldığı duyurulmuştur (Akşam, 21 Mayıs 1941: 1; Cumhuriyet, 21 Mayıs 1941: 1; Son Telgraf, 21 Mayıs 1941: 1; Tan, 21 Mayıs 1941: 1; Yeni Asır, 21 Mayıs 1941: 1; Yeni Sabah, 21 Mayıs 1941: 1). “Girit'e Alman paraşütçüler indi” başlıklı haberde “Churchill'in beynatına göre Almanlar Yunanistan'ın güneyine uçak yığınağı yaptığını ve şimdi de Girit üzerine ağır bir saldırıda bulunduğunu söylemiştir.” (Vatan, 21 Mayıs 1941: 1,5) Bu hadiseler ışığında Türkiye'de halkın endişesi gazetelere yansımış ve Trakya bölgesinde kendi rızası ile Anadolu'ya geçmek isteyenlerin sevki 31 Mayıs'ta başlayacağını belirtilmiştir (Tan, 21 Mayıs 1941: 3; Vatan, 21 Mayıs 1941: 2). Başka bir haber ise Almanya'ya yapılan ihracaatın gittikçe arttığını konu edinmiştir (Son Telgraf, 21 Mayıs 1941: 2). Bir taraftan Mihver endişesini en yakından hissederken diğer taraftan ihracaat yapılması dahi aslında izlenen siyaset ne denli ustaca yapıldığını göstermektedir. Başka bir gazete, İstanbul'a eğer bir hava taaruzu olursa diye “Bahçelerinde siper kazmayanlara ceza verilecek” başlığıyla alınan tedbir duyurulmuş ve haberin içeriğinde Belgrad'da yapılan hava harekâtı sonucunda halk sokaklara kaçıştığını ve büyük kayıplar yaşandığını söyleyerek tedbir alınması gerektiğini yazmıştır (Yeni Sabah, 21 Mayıs 1941: 1-2). Görülmektedir ki

⁵⁶ Bu açlık karşısında Türkiye sessiz kalmamış ve Yunanistan'a Kurtuluş ve Dumlupınar adlı vapurlarla gıda yardımı götürülmüştür. Bu durum Yunan halkı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. (Kalemler ve Erdem, 2011: 46)

Yunanistan'da yaşanan hadiseler yakından takip edilmekte ve yaşanacak bir harekâta her türlü tedbir devlet yetkilileri tarafından alınmaya çalışılmaktadır.

Almanlar Hanya'yı işgale uğrattığını ve İngilizlerin zor duruma düştüğünü, Girit'i⁵⁷ tamamen alırlarsa hedeflerinin Kıbrıs üzerinden Suriye oradan Irak mı yoksa Girit'te güçlerini toparlayıp Mısır'a mı gidecekler diye yazmıştır (Akşam, 30 Mayıs 1941: 1). Aslında bu durum Türkiye'nin ateş çemberinin ortasında kalma ihtimalini doğuracaktır. Çünkü Almanların bu hedefleri gerçekleştirmesi demek Türkiye'ninde bir cephe olması demektir. Mamafih ekonomik durum bunu karşılayacak vaziyette olmaması da vahim bir sonuçla karşı karşıya bırakabilecektir. Sonrasında gazetelerde Almanya'nın Girit'i işgalini ve İngilizlerin çekildiği haberleri çıkmıştır (Cumhuriyet, 1 Haziran 1941: 1; Vatan, 31 Mayıs 1941: 1; Tan, 2 Haziran 1941: 1; Yeni Asır, 2 Haziran 1941:1; Yeni Sabah, 2 Haziran 1941: 1).

Almanların Ege'nin kuzeyinden güneyine kadar Yunan Adalarını işgal etmesi, tehlike çanlarını Trakya'dan Muğla'ya kadar duyulmasına neden olmuştur. Bu işgallerle birlikte, gazetelerde halkın ya iç göçe başladığı ya da devletin savaş ihtimaline karşı çeşitli önlemler aldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, ülkenin siyasetini yönlendiren kadro, denge politikası çerçevesinde tehlikeye neden olan aktörlerle ticaret yaparak, Balkanlar ve Ege'nin kan deryasına dönme olasılığında ülkeyi sükûnet ve emniyet içinde tutmaya çalışmıştır.

⁵⁷ Girit'e Alman uçakları tarafından 4 saat bomba yağdırıldığını ayrıca inen paraşütçüler, Yunan Kralı Jorj ve Başbakan Tsuderros'un evinin yanına indiğini ayrıca bu isimlerin Girit'ten Mısır'a geçtiği bildirilmiştir. (Son Telgraf, 26 Mayıs 1941: 1) Kral ve başbakanın daha öncede Atina'dan Girit'e geçtikleri bilinmektedir.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı'nın tarihi önemi, kullanılan yeni silahlar ve benzersiz şiddetiyle birlikte dünya tarihinde büyük bir vahameti temsil etmektedir. Bu felaketi tetikleyen Almanya, İtalya ve Japonya gibi yayılcı devletler, kendi çıkarlarını düşünerek hareket etmişlerdir, ancak bu politikalarının sonucunda kendi çöküşlerini hazırlamışlardır. Avrupa'nın otoriter devletleri de bu yayılcılığa karşı etkili bir direnç gösterememiştir. II. Dünya Savaşı, bu çatışmanın sonucunda ortaya çıkan çalkantılı bir dönemi simgelerken, taraflar arasındaki çatışmanın kökenleri, geçmişin izleri ve ekonomik sarsıntıların etkileri, global bir çatışmanın kaçınılmazlığını işaret etmiştir. Bu savaş, farklı ideolojilere sahip ülkelerin aynı safta yer almasına rağmen, zamanla gerçek niyetlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Barbarossa Harekâtı ve beraberindeki Stalingrad Muharebesi gibi bazı kritik anlar, Avrupa'daki savaşın seyrini etkilemiştir. Aynı zamanda, Asya ve Pasifik'te gerçekleşen Pearl Harbour Baskını, ABD'nin savaşa dâhil olmasına ve atom bombalarının kullanımına yol açarak gidişatı değiştirmiştir. Bu kritik anlarda, SSCB ve ABD'nin savaştan sonra dünyaya iki kutuplu bir düzen getireceği anlaşılmıştır.

Tarafsızlığını koruyan ülkeler de ekonomik sıkıntılar ve seferberlik durumları ile karşı karşıya kalmıştır. Bu ülkeler, savaşın yıkıcı etkilerinden kaçınmaya çalışırken aynı zamanda ekonomik, sosyal ve toplumsal zorluklarla başa çıkmak için çaba harcamıştır. Bu durumu yaşayan ülkelerden biri de Türkiye'dir. Buradan hareketle, Türkiye, jeopolitik konumun gerçeğini göz ardı etmeden denge siyasetini günün şartlarıyla birleştirerek ülkeyi savaşa sokmadan en az zararla bu kriz dönemini atlattırma çalışmıştır. Doğal olarak bu denge terazisinin bozulmaması içinde ustaca hamleler yapılmıştır. Saldırmazlık antlaşması, ikili ve üçlü antlaşmalar gibi diplomatik ilişkilerle savaş dışı kalmayı başarırken, savaşa taraf olmak isteyen ülkelere de bazı şartlar (askeri malzeme ve teçhizat) öne sürerek ellerini bağlamıştır.

Savaşan güçlerin Türkiye'nin stratejik varlığını göz önünde bulundurarak propaganda faaliyetlerine giriştiği ve basının savaşan taraflar arasında bir propaganda sahnesi haline getirilmek istendiği görülmektedir. Hükümet, bu durumu fark ederek basına kısıtlamalar getirmiş ve denetim altına almaya çalışmıştır. Bu, savaşan güçlerin tepkisini çekmemeyi ve etkin tarafsızlık politikasını sürdürmeyi amaçlamıştır. Bunun

yanı sıra, beşinci kol ve casusluk faaliyetleri de gözlemlenmiştir. Bu durum, savaşın etkilerinin Türkiye içinde de hissedildiğini göstermektedir. Dönemin önemli yazarlarının (Zekeriya Sertel, Yunus Nadi, Peyami Safa, Necmeddin Sadak, Naci Sadullah gibi) bu faaliyetlere karşı bilinçlendirici yazılar kaleme aldığı ve Kazım Karabekir'in hükümeti bu konuda uyardığı görülmektedir. Bu dönemde basın ve hükümet, dış politika çizgisinden sapmamak ve faaliyetlere karşı teyakkuza olmak adına birlikte hareket etmişlerdir. Ancak, hükümetin basın üzerindeki denetimi, yazarlar arasındaki farklılıkları ve gazetelerin politikalarını tamamen bastırmamıştır. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı döneminde basının üzerindeki etkiler ve hükümetin bu etkileri kontrol altına alma çabaları, iç politika ve dış politika dengesini koruma adına önemli bir rol oynamıştır.

Yunanistan 28 Ekim 1940 tarihinde İtalya'nın işgal girişimine karşı başladığı mücadelesinde başarılı bir süreç geçirmişse de 6 Nisan 1941'de başlayan Alman işgaline direnememiştir. Sınırlı imkânlarla sahip Yunanistan'ın Mihver'in iki gücü karşısındaki direnişi pek fazla sürmemiş, 31 Mayıs 1941'de Girit'in düşmesiyle işgal tamamlanmıştır. Bu dönemde ülke içindeki siyasi istikrarsızlık işgallerin hızlanmasındaki bir diğer sebep olarak durmaktadır. Bu durumla birlikte Yunanistan işgal, direniş ve açlık üçlemine sıkışan bir ülke olmuştur. Türkiye ise bu üçlemi Yunanistan'daki ve muhtelif ülkelerdeki elçileri vasıtasıyla yakından takip etmiş ve gereken insani yardımı da yapmaktan geri durmamıştır. Ayrıca bu doğrultudaki haberlerin basına yansıdığı da görülmektedir.

Bu çerçevede, İtalya'nın Balkanlar üzerindeki genişleme çabalarına karşı Türkiye'nin sergilediği tutum, hem basında hem de hükümetin resmi açıklamalarında tutarlı bir şekilde yansımıştır. "Balkanlar Balkanlılarıdır" sloganı etrafında şekillenen Türk basını, direnişin vurgulanması ve milli birlik mesajları ile Türkiye'nin güçlü duruşunu destekleyen içerikler sunmuştur. Hükümet ise, stratejik varlık ve güvenlik endişelerini gözeterek tarafsızlık politikasını benimsemiş, ancak gerekli durumlarda ulusal güvenliği koruma konusundaki kararlılığını vurgulamıştır. Dış politikada atılan adımlar, imzalanan antlaşmaların Mihver ve Müttefik basınlarında yankı bulmasının yanı sıra, Türkiye'nin stratejik önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Yazarların Hitler ve Mussolini'nin yayılmacı zihniyetini eleştiriyle değerlendirmesi, sadece savaşa değil, aynı zamanda barışa yönelik bir perspektifi yansıtmaktadır. Bu noktada, Türkiye'nin

dikkatli ve temkinli adımlarıyla sürdürdüğü etkin tarafsızlık politikası, bölgesel istikrar ve barışa katkı sağlamayı hedeflemektedir. Türkiye'nin bu dönemdeki politik ve diplomatik stratejileri, içeride ve dışarıda tutarlı bir duruş sergileyerek, bölgesel güvenliği ve istikrarı koruma hedefini yansıtmaktadır.

Diğer taraftan Bolşevik kını bilinen Hitler SSCB'ye yönelik hareketi öncesi Balkanlardan gelebilecek olası bir tehdidi önlemek amacıyla harekete geçmiştir. İtalya'nın Yunanistan'ı işgal girişimindeki başarısızlığı nedeniyle bu hareketi kaçınılmaz hale getirmiştir. Türkiye basını, Almanya'nın gücünün farkında olarak keskin bir düşünce ve nefreti dile getiren bir tutumdan kaçınarak dikkatli ve temkinli bir duruş sergilemiştir. Ancak, Alman işgalinin Yunanistan üzerinden başlamasıyla birlikte Türkiye'nin endişe ve tedirginlik içinde olduğu vurgulanmıştır. Yunanistan'ın işgali sırasında Türkiye basını, Almanların güçlü olduğunu ancak Yunan direnişinin de dikkate değer olduğunu ifade ederek destekler vermiştir. Basın, Almanların Ege'yi kontrolleri altındaki bir deniz haline getirmesinin Türkiye için bir tehdit oluşturduğunu vurgulamıştır. Ege'deki bu tehlike ve tehdit sonrası Türkiye basınında alınan tedbirler geniş yer bulmuştur. Siper kazma, ışık karartma, Anadolu'ya göç gibi haberler bu tedbirleri yansıtmaktadır. İç kamuoyunda ise sükûnetin sağlanması adına milli birlik, hükümete güven ve ordunun geçmiş kahramanlıklarına atıfta bulunan söylemler sıkça kullanılmıştır. Tepki çekebilecek haberlere yer verilmemiştir. Bu çerçevede, Türkiye basınının Almanya'nın işgali ve bölgedeki hareketleri karşısındaki dikkatli ve tedbirli bir yaklaşım sergilediği ve iç kamuoyunu sakinleştirmeye yönelik bir dil kullandığı görülmektedir. Yazarların ise bu konudaki görüşlerini özetle şu şekilde değerlendirmek mümkündür;

Ebüzziya Zade Velid, İtalya-Yunanistan savaşında küçük Yunanistan'ın İtalya'nın gücüyle başa çıkamayacağını ifade etmiştir. Ancak bu durumu "haksızlık" olarak nitelendirmiş ve Yunanistan'ın bu durumu diplomatik yollarla çözmesi gerektiğini vurgulamıştır. Velid'in tutumu, İtalya'ya karşı sert bir tavır sergilemekten ziyade, diplomatik çözüm yollarını öneren bir yaklaşımı içermektedir. Bu duruş, Müttefik basınına göre itidalli bir tutumu yansıtmaktadır. Velid'in İtalya'nın asıl niyetinin İngiltere olduğunu belirtmesi, Mihver yanlısı bir duruş sergilediğini gösterir. Bu görüş, İngiltere'yi hedef göstererek Müttefik basınla ayrışmasına neden olmuştur. Ahmet Emin Yalman ile yaşanan tartışmalarda Velid'in tarafını açıkça belli ettiği görülmektedir.

Velid'in "Almanlara Balkanlar mezar olacaktı, tam tersi Yunan'ı kesti, biçti" yorumu, Mihver yanlısı bir duruş sergilediğini gösterir. Nizamettin Nazif'in Velid'in yazısındaki "İtalyanlar'ın Balkanlar'da bir menfaatinin olmadığı" ifadesini eleştirmesi, Velid'in Mihver yanlısı duruşunu destekleyen bir diğer örnek olarak öne çıkmaktadır. Sonuç olarak Ebüzziya Zade Velid'in tutumunu ve bu tutumun nasıl değerlendirildiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Velid'in diplomatik çözüm önerisi ve İtalya'nın gerçek niyetine dair görüşleri, Müttefik basını ile olan ayrışmayı gösteren önemli noktalardır. Aynı çizgide bulunan Ali İhsan Sabis, Nadir Nadi gibi Alman taraftarı olarak bilinen yazarlarda Yunan işgalinin İngiltere yüzünden olduğu dile getirerek yanlı tavırlarını göstermişlerdir.

Aynı şekilde *Tasvir-i Efkar* gazetesi de, Almanların Balkanlara yönelmeyeceği ve İngiltere ile uğraşacakları beklentisini kamuoyuna yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, içerde sükûneti sağlama amacını taşıyarak halka yönelik bir temenni ve beklenti mesajını içermektedir. Almanların Balkanlarda ilerlemeye başlamasıyla birlikte basının iç kamuoyuna sükûnet mesajları verdiği belirtilmektedir. Almanya ile ilişkilerin normal seyrettiği ve bir çıkarın olmadığı vurgulanarak Türkiye'nin endişe etmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Almanların Boğazlar üzerinde bir çıkarının olmadığını ve Irak petrollerine uzak olduğunu vurgulayan yorumlarla, Almanların Türkiye'ye saldırısı olmayacağı yönünde haklı sebepler bulma çabası dikkat çekmektedir. Türkiye'nin Almanya konusunda dikkatli ve temkinli bir politika izlediği, ilişkileri sürdürme konusunda bir denge sağlama çabası içinde olduğu anlaşılmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesinden alınan bir haberde, Almanların Türkiye'nin siyasetini akıllı ve uyanık buldukları, Türk halkının menfaati dâhilinde oldukları ifade edilerek Almanların Türkiye'ye karşı kötü bir tasarruf içinde olmadığı vurgulanmaktadır. Mihver yanlısı basının Türkiye'nin Almanya ile iyi ilişkiler sürdürme çabasını yansıtmaktadır. Ayrıca, Hitler'in Balkanları işgalinde Türkiye lehine yorumlar yaptığı belirtilmiştir. Bu durum, Almanya'nın kritik bir tutum sergilediğini ve Türkiye'nin tarafsız kalmasının kendi çıkarlarına uygun olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Aslında Türkiye aleyhine bir tasarruf kullanarak, Almanya'nın SSCB'yi işgalini geciktirmek ve ordularını yıpratmak istemediğini göstermektedir. Bu durum saldırmazlık antlaşması ile desteklenmiştir.

Müttefik yanlısı yazarlar ise genellikle İtalya karşısındaki sert duruş Almanya'nın işgallerinde ise eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmışlar ancak keskin bir tepki

göstermemişlerdir, dikkatli ve temkinli duruş sergilemişlerdir. Bu durum, yazarların kendi perspektiflerine göre olayları değerlendirdiğini ve savaşın gelişmeleri karşısında farklı bakış açılarına sahip olduklarını göstermektedir.

Zekeriya Sertel, İtalya'nın Yunanistan'ı işgal girişiminin silahlı mücadele ile karşılaşılacağını ve bunun için İtalya'nın Almanya'nın iznini alması gerektiğini ifade etmiştir. Görülmektedir ki Mihver yanlısı basın, gücü kabullenme ve itidalli olma durumu, Müttefik yanlısı basında tam tersi şekilde izin alma ifadesi ile küçümseyici bir tavırda dile getirilmiştir.

Ahmet Emin Yalman'ın İtalya'nın işgal girişiminde İngiltere'nin deniz üstünlüğü ile bu işgali engelleyeceği yönündeki" sözleri Müttefik yanlısı bir tavrı yansıtmaktadır. Çünkü Mihver yanlısı basın, İngiltere'yi işgalden sorumlu tutmaya çalışırken, Müttefik yanlısı basın İngiltere'nin gücünün işgali durduracağına vurgu yapmaktadır. Yalman ve Yalçın ayrıca, Almanların Avrupa ve Balkanlarda gerçekleştirdikleri işgallerin ardında memnuniyetsiz ve açlıkla sınav veren milletler bıraktığını, askeri yükünün arttığını belirterek Almanların karşılaşılabileceği tehlikelere dikkat çekmiştir. Müttefik yanlısı basın, kahraman Türk milleti ve ordusuna vurgu yaparak, Yunan halkının yanında olduklarını ve yardıma hazır olduklarını ifade etmiştir. Elen milletinin galip geleceğine olan inancı vurgulamıştır. Ayrıca, Yunanlıların İtalya karşısında iklim şartlarına rağmen verdikleri mücadeleyi örnek göstererek, Balkan milletlerine özgü bir mücadele olduğu yorumuyla motivasyonu artırmayı amaçlamıştır. Yaklaşan tehlike ve tehdit karşısında Yalman, Türk halkının geçmiş kahramanlıklarına, imanına ve vatansever yiğitlerine vurgu yaparak duyguları kabartıp endişeyi hafifletmeye çalıştığı görülmektedir.

Hüseyin Cahid Yalçın'ın, İtalya'nın Yunan sınırında yaşadığı zorluklara dikkat çekmiştir. Yalçın, Yunanlıların bu durumu ciddiye alıp savaşmamalarına dikkat çekerek İtalya'ya karşı sert eleştiride bulunmuştur. Ayrıca, İtalya'nın Almanya'ya destek olmak yerine yük olacağına dair propagandasıyla işgale destek verilmemesi gerektiğini savunmuştur. Yalçın, Alman propaganda yöntemlerine karşı temkinli olunması gerektiğine vurgu yaparak, işgal etme stratejilerine dikkat çekmiştir. İtalya'ya güvenilmemesi gerektiğini ve ABD'nin yardımlarıyla işlerin daha da zorlaşacağını ifade etmiştir. Özellikle Almanya'nın Yunan şehirlerini işgal etmesiyle Türkiye'deki halkın paniklemeye başlamasına rağmen iç kamuoyunda sakinliğin korunması gerektiğini

belirtmiştir. Yalçın'ın değerlendirmeleriyle İtalya'ya yönelik sert eleştirilerinin, Almanya konusunda daha temkinli bir duruşa evrildiği görülmektedir. Hitler'in Türkiye'ye karşı olumlu tavrı ve saldırmazlık paktyla ortaya çıkan olumlu ilişkiler, iç kamuoyundaki endişeleri bir ölçüde giderdiği görülmektedir.

Türkiye, II. Dünya Savaşı'na taraf olmamak için bir siyaset geliştirmiş ve bu konuda başarılı da olmuştur. Basın organı, bu siyaseti günün zorlu şartlarına rağmen anında yansıtarak tarihe ışık tutan önemli bir kaynaktır. Gazetelerden çıkarılan sonuç ise ekonomik anlamda istikrarın olmaması, reform anlamında birçok eksiğinin bulunması, coğrafi olarak kritik bir konuma sahip olması nedeniyle savaşın durumuna göre diplomasi uygulandığı gerçeğidir. Ayrıca Türkiye, savaş dışında kalma çabasıyla savaşan güçlerin tepkisini çekmeme adına çeşitli hamleler yapmış bunun için bütün pozisyon ve opsiyonları kullanmıştır. Görülmektedir ki basın, büyük oranda hükümetin politikasını devam ettirmeye çalışsa da farklı yorum ve görüşlerin varlığı da yadsınamaz bir gerçek olarak durmaktadır. Mamafih, komşu Yunanistan'ın işgal edilmesiyle yaklaşan tehlike ister istemez tedirginlik oluşturmuştur. Yunanistan'a yönelik basındaki destek açıklamalarıyla birlikte, iç kamuoyuna yönelik sükûneti sağlama çabaları da dikkat çekicidir. Hükümet, milli birlik ve beraberlik mesajlarıyla endişe ve tedirginliği kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Türkiye basınında 1939-1942 yılları arasında Yunanistan'ın işgali, ülkenin dış politika stratejilerini şekillendiren, iç kamuoyunu etkileyen ve çeşitli görüşlere ev sahipliği yapan önemli bir konu olmuştur. Hükümetin politikalarını destekleme eğiliminde olmasına rağmen, basında var olan çeşitlilik, dönemin karmaşık siyasi atmosferini yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada amaçlanan durum ortaya koyulmuştur ve referans alınan gazeteler titizlikle incelenerek Yunanistan'ın işgalinin Türkiye basınında nasıl ve ne şekilde ele alındığı, Mihver ve Müttefik yanlısı yazarların işgal karşısındaki görüşleri ayrıntılı bir şekilde irdelenerek gözler önüne serilmiştir.

KAYNAKÇA

Akalın, T. (2021). *Savaş, Propaganda ve Sanat İlişkisi*. İdil, Sayı 85, 1363-1375.

Akın, D. (2022). İkinci Dünya Savaşında Basın ve Yayın Organlarının Etkisi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 474-519.

Akşam, 11 Haziran 1940.

Akşam, 16 Ekim 1940.

Akşam, 21 Mayıs 1941.

Akşam, 26 Nisan 1941.

Akşam, 27 Nisan 1941.

Akşam, 28 Ekim 1940.

Akşam, 28 Nisan 1941.

Akşam, 29 Ekim 1940.

Akşam, 30 Eylül 1940.

Akşam, 30 Mayıs 1941.

Akşam, 5 Haziran 1940.

Akşam, 7 Mayıs 1941.

Akşam, 7 Nisan 1941.

Akşin, S. (1997). *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi (1789-1980)*. İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Akünel, T. (2020). *Çankaya'da Kaygılı Bekleyiş*. İstanbul: TÜYAP Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş.

Alman Dışişleri Dairesi Belgeleri (2003). *Türkiye'deki Alman Politikası 1941-1943*. İstanbul: Subrossa Yayınları.

Archer, C.I, Ferris, J.R. ve Diğerleri (vd.) (2002). *Dünya Savaş Tarihi*. Cem Demirkıran (çev.). İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.

Armaoğlu, F. (2010). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Alkım Yayınları.

- Avcı, Ö. (2018). *Propaganda Çeşitleri*. M. Karaca ve C. Çakı (ed.). İletişim ve Propaganda, 75-114. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Aydemir, Ş. S. (2011). *İkinci Adam (1938-1950)* Cilt 2. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Aydın, M. K. (2019). Milli Korunma Kanununun Hayata Geçirilişi(1940) ve Tek Parti Dönemi Uygulamaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 29, Sayı 1, 413-428.
- Balta, N. D. (2020). II. Dünya Savaşının Ortaya Çıkışının Türk Basınındaki Yansımaları (Temmuz 1939-Haziran 1940). (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Sakarya Üniversitesi SBE.
- Başarır, M. (2021). Beşinci Kola Karşı Halkla İlişkiler: Nadi ve Sertel'in Beşinci Kola Dair Kalme Aldıkları Köşe Yazılarının Kamuoyunu Bilgilendirme Ekseninde Analizi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 41, 3654-3678.
- BCA, 30-18-01-02-107-107-15.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 30-10-0-0 / 232-561-29.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 501 / 32040-126131-2-3.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 502 / 23253-101843- 1.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 525 / 38347-153285-33.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 534 / 37170-148371-22. 1-6.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 534 / 37170-148371-7. 1-3.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 534 / 37459-150596-39.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 534 / 88442-321198-44.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541 / 43949-207601-4.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541 / 44138-209268-7.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541 / 44158-208694-22.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541 / 44178-209582-14.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541 / 44232-210790 – 66.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541 / 44232-210790-13.

- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541 / 44232-210790-65. 1-5.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 541/44232-210790–22.
- BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi; 571 / 34936-138079-20. 5.
- BCA, Milli Savunma Bakanlığı Askeri Tarih Arşivi; 110-9-1-14 / 5 - 0 - 42.
- Biber, T. E. (2016). “II. Dünya Savaşı ve Yunanistan Türkleri”. *İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası*, İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları.
- Bilgili, B. (2005). İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türk-Yunan İlişkileri. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul Üniversitesi AİİTE.
- Bodur, H. (2013). *Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Boratav, K. (1974). *100 Soruda Türkiye’de Devletçilik*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Broue, P. ve E. Temime (1976). *İspanya İç Savaşı*. Aydın Emeç (çev.). İstanbul: Hürriyet Yayınları.
- Bunu önlemek için mücadele ediyoruz, (1940/1945?). *Poster koleksiyonu, Hoover Enstitüsü Kütüphanesi ve Arşivleri*, <https://digitalcollections.hoover.org/objects/39497/were-fighting-to-prevent-this>. (Erişim Tarihi: 16.12.2023).
- Canan-Sokullu, E. (2019). *Savaş Türleri*. Güvenlik Yazıları Serisi, Sayı 22.
- Chasan, T. A. (2019). II. Dünya Savaşı Yıllarında Yunanistan. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Trakya Üniversitesi SBE.
- Cihan, A. R. (1993). *İsmet İnönü’nün TBMM’deki konuşmaları 1920-1973*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Clausewitz, C.V. (1832). *Savaş Üzerine*. Şiar Yalçın (çev.). İstanbul: May Yayınları.
- Coşar, N. (2003). Varlık Vergisi Konusundaki Yolsuzluk Söylentileri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 58, 2.
- Cumhuriyet*, 1 Haziran 1941.
- Cumhuriyet*, 10 Şubat 1940.
- Cumhuriyet*, 11 Haziran 1940.
- Cumhuriyet*, 11 Nisan 1941.

Cumhuriyet, 12 Nisan 1941.
Cumhuriyet, 13 Kasım 1940.
Cumhuriyet, 13 Mayıs 1939.
Cumhuriyet, 13 Nisan 1941.
Cumhuriyet, 15 Mart 1938.
Cumhuriyet, 15 Mayıs 1939.
Cumhuriyet, 16 Mayıs 1940.
Cumhuriyet, 16 Nisan 1941.
Cumhuriyet, 17 Mayıs 1940.
Cumhuriyet, 17 Nisan 1941.
Cumhuriyet, 18 Mayıs 1941.
Cumhuriyet, 18 Ocak 1941.
Cumhuriyet, 2 Eylül 1939.
Cumhuriyet, 2 Ocak 1941.
Cumhuriyet, 20 Haziran 1941.
Cumhuriyet, 21 Mayıs 1941,
Cumhuriyet, 22 Mayıs 1941.
Cumhuriyet, 23 Mart 1941.
Cumhuriyet, 25 Eylül 1939.
Cumhuriyet, 26 Nisan 1941.
Cumhuriyet, 27 Haziran 1940.
Cumhuriyet, 27 Nisan 1941.
Cumhuriyet, 3 Eylül 1939.
Cumhuriyet, 30 Mayıs 1940.
Cumhuriyet, 30 Ocak 1941.

Cumhuriyet, 31 Mayıs 1940.

Cumhuriyet, 4 Mart 1941.

Cumhuriyet, 5 Haziran 1940.

Cumhuriyet, 5 Mayıs 1941.

Cumhuriyet, 5 Nisan 1941.

Cumhuriyet, 6 Mayıs 1941.

Cumhuriyet, 7 Mayıs 1941.

Cumhuriyet, 7 Nisan 1941.

Cumhuriyet, 9 Mart 1941.

Cumhuriyet, 9 Mayıs 1941.

Cumhuriyet, 9 Nisan 1941.

Çelik, A. (2018). “İkinci Dünya Savaşında Hükümet Basın İlişkileri ve Gazeteci Mebuslar”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 28, Sayı 2, 315-331.

Çelikçi, A. ve C. Kakışım (2013). İtalyan Faşizmi ve Tarihsel Gelişimi. *Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2 , 83-99.

Demirözü, D. (2015). *İşgal, Direniş, İç Savaş*. İstanbul: İstos Yayın.

Dereli, A. B. (2018). *İkinci Dünya Savaşında Propaganda*. M. Karaca ve C. Çakı. (ed.). İletilim ve Propaganda, Konya: Eğitim Yayınevi.

Deringil, S. (1986). “İkinci Dünya Savaşında Türk Dış politikası”. *Tarih ve Toplum Dergisi*, Sayı 35, 23-24.

Doğan, Z. (2016). *II. Dünya Savaşı ve Türkiye'nin Savaş Stratejisi*. İstanbul: Cinius Yayınları.

Ekinci, E. (2016). Devrimden Günümüze Fransız Siyasal Sisteminin Evrimi. *Bozok Üniversitesi*, Cilt 6, Sayı 1, 149-171.

Fenik, M. F. (1941). *Bu Harbin Kitabı*. Ankara: Zerbanat Basımevi.

- Grotins, H. (1967). *Savaş ve Barış Hukuku*. Seha L. Meray. (çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 222-204.
- Gürkan, Ü. (1964). SSCB Siyasi Rejiminin Ana Hatları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1-4, 155-198.
- Güvenir, O.M. (1991). *2. Dünya Savaşında Türk Basını*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Güz, N. ve Y. Hayrullah vd. (2018). Varlık Vergisinin Yazılı Basında Ele Alınışı. *International Journal Of Social Sciences And Education Research*, Cilt 4, Sayı 4, 585-600.
- Haber*, 25 Eylül 1939.
- Haber*, 29 Mayıs 1939.
- Hart, B. L. (1970). *II. Dünya Savaşı Tarihi*. K. Bağrıaçık (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Hobsbawm, E. (2003). *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991*. Y. Alagon (çev.). İstanbul: Sarmal Yayıncılık.
- İkdam*, 11 Haziran 1940.
- İkdam*, 25 Eylül 1939.
- İkdam*, 27 Haziran 1940.
- İkdam*, 28 Ekim 1940.
- İkdam*, 29 Ekim 1940.
- İkdam*, 7 Nisan 1941.
- İlgazi, A. (2019). II. Dünya Savaşının İç Politikadaki Yansımaları: Yaşanan Siyasi ve Ekonomik Sorunlar. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 259-267.
- Kalelioğlu, O. (2008). Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea. *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 41, 105-123.
- Kalemli, H. ve U. Erdem (2011). "II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'nin Yunanistan'a Kurtuluş ve Dumlupınar Vapurları ile Gönderdiği İnsani Yardımlar". *Atatürk*

Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 46, 205-236.

- Karaağaç, Y. (2019). Diplomasi Olgusu Çerçevesinde Propaganda ve Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Etkileşimi ve Farklılıkları. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 690-705.
- Kasalak, K. ve R. Baş (2015). “İtalyan Saldırısında Yunanistan’a Türkiye’nin Yardımları (1940-1941)”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı 22, 123-136.
- Kaya, Ö. (2011). *Avrupa Tarihi Roma İmparatorluğundan Hitler Almanya’sına*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keegan, J. (2007). *Savaş Sanatı Tarihi*. S. Koçak (çev.). İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Kızıldunun Süpürgesi Düşmanı Süpürecek, <https://www.allworldwars.com/Russian%20WWII%20Propaganda%20Posters.html>. (Erişim Tarihi: 11.11.2023).
- Koçak, C. (1986). İkinci Dünya Savaşı ve Türk Basını. *Tarih ve Toplum Dergisi*, Sayı 35, 29-33.
- Koloğlu, O. (1993). *Türk Basını Kuvayı Milliye’den Günümüze*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Manka, A. G. (2008). *Anadolu Ajansı ve İkinci Dünya Savaşı*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim fakültesi Basımevi.
- Mazower, M. (2014). *Hitler İmparatorluğu: İşgal Avrupa’sında Nazi Yönetimi*. Yavuz Alogan (çev.). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Oran, B. (1969). *İkinci Dünya Savaşında Türkiye de Siyasal Hayat ve Sağ Sol Akımları*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 24, Sayı 03.
- Oran, B. (2002). *Giriş: Türk Dış Politikasının Teoriği ve Pratiği*. Baskın Oran (ed.). Türk Dış Politikası, (17-54). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ozan, E. (2014). I.Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkiler Disiplinin Doğuşu Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış*, Cilt 7, Sayı 14, 197-214.
- Özerengin, F. (1994). *Kazım Karabekir Ankara’da Savaş Rüzgârları*. İstanbul: Emre Yayınları.

Resmi Gazete, 18 Ocak 1940: 3780 Sayılı Kanun.

Roberts, J. M. (1996). *Avrupa Tarihi*. Fethi Aytuna (çev.). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Salğar, H. (2021). Japonların Kültürel Kimlik Araştırmalarının Japon Milliyetçiliği Üzerine Etkileri. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, Sayı 24, 247-277.

Sander, O. (2013). *Siyasi Tarih (1918-1994)*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sav, Ö. (2015). *Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Savaş ve Barış Hukuku*. Ankara: TBB.

Sertel, Z. (2019). *Hatırladıklarım*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Son Posta, 11 Haziran 1940.

Son Posta, 13 Nisan 1941.

Son Posta, 18 Nisan 1941.

Son Posta, 20 Ekim 1939.

Son Posta, 28 Nisan 1941.

Son Posta, 8 Kasım 1940.

Son Posta, 8 Nisan 1941.

Son Telgraf, 20 Ekim 1939.

Son Telgraf, 21 Mayıs 1941.

Son Telgraf, 26 Mayıs 1941.

Son Telgraf, 28 Ekim 1940.

Son Telgraf, 29 Nisan 1941.

Son Telgraf, 30 Ocak 1941.

Son Telgraf, 6 Mayıs 1941.

Son Telgraf, 7 Nisan 1941.

Sümer, G. (2008). Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü. *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 19, 119-144.

Şehitoğlu, M. ve R. Doğanay (2018). İran Kaynaklarına Göre Nazi Döneminde

Almanların İran'daki Casusluk ve Propaganda Faaliyetleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 29, Sayı 1, 449-465.

Tan, 11 Haziran 1940.

Tan, 14 Nisan 1941.

Tan, 18 Ekim 1939.

Tan, 2 Haziran 1941.

Tan, 20 Ağustos 1940.

Tan, 21 Ağustos 1940.

Tan, 21 Mayıs 1941.

Tan, 22 Aralık 1940.

Tan, 23 Ağustos 1940.

Tan, 24 Ağustos 1939.

Tan, 25 Ağustos 1940.

Tan, 26 Ağustos 1940.

Tan, 26 Eylül 1939.

Tan, 26 Nisan 1941.

Tan, 27 Ağustos 1940.

Tan, 27 Haziran 1940.

Tan, 27 Nisan 1941.

Tan, 28 Nisan 1941.

Tan, 6 Kasım 1940.

Tan, 6 Mayıs 1941.

Tan, 7 Nisan 1941.

Tasvir-i Efkâr, 1 Kasım 1940.

Tasvir-i Efkâr, 18 Ağustos 1940.

Tasvir-i Efkâr, 19 Ağustos 1940.

Tasvir-i Efkâr, 2 Aralık 1940.

Tasvir-i Efkâr, 28 Kasım 1940.

Tasvir-i Efkâr, 29 Ekim 1940.

Tasvir-i Efkâr, 30 Ekim 1940.

Tasvir-i Efkâr, 30 Kasım 1940.

Tasvir-i Efkâr, 5 Kasım 1940.

Tasvir-i Efkâr, 7 Nisan 1941.

TBMM Zabıt Ceridesi, 26 Haziran 1941, 163.

Tekeli, İ. ve İ. Selim (2014). II. Dünya Savaşında Türkiye Mülteci ve Casus Doluydu. *Atlas Tarih*, Sayı 27, 92-102.

Tekeli, İ. ve İ. Selim (2018). *Dış Siyaseti ve Askeri Stratejisiyle İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tunçay, M. (1986). "İkinci Dünya Savaşı'nın Başlarında (1939-1941) Türk Ordusu". *Tarih ve Toplum Dergisi*, Sayı 35, 34-41.

Turan, O. (2021). Perikles'in Poleponnesos Savaşındaki Stratejisine Dair Eleştirel Bir Yaklaşım. *Tarih Okulları Dergisi*, Sayı 50, 54-82.

Türksözü, 19 Ekim 1939.

Ulus, 11 Haziran 1940.

Ulus, 16 Nisan 1941.

Ulus, 20 Ekim 1939.

Ulus, 21 Aralık 1940.

Ulus, 23 Ağustos 1939.

Ulus, 26 Haziran 1940.

Ulus, 27 Haziran 1940.

Ulus, 28 Ekim 1940.

Ulus, 3 Aralık 1940.

Ulus, 3 Kasım 1940.

Ulus, 30 Kasım 1940.

Ulus, 30 Mart 1941.

Ulus, 7 Mart 1941.

Ulus, 7 Nisan 1941.

Vakit, 20 Ekim 1939.

Vakit, 21 Mart 1941.

Vakit, 25 Haziran 1939.

Vakit, 26 Ocak 1941.

Vakit, 5 Şubat 1941.

Vatan, 1 Nisan 1941.

Vatan, 1 Şubat 1941.

Vatan, 12 Nisan 1941.

Vatan, 12 Ocak 1941.

Vatan, 13 Nisan 1941.

Vatan, 13 Ocak 1941.

Vatan, 14 Nisan 1941.

Vatan, 15 Şubat 1941.

Vatan, 16 Mart 1941.

Vatan, 17 Mart 1941.

Vatan, 18 Nisan 1941.

Vatan, 19 Nisan 1941.

Vatan, 2 Mayıs 1941.

Vatan, 20 Ocak 1941.

Vatan, 21 Mayıs 1941.

Vatan, 24 Nisan 1941.

Vatan, 26 Şubat 1941.

Vatan, 27 Kasım 1940.

Vatan, 27 Nisan 1941.

Vatan, 28 Nisan 1941.

Vatan, 28 Şubat 1941.

Vatan, 29 Ekim 1940.

Vatan, 29 Nisan 1941.

Vatan, 3 Eylül 1940.

Vatan, 3 Haziran 1941.

Vatan, 30 Ekim 1940.

Vatan, 30 Nisan 1941.

Vatan, 4 Kasım 1940.

Vatan, 6 Kasım 1940.

Vatan, 6 Mayıs 1941.

Vatan, 7 Ocak 1941.

Vatan, 7 Kasım 1940.

Vatan, 7 Nisan 1941.

Vatan, 9 Kasım 1940.

Vatan, 9 Nisan 1941.

Weisband, E. (1974). *İkinci Dünya Savaşında İnönü'nün Dış Politikası*. M. Ali Kayabal (çev.). İstanbul: Milliyet Yayınları.

Yalçın, O. (2012). Varlık Vergisi Kanunu ve Uygulaması. *İTÜ Avrasya İncelemesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 313-354.

Yavuz, U. G. (2016). "II. Dünya Savaşı'nın Cumhuriyet ve Tan Gazetelerinde Temsili".

Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Cilt 3, Sayı 11, 1-31.

- Yeni Asır, 1 Kasım 1940.*
- Yeni Asır, 10 Mayıs 1941.*
- Yeni Asır, 10 Nisan 1941.*
- Yeni Asır, 11 Nisan 1941.*
- Yeni Asır, 2 Haziran 1941.*
- Yeni Asır, 20 Kasım 1940.*
- Yeni Asır, 20 Nisan 1941.*
- Yeni Asır, 21 Mayıs 1941.*
- Yeni Asır, 28 Nisan 1941.*
- Yeni Asır, 29 Ekim 1940.*
- Yeni Asır, 6 Haziran 1941.*
- Yeni Asır, 8 Nisan 1941.*
- Yeni Asır, 9 Nisan 1941.*
- Yeni Sabah, 10 Mart 1941.*
- Yeni Sabah, 12 Nisan 1941.*
- Yeni Sabah, 12 Şubat 1941.*
- Yeni Sabah, 13 Ocak 1941.*
- Yeni Sabah, 15 Nisan 1941.*
- Yeni Sabah, 17 Şubat 1941.*
- Yeni Sabah, 18 Ekim 1939.*
- Yeni Sabah, 18 Kasım 1940.*
- Yeni Sabah, 19 Ekim 1939.*
- Yeni Sabah, 2 Haziran 1941.*

Yeni Sabah, 21 Mayıs 1941.

Yeni Sabah, 24 Ocak 1941.

Yeni Sabah, 25 Mart 1941.

Yeni Sabah, 27 Nisan 1941.

Yeni Sabah, 27 Ocak 1941.

Yeni Sabah, 30 Nisan 1941.

Yeni Sabah, 31 Ekim 1940.

Yeni Sabah, 31 Ocak 1941.

Yeni Sabah, 4 Şubat 1941.

Yeni Sabah, 5 Ocak 1941.

Yeni Sabah, 7 Kasım 1940.

Yeni Sabah, 7 Nisan 1941.

Yeni Sabah, 8 Haziran 1941.

Yeni Sabah, 8 Nisan 1939,

Yeni Sabah, 8 Nisan 1941.

Yıldırım, Ö. (2016). İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türk Basımında Mihver Taraftarlığı ve Hükümet'in Bakışı. *Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu*. Elazığ: 19-21 Ekim 2016.

Yılmaz, N. (1995). Kamuoyunu Etkilemede Propagandanın Rolü. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul Üniversitesi SBE.

Yol Ayrımında Türkiye, 20 Aralık 1943, Poster koleksiyonu, Hoover Enstitüsü Kütüphanesi ve Arşivleri, <https://digitalcollections.hoover.org/objects/41727/turkey-at-the-crossroads>. (Erişim Tarihi: 16.11.2023).

Yunanistan Savaşmaya Devam Ediyor, Poster koleksiyonu, Hoover Enstitüsü Kütüphanesi ve Arşivleri <http://digitalcollections.hoover.org/objects/18756> (Erişim Tarihi: 16.11.2023).

Yurttaşer, M. A. (2017). *Geçmişten Günümüze Kıta Avrupası ve İngiltere*

Politikalarının Karşılaştırılması. Euro Politika, 219-236.

EKLER

Ek-1: Trakya Manevralarından Fotoğraflar

Kaynak: Ulus, 23 Ağustos 1939: 7.

Ek-2: Bunu Önlemek İçin Mücadele Ediyoruz

Kaynak: 1940/1945?, Poster koleksiyonu, Hoover Enstitüsü Kütüphanesi ve Arşivleri, <https://digitalcollections.hoover.org/objects/39497/were-fighting-to-prevent-this>

Ek-3: Kızıldurdunun süpürgesi düşmanı süpürecek!

Kaynak: <https://www.allworldwars.com/Russian%20WWII%20Propaganda%20Posters.html>. 18.11.2023.

Ek-4: Türkiye Yol Ayrımında

Kaynak: 20 Aralık 1943, Poster koleksiyonu, Hoover Enstitüsü Kütüphanesi ve Arşivleri, <https://digitalcollections.hoover.org/objects/41727/turkey-at-the-crossroads>

Ek-5: Yunanistan Savaşmaya Devam Ediyor

Kaynak: Poster koleksiyonu, Hoover Enstitüsü Kütüphanesi ve Arşivleri <http://digitalcollections.hoover.org/objects/18756>.

Ek-6: Yunanistan'da Açlık ve Tedhiş

Kaynak: Yeni Asır, 6 Haziran 1941: 1.

Ek-7: Yunanistan'a Yardım

Kaynak: Akşam, 23 Eylül 1941: 1.

MUALLÂ
Muzaffer Tahsin Berksoğul
İnkılâp Kitabevi

Cumhuriyet

İSTANBUL — ÇAĞALOĞLU
18 inci yıl sayı: 6022
Perşembe 15 Mayıs 1941

Seyh Sadık Sirazi
GÜLISTAN
AHMED HALID KİTÂBEVİ

Hitler, Millî Şefe dostane bir mesaj gönderdi

İnönü dün Büyük Elçi Von Papani kabul etti

Asıl nizam: Mülakatta Hariciye Vekili Şükrü Saracoğlu da hazır bulundu

Cografî nizam: Ankara 14 (s.a.) — Almanya Devlet Reisi Adolf Hitlerden Reichsambasöromeza dostane bir mesaj getiren Reichsambasör İsmet İnönü tarafından kabul edilmiştir. Mülakatta Hariciye Vekili Şükrü Saracoğlu hazır bulunmuştur.

Büyük Millet Meclisinde İnhisarlar teşkilât lâyihası konuşulurken

Birçok hatibler, Kıbrıt Şirketi hakkında renklerde bulundular. İyidhanın ilk müzakeresi bitirdi

Rudolf Hess'in firarı etrafında kopan velvele!

Londrada yapılan tahminler

Hess, Rusya ile sibirliği temayülüne karşı isyan ederek kaçtı

Berline göre Hess, 2 gündüz vakt yapıp geri döneceği zanlıo logitleroyu göti

Prof. Ziya Güne mülakat

Buğün üçüncü sahifemizde aburuzca.

Sollum'da Hırvat tacı

Mihverin taarruzu akim kaldı

İngilizler Habeşistan da İleri hareketine devam ediyorlar

İrak - İngiltere uzlaşması

Ankara müzakereleri memnuniyet verici şekilde devam ediyor

Peksimet stoku

Toprak Mahsulleri Ofisi ihtiyaca göre stok yanacak

Askeri vaziyet

Almanyanın 1941 de yapacağı harbler

Yazan: Emekli General
H. Emir Erkilet
Bugün Üçüncü sahifemizde

Hitler ve İnönü Berlin'de görüşüyorlar. (Sözcükler)

FRANSA Almanya ile işbirliğini kabul etti

Darlan'ın Berlinde giriştiği taahhüdler Fransız hükümetinde tasvib olundu

Profesör Ziya Günün büyük teberruu

Üniversiteye yapılan ütesis notere tasdik ettirildi ve bir idare heyeti seçildi

Almanya Kızıldenizi harbî muntakası ilan ediyor

Almanya Kızıldenizi harbî muntakası ilan ediyor

Almanya Kızıldenizi harbî muntakası ilan ediyor

Hitler, Millî Şefe dostane bir mesaj gönderdi

İnönü dün Büyük Elçi Von Papani kabul etti

Asıl nizam: Mülakatta Hariciye Vekili Şükrü Saracoğlu da hazır bulundu

Cografî nizam: Ankara 14 (s.a.) — Almanya Devlet Reisi Adolf Hitlerden Reichsambasöromeza dostane bir mesaj getiren Reichsambasör İsmet İnönü tarafından kabul edilmiştir. Mülakatta Hariciye Vekili Şükrü Saracoğlu hazır bulunmuştur.

Büyük Millet Meclisinde İnhisarlar teşkilât lâyihası konuşulurken

Birçok hatibler, Kıbrıt Şirketi hakkında renklerde bulundular. İyidhanın ilk müzakeresi bitirdi

Rudolf Hess'in firarı etrafında kopan velvele!

Londrada yapılan tahminler

Hess, Rusya ile sibirliği temayülüne karşı isyan ederek kaçtı

Berline göre Hess, 2 gündüz vakt yapıp geri döneceği zanlıo logitleroyu göti

Prof. Ziya Güne mülakat

Buğün üçüncü sahifemizde aburuzca.

Sollum'da Hırvat tacı

Mihverin taarruzu akim kaldı

İngilizler Habeşistan da İleri hareketine devam ediyorlar

İrak - İngiltere uzlaşması

Ankara müzakereleri memnuniyet verici şekilde devam ediyor

Peksimet stoku

Toprak Mahsulleri Ofisi ihtiyaca göre stok yanacak

Askeri vaziyet

Almanyanın 1941 de yapacağı harbler

Yazan: Emekli General
H. Emir Erkilet
Bugün Üçüncü sahifemizde

Hitler ve İnönü Berlin'de görüşüyorlar. (Sözcükler)

FRANSA Almanya ile işbirliğini kabul etti

Darlan'ın Berlinde giriştiği taahhüdler Fransız hükümetinde tasvib olundu

Profesör Ziya Günün büyük teberruu

Üniversiteye yapılan ütesis notere tasdik ettirildi ve bir idare heyeti seçildi

Almanya Kızıldenizi harbî muntakası ilan ediyor

Almanya Kızıldenizi harbî muntakası ilan ediyor

Almanya Kızıldenizi harbî muntakası ilan ediyor

Ek-9: Yunanistan-İtalya Savaşına Dair Karikatür

Kaynak: Vatan, 7 Kasım 1940: 1.

Ek-10: Almanlar Midilli'yi İşgal Etti

TAN

GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ

YALOVA KAPLICALARI
1 MAYISTAN
İTİBAREN AÇILIYOR

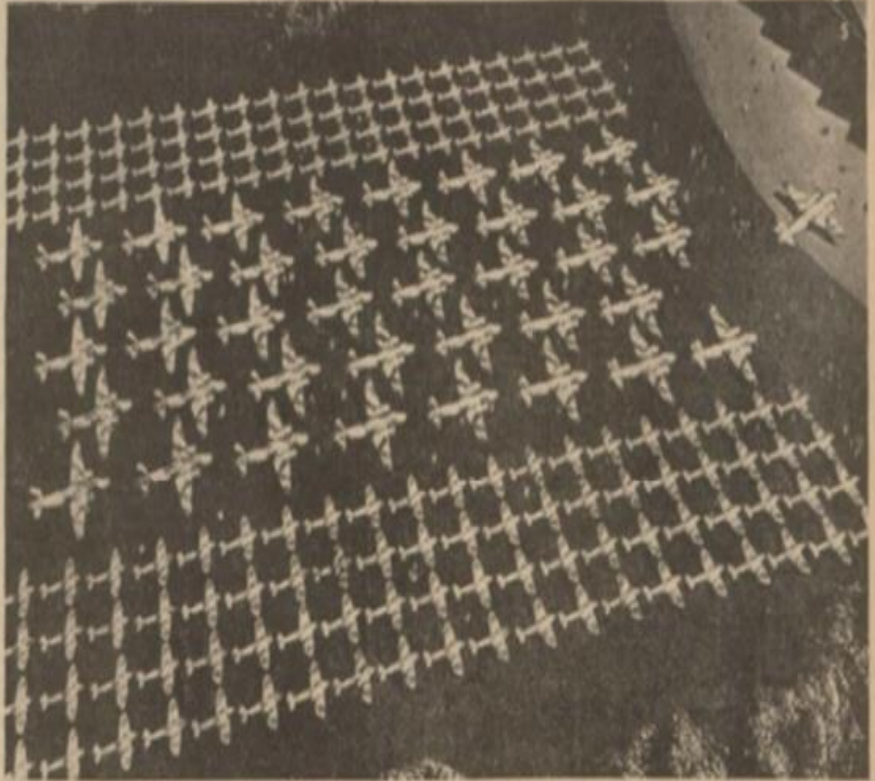
YUNANİSTAN'da
Almanlar Midilli'yi İşgal Etti

Atınanın Şimalinde Harp Devam Ediyor

İşgal Altına Giren Yerlerde Şimdiden Yağmalar Başlamış!

Bir Habere Göre

1 Milyon Yunanlı Yunanıstandan Adalara Hicret Etti

Muhtelif harp sahalarında müessir bir faaliyet gösteren İngiliz hava kuvvetlerine mensup büyük bir filo bir hava meydanında

Milli Şefimiz

Çocuk Esirgeme Kurumuna Takdirlerini Bildirdiler

Ankara, 26 (A.A.) — Milli Şef İsmet İnönü, Çocuk Haftası münasebetiyle Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı Dr. Fuat Umut, 74 sayılı telgrafi göndermişlerdir.

"Çocuk Haftası münasebetiyle Kurumun hakkında izhar ettiği necip duygulara teşekkürlerini

Atlântik'te Devriyeler Arttırılıyor

Amerikalıların Yüzde 80'i Amerikanın Harbe Gireceği Kanaatinde

Mihverin Groenlandı İşgaline Meydan Verilmeyecek

Ankara, 26 (A.A.) — Roosevelt Beyaz Sarayda kendisini ziyarete gelen Amerikalı Abela emviri

"Yunanistan Sonunda Muzaffer Olacaktır."

Roosevelt Dedi ki: "Hürriyeti Müdafaa İçin Döğüşenlere Yardım Edeceğiz."

Washington, 26 (A.A.) — Roosevelt Beyaz Sarayda kendisini ziyarete gelen Amerikalı Abela emviri

Kiel'e Çok Şiddetli Bir Hava Akını

Tezgâhlarda ve Doklar Mintakasında Bir Çok Yangınlar Çıkarıldı

Evvelki Gece Berline de Bombalar Attıldı

Londra, 26 (A.A.) — İngiliz Hava Nezaretinin tebliği

(Devamı Sa. 5 58 3)

Kaynak: Tan, 27 Nisan 1941: 1.

Ek-11: Yunanistan'daki Son Harp Vaziyeti ve Adaların İşgalini Gösteren Temsili Harita

Yeni Sabah

HER YERDE 5 KURUŞ GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ TELEFON: 20795

YUNANISTANDAKİ SON HARP VAZİYETİ VE ADALARIN İŞGALİNİ GÖSTEREN TEMSİLİ HARİTA

Almanlar Midilliye çıktılar

Bulgar askerleri girdikleri yerleri yağma ediyorlar

Yeni İngiliz hatı
Kahire, 26 (s.a.) — İngilizler Midilli'ye çıktılar. Bulgar askerleri girdikleri yerleri yağma ediyorlar.

Amerikan yardımı

Villie himaye usulüne şiddetle taraftar

Yeni İngiliz hatı
Kahire, 26 (s.a.) — İngilizler Midilli'ye çıktılar. Bulgar askerleri girdikleri yerleri yağma ediyorlar.

İngilizler Dessie önlerinde

Cenubi Afrika kuvvetleri şehre 2 k. m. mesafede

Yeni İngiliz hatı
Kahire, 26 (s.a.) — İngilizler Midilli'ye çıktılar. Bulgar askerleri girdikleri yerleri yağma ediyorlar.

İşe Müsteşarının gazetemize beyanatı

Şehir flyatlarının yükseltileceği doğru değil - Halk tipi kundura imlâti hakkında başlıyor - Halk tipi elbise imlâti için de tedkikler yapılıyor

Yeni İngiliz hatı
Kahire, 26 (s.a.) — İngilizler Midilli'ye çıktılar. Bulgar askerleri girdikleri yerleri yağma ediyorlar.

Kaynak: Yeni Sabah, 27 Nisan 1941: 1.

Ek-12: Yunan-İtalyan Harbi Başladı

<p>SALI 29 Ekim 1940</p>	<p>Yayıncısı: ABİDİN DAYER</p> <p>TELEFON: 23200</p> <p>ADRES: Çengelçe Nispetiye Caddesi No. 54</p> <p>Telegraf: İKDAM İstanbul</p>	<h1 style="font-size: 2em; margin: 0;">İKDAM</h1> <p>GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ</p>	<p>ŞAYI 441 - SENE 2</p> <p>TAKVİM</p> <p>29 Ekim 1940 - 1940</p> <p>5 KURUŞTUR</p> <p>FiATİ HER YERDE</p>
---	---	--	---

“Sulh ve insanlık aşkı kadar ordumuzun kahramanlığını, milletimizin fedakârlığını dünya bilir,”

Türküm Diyene

YUNAN İTALYAN HARBI BAŞLADI

Yunan ordusu İtalyan hattını yararak Arnavutlukta 13 kilometre ilerledi

İngiltere bütün kuvvetle Elenlere yardım edecek

İtalyanların hava akınları püskürtüldü

Arnavut miliyetperverleri isyan etti

BALKAN HARBI

Elenler İtalyan Notasını Reddetti

METAKSAS DİYOR Kİ

İtalyan notasının metni

İngiliz Kralının Yunan miletine mesajı

Atina Elçimiz Yunan Başvekilini ile görüştü

Yunanistanın uğradığı haksız tecavüz

Başvekilimizin nutku

“Kudretinden emin, istiklâlini müdafaa da tereddüd olmayan bir milletin fertleriyiz,”

Yunan Müdafaa Kuvvetleri

850.000 kişilik Yunan ordusu 700.000 kişilik İtalyan kuvvetleriyle karşı karşıya

Yunanistanın askeri, coğrafi vaziyeti

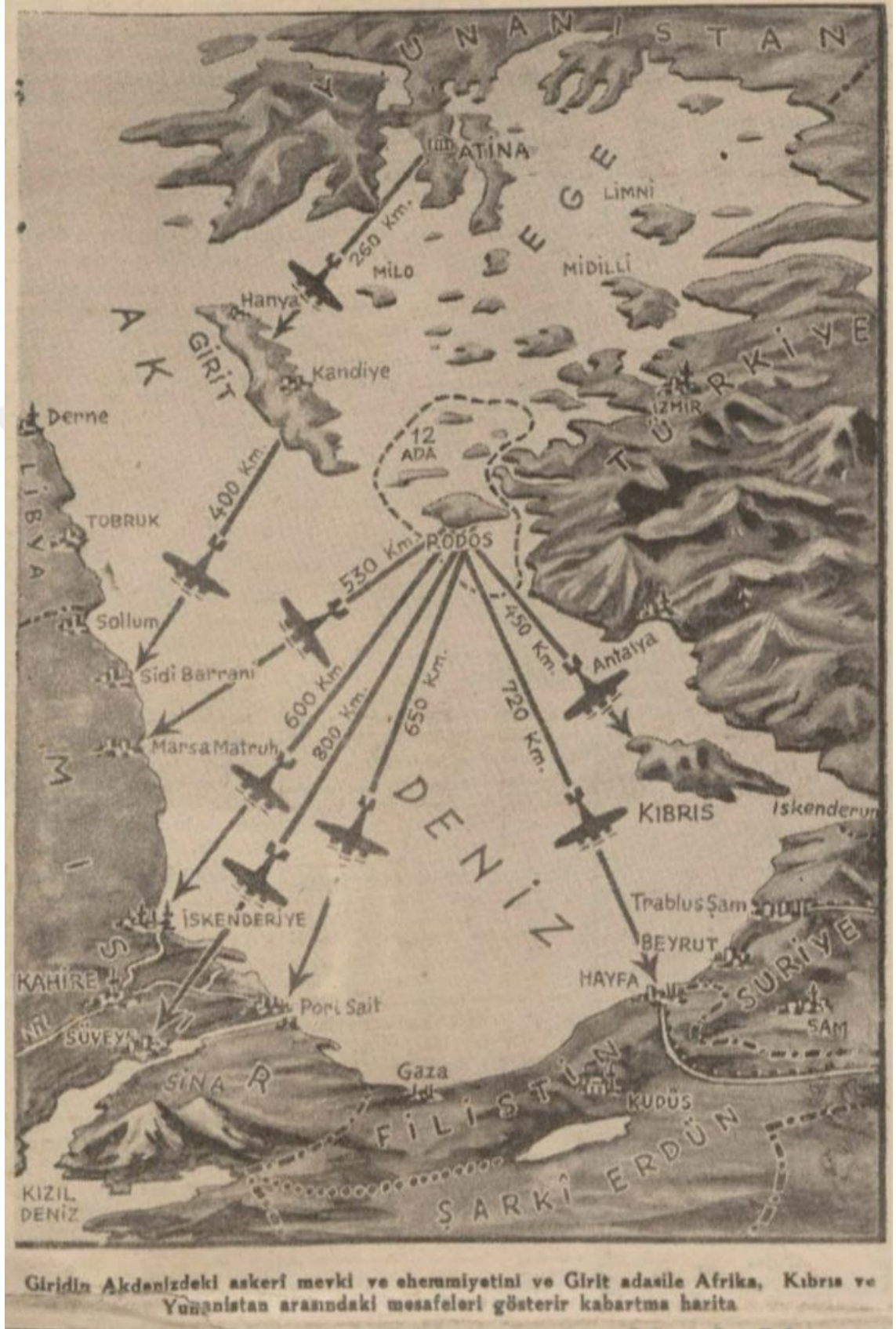
Hitler Musolini Mülakatı

Dün Floransa

Zehir Kaçakçılarında

Kaynak: İkdam, 29 Ekim 1940: 1.

Ek-13: Girit'in Akdeniz'deki Önemi Gösteren Harita

Kaynak: Tasvir-i Efkâr, 4 Haziran 1941: 1.

Ek-14: Türk-Fransız Anlaşması

Bugün
GAZETEMİZ
12
SAYFA

HERYERDE 3 KURUŞ

VAKIT

PAZAR 25 HAZİRAN 1939 YIL: 22 * SAYI: 7707

İTİDARİ VE YAYIN KURULUŞU: İSTANBUL * TİCARİ: VAKİT * Posta kutusu: 48 * Telefon: 21413 (Temi) 24278 (İdari)

Bir Arnavudun
açık mektubuna
karşı açık söz

Yazar: Seyin Mebuslarımızdan
Süveyya Örgenem
(3 ilinci sayfamızda)

Türkiye - Fransa arasında Mütakabil yardım

Başvekilimiz Refik Saydam'ın dün Büyük Millet Meclisi'nde okuduğu müsterek Türk-Fransız beyanatı tevacüz karışık memleket arasında mütakabil yardım kararını ilan etmiştir.

Büyük hafta evvel aynı şekildedir ve ilân olunan Türk-İngiliz mütakabil yardım kararından bu anlaşmanın bir önce ilân hatıra gelen başka mütakabil yardımlardır.

— Türk - İngiliz beyanatı Türk - Fransız beyanatı da bütün seven milletlerin dünya üzerindeki muhafaza uğurunda hakları büyük gayretin yer yer müessir bir nümunesidir. Bu anlaşma, tevacüz karşı tevacüz çabaları mukavemet hatırımlı kalelerinden biri.

Ve bu itibarla insanlık ve medeniyet âleminin en yüksek noktasına ulaşmış olan (sulh) a hâkimdir.

4) Yeni anlaşma, Akdeniz bölgesinde (Türkiye emsaliyet) bir hat daha temin ve takviye eder. İngilizce gibi, Fransızca devleti de, Türkler aleyhine bir bulacak her hangi bir hareketi, ister denizden, ister karadan gelin, karşı koyma haklarını elinde tutar. Çünkü Türkiye de aynı Akdeniz havzasında Fransız lehine aynı tashih yapıyor.

5) Türk ve Fransız anlaşması dünya niyeti bazı Avrupa ve Asya gazetelerinin Türkçeye tercümesi bir efsaneye katıyet katıyet vermektedir. Bu gazeteler dediler ki Türklerin iddialarına yalnız Milli Hatay hududunu muhtasar değildir, fakat Şam, Humus, İrtis e-ve hattı daha uzaktırsa karışık gider. Bu efsanenin resmi tasviri ilân ve insanları bağışlayamaz kaç kere tezaibi, müstafilerin cesaretini kumadı. Bu iddia ve insanları bağışlayamaz kaç kere tezaibi, müstafilerin cesaretini kumadı.

6) Fransız - Türk beyanatı Türkiye, Suriyenin yahut Irakın bir kere daha tanımlanmadı, fakat o hududun vaki olabilecek taarruz için Fransız yardım vaat ettiler.

7) Dünya efkârı şunu da iyi anlamalıdır: Türk - Fransız

Millî Şef Hataya gidecek

Hataylılar bu mesut günü kutlamak için hazırlıklara başladılar

Türk Hatayın Türkiyeye ilhakı hakkında Fransız ile ilişkî meclisi arasında akıld ve imza edilmiş anlaşmanın tatbikatına girişmek için işap eden temsilcileri derhal bahşanaktir. Zira anlaşma müsbetince Fransız legal askerleri sâhayet 23 Temmuzda Hataydan çekilme olacaktir. Bunun için mukavemetin tedbiri alt müstafiden süratle bitirilmesi lâzımdır.

Muhterem Bekirümberusuz İmet İneli ana vatana yeni karışan Hatay şereflendirecektir; tahmin edilmişine göre, Millî Şefin bu saykâli bir ay kadar sonra vaki olacaktir. Hatay Türkleri bu mesut günü kutlamak için şimdiden bayram hazırları yapmaktadırlar.

Mısır Hariciye Nazırı dün aksam şehrimizden ayrıldı

Düst Mevna Hariciye Nazırı İsmail Hâfız (Yeni 3 sayfa)

Sarı Esirler

YAZAN
1938 Nobel mükâfatını kazanan
Pearl Buck

Bütün dillere tercüme edilen bu eser aslında olduğu kadar aynı acıklı üslupla lisanımıza çevrilmiştir

Çeviren: İbrahim Hıyî

Sarı Esirler

Vakası Çinde geçen dünyanın en güzel tabiat ve aşk romanlarından biridir

Türk - Fransız anlaşması

Kral Zogo "Alman ve İtalyan emellerine ölüm çanı çaldı,"

Dün gelen başvekil ile görüşükten sonra Gece şehrimizden Avrupa hareket etti

Arnavudluğun başvekilî Koca Kotta da dün Yunanistan'dan gelen Romanyanın Transilvanya vapuruna şehrimize gelmiştir.

Eski Arnavut başvekilî, akşam üzeri Prizpalasa giderek Kral Zogo ile görüşme yapmış ve bir zâmn evine misafir olmuştur.

Kral Zogo ise bu görüşme sonunda evvelce karışlaşmış olduğu seyahate çıkmak üzere derhal hazırlıklarına başlamış ve dün aksam şehrimizden hareket etmiştir.

Fransız gazeteleri dostane neşriyat yapıyorlar Bonnet'ye göre; bu anlaşma iki memleket arasında yeni bir itimat devresi açmaktadır

Paris, 24 (A.A.) — Hariciye Nazırı Bonnet, bugün Reislouk'ların riyasetinde toplanan kabine içtiminde evvelâ Fransız - Türk anlaşmalarını tash etmiştir.

Bonnet'in insabına nazaran aködeliman anlaşmaları, Türk - Fransız münaabehteri tarihinin «kadar mesut oluyun anları kaşınmıştır. Bu anlaşmalar, iki (Devran 19 sayfa)

İngiliz - Fransız - Rus anlaşması

Uzak Şark vaziyetinin bu anlaşma ile alakası yok

Fransız gazeteleri dostane neşriyat yapıyorlar Bonnet'ye göre; bu anlaşma iki memleket arasında yeni bir itimat devresi açmaktadır

Paris, 24 (A.A.) — Hariciye Nazırı Bonnet, bugün Reislouk'ların riyasetinde toplanan kabine içtiminde evvelâ Fransız - Türk anlaşmalarını tash etmiştir.

Bonnet'in insabına nazaran aködeliman anlaşmaları, Türk - Fransız münaabehteri tarihinin «kadar mesut oluyun anları kaşınmıştır. Bu anlaşmalar, iki (Devran 19 sayfa)

Kaynak: Vakit, 25 Haziran 1939: 1.